

**ILGALAIKĖS INSTITUCINĖS MOKSLINIŲ TYRIMŲ IR
EKSPERIMENTINĖS (SOCIALINĖS, KULTŪRINĖS) PLĖTROS
PROGRAMOS
TARPINĖ ATASKAITA
(papildyta)**

Gauta Lietuvos mokslo taryboje

Ataskaitos registracijos Nr.

Programos pavadinimas	ASMENS TEISIŲ ĮGYVENDINIMO IŠŠŪKIAI MODERNIOJE VISUOMENĖJE: NAUJŲ IR BESIKEIČIANČIŲ TEISIŲ DILEMOS
Mokslo ir studijų institucija (programos vykdytoja)	<i>Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas Ankštoji g. 1A, Vilnius Tel. (+370 5) 2497591; el. p. info@teise.org Kodas 111952785</i>

TARPINĖS ATASKAITOS TURINYS

1. DUOMENYS APIE PROGRAMĄ.....	4
2. PROGRAMOS VYKDYTOJAI	5
3. ATLIKTI DARBAI IR PROGRAMOS REZULTATAI: BENDRA APŽVALGA	6
4. REZULTATŲ APTARIMAS	9

TYRIMŲ KRYPTIS: Asmens teisių apsauga susiduriant su demografiniais ir kitais aktualiais iššūkiais (pažeidžiamų asmenų grupių apsauga; šeimos teisės reguliavimo iššūkiai; ribojančių priemonių nustatymas įstatymu)

4.1. PAŽEIDŽIAMŲ ASMENŲ GRUPIŲ APSAUGOS TYRIMAI	9
4.1.1. Tyrimo apie pažeidžiamų grupių apsaugą Šiaurės Rytų Europoje vykdymas Ilgalaikės programos I etapo metu.....	10
4.1.2. Tolesni pažeidžiamų asmenų grupių apsaugos tyrimai Ilgalaikės programos I ir II etapo metu	12
4.1.3. Smurto lyties pagrindu tyrimai Ilgalaikės programos II etapo metu ir III etapo pradžioje.....	17
4.1.4. Pagrindinės šios krypties tyrimų išvados.....	19
4.2. TYRIMAI ŠEIMOS TEISĖS SRITYJE	30
4.2.1. Europos tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų ir jų santykio tyrimai.....	31
4.2.2. Tarptautinių porų turtinių santykių reguliavimo tyrimai	32
4.2.3. Paveldėjimo teisės tyrimai.....	34
4.2.4. Pagrindinės šios krypties tyrimų išvados.....	35

TYRIMŲ KRYPTIS: Žmogaus (asmens) teisių raida XXI amžiuje: besikeičiantis teisių turinys ir naujos kartos teisių formavimasis (pagrindinės temos: teisė į privatumą ir asmens duomenų apsauga skaitmenėjančioje visuomenėje, diskriminacijos draudimas, asmens teisė į informaciją; dirbtinio intelekto panaudojimo teisiniai klausimai; konstitucionalizmui tenkantys iššūkiai XXI amžiuje).

4.3. KONSTITUCINĖS TEISĖS SRITIES TYRIMAI.....	40
4.3.1. Konstitucinės justicijos vaidmens užtikrinant asmens teises tyrimai	41
4.3.2. Viešųjų paslaugų skaitmenizavimo (<i>GovTech</i>) tyrimai žmogaus teisių apsaugos aspektu	44
4.3.3. Pagrindinės šios krypties tyrimų išvados.....	46

4.4. DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO IR ASMENS TEISIŲ APSAUGOS SKAITMENĖJANČIOJE VISUOMENĖJE TYRIMAI	49
4.4.1. Asmens teisių apsaugos skaitmenėjančioje visuomenėje tyrimai	49
4.4.2. Dirbtinio intelekto panaudojimo visuomenės saugumui užtikrinti tyrimai	50
4.4.3. Dirbtinio intelekto priemonių darnaus vystymo tyrimai	51
4.4.4. Pagrindinės šios krypties tyrimų išvados.....	52
4.4.5. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbai.....	54
4.4.6. Sklaida.....	56
5. ILGALAIKĖS PROGRAMOS VYKDYMO TOLESNIS PLANAS	58
6. PASTABOS APIE PROGRAMOS VYKDYMO EIGĄ	61
1 PRIEDAS. PUBLIKUOTI MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI	62
2 PRIEDAS. REZULTATŲ SKLAIDA BEI MTEP DARBAI.....	68

1. DUOMENYS APIE PROGRAMĄ

Programos pavadinimas	ASMENS TEISIŲ ĮGYVENDINIMO IŠŠŪKIAI MODERNIOJE VISUOMENĖJE: NAUJŲ IR BESIKEIČIANČIŲ TEISIŲ DILEMOS
Mokslo ir studijų institucija (programos vykdytoja)	<i>Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas</i> <i>Ankštoji g. 1A, Vilnius</i> <i>Tel. (+370 5) 2497591; el. p. info@teise.org</i> <i>Kodas 111952785</i>
Programos trukmė	5 metai (2021–2025 m.)
Laikotarpis, už kurį teikiama ataskaita	2021–2023 m. birželio mėn.
Programai skirti norminiai etatai	4,07 norminio etato

2. PROGRAMOS VYKDYTOJAI

Eil. Nr.	Mokslų laipsnis	Vardas, pavardė	Pareigos
Programos vadovas			
1.	Mokslų daktarė	Agnė Limantė	Vyriausioji mokslo darbuotoja
Kiti programos vykdytojai			
2.	Mokslų daktarė	Rita Matulionytė	Vyriausioji mokslo darbuotoja
3.	Mokslų daktarė	Monika Žalnieriuotė	Vyriausioji mokslo darbuotoja
4.	Mokslų daktarė	Dovilė Pūraitė-Andrikienė	Vyresn. mokslo darbuotoja
5.	Mokslų daktarė	Ingrida Mačernytė- Panomariovienė	Vyresn. mokslo darbuotoja
6.	Mokslų daktarė	Kristina Ambrazevičiūtė	Mokslo darbuotoja
7.	Mokslų daktarė	Eglė Kavoliūnaitė- Ragauskienė	Mokslo darbuotoja
8.	Mokslų daktaras	Rokas Uscila	Mokslo darbuotojas
9.	Mokslų daktarė	Jolanta Apolevič	Mokslo darbuotoja
10.	Mokslų daktarė	Lina Beliūnienė	Mokslo darbuotoja
11.	Mokslų daktarė	Aistė Leščinskaitė	Jaunesnioji mokslo darbuotoja
12.	Magistrė	Deimantė Rimkutė	Jaunesnioji mokslo darbuotoja
13.	Magistras	Arnoldas Rutkauskas	Specialistas

3. ATLIKTI DARBAI IR PROGRAMOS REZULTATAI: BENDRA APŽVALGA

Ilgalaikė programa „Asmens teisių įgyvendinimo iššūkiai modernioje visuomenėje: naujų ir besikeičiančių teisių dilemos“ (toliau ir – Programa, Ilgalaikė programa) buvo patvirtinta 2021 m. gegužės 25 d.

Ilgalaikė programa buvo suformuluota vadovaujantis idėja, kad XXI a. atnešė svarbių pokyčių tiek technologinių, tiek visuomeninių santykių kontekste ir tai turėjo įtakos ne tik asmens teisių sampratai, bet ir lėmė atskirų teisių apimtį kitimus. XXI a. pirmojo ketvirčio skiriamieji bruožai – tai informacinių, skaitmeninių ir ryšių technologijų plitimas, vis intensyvėjanti žmonių migracija, žmogaus kaip vertybės suvokimas ir pagarbos žmonių skirtingumui stiprinimas. Su šiais pokyčiais gimsta naujos teisės ir pareigos, kinta pripažintų teisių turinys, daugiau dėmesio skiriama asmenų grupėms, kurios ankstesniais laikotarpiais buvo mažiau pastebimos ir saugomos teisės. Tai veikia teisės normas, jų taikymo praktiką, teisės vystymosi kryptis.

Programos tikslas – tirti teisinius iššūkius, su kuriais susiduria moderni visuomenė kintant jau įsitvirtinusių asmens teisių turiniui bei atsirandant naujos kartos asmens teisėms, ir pateikti pasiūlymus tolesnei teisinės sistemos raidai.

Programos uždaviniai – įvertinti, kaip kinta žmogaus (asmens) teisių samprata ir jų turinys keičiantis visuomenės struktūrai, jos narių vaidmenų suvokimui, susiduriant su demografiniais ir kitais aktualiais iššūkiais, bei kokio teisinio reguliavimo adaptacijos tai reikalauja.

Įgyvendinant Programą ir jos uždavinius, vykdomos tokios tyrimų kryptys:

1. *Žmogaus (asmens) teisių raida XXI amžiuje: besikeičiantis teisių turinys ir naujos kartos teisių formavimasis (pagrindinės temos: teisė į privatumą ir asmens duomenų apsauga skaitmenėjančioje visuomenėje, diskriminacijos draudimas, asmens teisė į informaciją; dirbtinio intelekto panaudojimo teisiniai klausimai; konstitucionalizmui tenkantys iššūkiai XXI amžiuje).*
2. *Asmens teisių apsauga susiduriant su demografiniais ir kitais aktualiais iššūkiais (pažeidžiamų asmenų grupių apsauga (pagrindinės temos: vaiko teisės ir jų apsauga; vyresnės kartos asmenų teisių apsauga; aukų teisės kovoje su smurtu artimoje aplinkoje); šeimos teisės reguliavimo iššūkiai; ribojančių priemonių nustatymas įstatymu).*

Ilgalaikės programos tema yra plati, leidžianti vystyti tyrimus ilgiau nei penkerius metus bei adaptuoti tyrimų kryptis atsižvelgiant į aktualias temas, pokyčius bei Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto (toliau – Institutas, Teisės institutas) žmogiškuosius išteklius. Atsižvelgiant į tai, Ilgalaikės programos planavimo metu buvo siekta kiek

konkretizuoti tyrimų kryptis, išskiriant kelis klausimus, į kuriuos būtų koncentruojamasi, tačiau kartu paliekant lankstumo, turint omenyje ilgėsio laikotarpio planavimą.

Pasitarus Instituto mokslininkų grupei, atstovaujančiai skirtingoms specializacijoms, pirmiesiems dviem programos vykdymo etapams (2021–2023 m.), kurie aptariami šioje Tarpinėje ataskaitoje, buvo išskirti aktualūs, mažiau tirti bei reikšmingi mokslui ir praktikai klausimai bei suplanuotos tokios tyrimų temų grupės, atitinkančios Ilgalaikės programos tyrimų kryptis:

- tyrimo apie pažeidžiamų grupių apsaugą Šiaurės Rytų Europoje vykdymas;
- vyresnių asmenų teisių ir kitų pažeidžiamų asmenų grupių teisių tolesni tyrimai;
- šeimos teisės tyrimai;
- konstitucinės justicijos vaidmens užtikrinant naujos kartos asmens teises tyrimai; konstitucionalizmui tenkančių iššūkių XXI amžiuje bei viešųjų paslaugų skaitmenizavimo (*Govtech*) tyrimai;
- dirbtinio intelekto panaudojimo teisiniai klausimai, teisės į privatumą ir asmens duomenų apsaugos skaitmenėjančioje visuomenėje, diskriminacijos draudimo bei asmens teisės į informaciją tyrimai.

Pradėjus Ilgalaikės programos įgyvendinimą, siekiant užtikrinti programos vykdymo sėkmę buvo svarbu suburti komandą, identifikuoti detalesnius aktualiausius tirtinus aspektus, kurių pagrindu būtų rengiami konkretūs tyrimai. Siekiant nuoseklių ir ilgalaikių tyrimų, turinčių didesnę poveikį ir matomumą, planuoti didesnės apimties tyrimai, atitinkantys Ilgalaikės programos kryptis. Pastaroji strategija itin prisidėjo prie tarptautinių publikacijų kiekio didinimo bei dalyvavimo tarptautiniuose moksliniuose renginiuose. Be to, daug dėmesio buvo skiriama kiekvieno programos vykdytojo užduočių ir jo veiklos planavimui bei kuo sėkmingesniai bendradarbiavimui ir savitarpio komunikavimui tarp programos vykdymo dalyvių, metodologijos aptarimui. Buvo sutarta, kad Ilgalaikėje programoje numatytiems uždaviniams įgyvendinti skirti tyrimai bus atliekami integruojant įvairias tyrimų metodologijas bei naudojant socialinių tyrimų metodų trianguliaciją. Žvelgiant iš šiandieninės perspektyvos matyti, kad atliekant pagal Ilgalaikę programą numatytus tyrimus naudotasi skirtingais duomenų šaltiniais, analizuoti nacionaliniai, regioniniai ir tarptautiniai teisiniai bei politiniai dokumentai, teismų praktika, statistiniai duomenys; be to, duomenims rinkti buvo pasitelkta ir kokybinio tyrimo metodologija, atlikti pusiau struktūruoti interviu, fokusuotos grupinės diskusijos.

Programos vykdymo rezultatai džiugina. Per kiek daugiau nei dvejus programos vykdymo metus buvo atlikta iš tiesų nemažai mokslinių tyrimų, paskelbta tarptautinių ir nacionalinių publikacijų, dalyvauta konferencijose bei kituose renginiuose, o pasirinktos kryptys lėmė ir Instituto dalyvavimą nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose. Taip pat buvo pradėti nauji tyrimai arba atlikti parengiamieji tyrimų darbai tolesniems Ilgalaikės programos vykdymo etapams.

Programos įgyvendinimo plane numatyti rodikliai buvo pasiekti, dauguma jų – viršyti. Lyginant su pirminiu planavimu, kur kas didesnė proporcija parengtų publikacijų ir pranešimų konferencijose buvo tarptautinių. Tai lėmė tiek suplanuotos temos, tiek stiprėjanti Instituto mokslininkų kompetencija bei orientacija į mokslo tarptautiškumą. Taip pat

aktyviai vykdyta tyrimų rezultatų sklaida žiniasklaidos priemonėse, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto internetinėje svetainėje, socialiniuose tinkluose.

Apibendrinti Ilgalaikės programos vykdymo rezultatai:

Suplanuota	Parengta
Per 2021–2023 m. parengti mokslo darbų (monografijų, mokslo studijų, straipsnių rinkinių): 2 vnt.	2 kolektyvinės monografijos ir 2 mokslo studijos (<u>viršyta 2 vnt.</u>). Monografijos parengtos ne tik programos vykdytojų, tačiau kartu su kitais asmenimis, įtraukiant ir užsienio mokslo institucijose dirbančius asmenis, bei Lietuvos mokslininkus. Taip buvo skatinamas mokslininkų bendradarbiavimas bei mokslo tarptautiškumas.
Per 2021–2023 m. parengti tarptautinių publikacijų leidiniuose, įtrauktuose į tarptautiniu mastu pripažintas duomenų bazes (SCOPUS, WOS), arba kaip skyrius knygoje, išleistose tarptautiniu mastu pripažintose leidyklose: 4 vnt.	11 tarptautinių publikacijų leidiniuose, įtrauktuose į tarptautiniu mastu pripažintas duomenų bazes (SCOPUS, WOS): 4 recenzuotų prestižinių leidyklų išleistų knygų skyriai (<u>viršyta 11 vnt.</u>)
Per 2021–2023 m. parengti straipsnių Lietuvos ir užsienio mokslo spaudoje, kiekvieno apimtis ne mažesnė nei 0,5 a. l.; ne mažiau ¼ planuojamų straipsnių paskelbti užsienio mokslo periodikoje: 18 vnt.	10 mokslo straipsnių Lietuvos ir užsienio mokslo periodiniuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose; 3 recenzuotų knygų skyriai (<u>trūksta 5 vnt., tačiau kompensuojasi su tarptautinėmis publikacijomis</u>)
Per 2021–2023 m. surengti mokslines šalis / tarptautines konferencijas / seminarus, ne mažiau kaip 30 dalyvių: 1 vnt.	2 mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (ne mažiau kaip 30 dalyvių); 2 mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (mažiau kaip 30 dalyvių) (<u>viršyta 3 vnt.</u>)
Per 2021–2023 m. perskaityti pranešimų Lietuvos ir užsienio mokslinėse konferencijose, seminaruose: 12 vnt.	Perskaityta 10 pranešimų tarptautinėse mokslo konferencijose, seminaruose; 4 pranešimai nacionalinėse mokslo konferencijose, seminaruose (<u>viršyta 2 vnt.</u>)
Per 2021–2023 m. pateikti kitų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbų: 6 vnt.	Pateikta: 10 vnt. (<u>viršyta 4 vnt.</u>)

Atitinkamai kiekybine prasme suplanuoti rodikliai pasiekti, be to, kokybine prasme pasiekti rezultatai geresni nei planuoti (daugiau nei planuota publikacijų prestižinėse leidyklose, didelė dalis straipsnių publikuoti žurnaluose su SNIP rodikliu, aktyviai dalyvauta tarptautiniuose seminaruose ir konferencijose).

Detalus nurodytų pasiektų rezultatų sąrašas pateikiamas 1 priede, pridedamame žemiau.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Toliau išsamiau pristatysime ataskaitiniu Programos vykdymo laikotarpiu atliktus tyrimus. Tyrimai pristatomi pagal tyrimų kryptis, jose tyrimus grupuojant pagal tirtas temas.

TYRIMŲ KRYPTIS: Asmens teisių apsauga susiduriant su demografiniais ir kitais aktualiais iššūkiais (pažeidžiamų asmenų grupių apsauga; šeimos teisės reguliavimo iššūkiai; ribojančių priemonių nustatymas įstatymu)

4.1. PAŽEIDŽIAMŲ ASMENŲ GRUPIŲ APSAUGOS TYRIMAI

Ilgalaikės programos I ir II etapo metu (2021–2023 m.) itin daug dėmesio buvo skirta pažeidžiamų grupių apsaugos tyrimams. Buvo parengta nemažai mokslinių publikacijų, taikomojo pobūdžio leidinių, skaityti pranešimai konferencijose, organizuoti mokymai.

Pažeidžiamų grupių apsaugos tema buvo išskirta todėl, kad dauguma teisių, susijusių su pažeidžiamų grupių apsauga, pradėtos pripažinti tik XX a. antroje pusėje (visgi daugelyje universalių žmogaus teisių dokumentų pažeidžiamų grupių padėtis nebuvo konkrečiai pripažįstama arba ji buvo pripažįstama ribotai), stipriau įsitvirtino tik paskutiniame XX a. dešimtmetyje (neįgalių asmenų, vaikų teisės *etc.*), ir tik XXI a. pirmajame ketvirtyje šių grupių apsaugai pradėtas skirti itin didelis dėmesys. Šių grupių teisės pradėjo aktyviau vystytis veikiamos tiek visuomenės raidos, tiek vertybinių pokyčių. Kyla visuomenės sąmoningumas dėl įvairių pažeidžiamų grupių patiriamų iššūkių, kinta teisinės normos, siekiant užtikrinti, kad šios grupės būtų tinkamai apsaugotos ir būtų užtikrintas socialinis teisingumas. Be to, dauguma šiuolaikinių teisių apsaugos pastangų orientuojamos į lygių galimybių suteikimą visiems asmenims, nepriklausomai nuo jų priklausymo pažeidžiamoms grupėms.

Pažymėtina, kad pažeidžiamumas yra ypač dinamiška sąvoka. Todėl situacijų, kurios gali patekti į šią sąvoką, sąrašas negali būti baigtinis. Vis dėlto pažeidžiamas grupes galima klasifikuoti pagal pagrindines jų pažeidžiamumo priežastis: (i) pažeidžiamos grupės, kurių įgimtos ar fizinės savybės lemia, kad jos socialiai suvokiamos kaip iš prigimties pažeidžiamos (pvz., vaikai, pagyvenę žmonės, neįgalūs asmenys); (ii) pažeidžiamos grupės, kurių pažeidžiamumas priklauso nuo aplinkybių, kurios gali būti laikinos ir dažnai primestos

valstybės arba sukurtos socialinių sąlygų (pvz., nusikaltimų aukos, sulaikytieji, kaltinamieji, narkotikų vartotojai); (iii) pažeidžiamos grupės, kurių pažeidžiamumas kyla iš jų kaip mažumos statuso, atsižvelgiant į dominuojančią kultūrinę, etninę, socialinę, seksualinės orientacijos padėtį visuomenėje (pvz., tautinės, religinės, seksualinės mažumos).

4.1.1. Tyrimo apie pažeidžiamų grupių apsaugą Šiaurės Rytų Europoje vykdymas Ilgalaikės programos I etapo metu

Tiriant teisės pokyčius ir pažeidžiamų asmenų teisių vystymąsi, Ilgalaikės programos I etapo vykdymo metu Instituto tyrėjų grupė kartu su kolegomis iš užsienio atliko išsamų tyrimą apie pažeidžiamų grupių teisinę padėtį ir apsaugą Šiaurės Rytų Europos regione. Ypač daug dėmesio buvo skirta pažeidžiamų grupių apsaugos esamai padėčiai įvertinti ir stiprinimo tendencijoms Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje nustatyti. Tyrimus atliko tarpdalykinė komanda, naudodamasi įvairiapuse tyrimų metodologija, vadovaujant Instituto mokslininkėms.

Atlikus tyrimus, išleista kolektyvinė monografija tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje „Springer“, o jos abi mokslinės redaktorės yra Ilgalaikės programos vykdytojos. Dešimtyje skyrių bent vienas bendraautorių yra Ilgalaikės programos vykdytojas.

- Limantė, A., Pūraitė-Andrikienė, D. (eds) *Legal Protection of Vulnerable Groups in North-Eastern Europe: Trends and Perspectives*. Springer, 2022, ISBN 9783031069970.

Knygoje analizuojama pažeidžiamų grupių teisinė padėtis ir apsauga Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje. Ypač daug dėmesio skiriama naujausioms pažeidžiamų grupių apsaugos stiprinimo tendencijoms šiame regione. Šios valstybės pasirinktos dėl bendros istorinės patirties ir panašios geopolitinės padėties. Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, Lietuva, Latvija, Estija ir Lenkija patyrė komunizmo įtaką ir susidūrė su panašiais iššūkiais pereidamos prie demokratijos dešimtojo dešimtmečio pradžioje.

Savo moksliniais tyrimais grįstuose knygos skyriuose šios knygos autoriai siekia pateikti išsamią lyginamąją Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos pažeidžiamų grupių apsaugos teisinio reguliavimo ir praktikos apžvalgą ir taip pasiūlyti įžvalgų apie esamą padėtį ir tendencijas šiame dažnai nepakankamai mokslo ištirtame regione.

Knygą sudaro keturios dalys. I dalyje skaitytojai supažindinami su tema apibrėžiant pažeidžiamų grupių sąvoką ir analizuojant jos sampratą Europos ir nacionaliniame kontekste. Pirmajame šios dalies skyriuje aptarta pažeidžiamų grupių apibrėžtis iš sociologinės ir teisinės perspektyvos, taip pat kalbama apie pažeidžiamų grupių supratimą regione. Be to, atskiras skyrius skirtas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai, išryškinant pagrindines bylas ir naujausią praktiką pažeidžiamų grupių apsaugos srityje. Šioje dalyje taip pat analizuojama, kaip nacionalinės konstitucinės justicijos institucijos

prisidėjo prie pažeidžiamų grupių apsaugos Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje. Knygos II dalyje nagrinėjama pažeidžiamų grupių, pasižyminčių prigimtiniu pažeidžiamumu, teisinė apsauga. Šios dalies skyriuose aptariama vaiko teisių apsauga, pažeidžiamumas dėl lyties, pagyvenusių žmonių diskriminacijos klausimai, asmenų su psichikos ar fizine negalia bei asmenų, esančių psichikos sveikatos ir socialinės globos įstaigose, apsauga.

III dalyje daugiausia dėmesio skiriama pažeidžiamų grupių, kurių pažeidžiamumas priklauso nuo aplinkybių, teisinės apsaugos klausimams regione. Ši dalis apima pažeidžiamumo situacijas, kylančias dėl tyčinio kito žmogaus elgesio, paverčiančio asmenį nusikaltimo auka, taip pat pažeidžiamumą, kurį lemia asmens pasirinkimas (nusikaltimo padarymas, narkotikų vartojimas). Į šią dalį įtraukti skyriai, skirti nuteistųjų teisėms, vaikų, įtariamų ar kaltinamų pažeidus teisę, apsaugai, narkotikų vartotojų pažeidžiamumui, taip pat nacionalinėms pagalbos smurto šeimoje aukoms priemonėms ir ES nusikaltimų aukų direktyvos įgyvendinimo analizei. Paskutinė IV dalis skirta trims regiono mažumų grupėms: tautinių ir religinių mažumų, taip pat LGBTQI teisei apsaugai.

Kolektyvinėje monografijoje yra šie skyriai (Ilgalaikės programos vykdytojai pabraukti):

- Definition of vulnerable groups (Agnė Limantė, Artūras Tereškinas)
- Vulnerable groups in the case-law of the European Court of Human Rights (Agnė Limantė)
- The role of constitutional justice institutions in the protection of vulnerable groups (Dovilė Pūraitė-Andrikienė)
- Protection of child rights in family cases in Lithuania and Estonia (Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, Triin Uusen-Nacke)
- Protection of women's rights in Lithuania, Estonia and Poland: in search of balance between work and family life (Ingrida Mačernytė-Panomariovienė, Merle Erikson, Tatiana Wroclawska)
- Protection of elderly employees in the ageing society: experience of Lithuania and Estonia (Kristina Ambrazevičiūtė)
- Improving the financial situation of the elderly? Towards better pension regulation in the Baltic States (Audrius Bitinas)
- Protecting persons with disabilities in the Baltic States: empowering by law (Lina Beliūnienė)
- Provision of services in long-term mental health and social care institutions during the COVID-19 pandemic in Lithuania: meeting and overcoming the challenges (Rokas Uscila, Dovile Juodkaitė)
- Developing a child-friendly juvenile justice system in Lithuania (Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė)
- The dignity of punishment: vulnerable prisoners' rights in Lithuania (Simonas Nikartas, Liubovė Jarutienė)
- Domestic violence against women in Lithuania and Poland – Seeking adequate protection of victims (Ilona Michailovič, Svetlana Justickaja, Rūta Vaičiūnienė, Joanna Banach-Gutierrez)

- Implementation of the Victims' Rights Directive in Lithuania and Estonia: challenges and achievements (Erika Leonaitė, Anna Markina, Katre Pall)
- Chasing the high: drug users as a vulnerable group in Lithuania (Mindaugas Lankauskas, Aurelijus Gutauskas)
- Legal protection of national minorities in Lithuania, Latvia, Estonia and Poland: current issues (Jolanta Apolevič, Elžbieta Kuzborska-Pacha)
- Religious minorities and their rights in Latvia (Ringolds Balodis)
- Between injustice and legal change: the situation of LGBTQ+ people in Latvia and Lithuania (Artūras Tereškinas, Annija Kārklīņa, Anita Rodiņa).

Pažymėtina, kad skyrių autoriams buvo suteikta laisvė pasirinkti tyrimo metodus. Dauguma skyrių autorių atliko mokslo doktrinos analizę, teisės aktų lyginamuosius tyrimus, analizavo teismų praktiką skirtingose šalyse, rėmėsi tarptautiniais dokumentais ir ataskaitomis. Dalis skyrių taip pat pasitelkė interviu ir fokusuotos grupinės diskusijos metodus, atliko apklausas ir statistikos tyrimus, vertino tyrimo klausimus remdamiesi specializuotais tyrimais.

4.1.2. Tolesni pažeidžiamų asmenų grupių apsaugos tyrimai Ilgalaikės programos I ir II etapo metu

Pažeidžiamų grupių apsaugos tyrimai buvo vykdomi ir toliau, ir I bei II Ilgalaikės programos vykdymo etapų metu tyrimų rezultatai buvo paskelbti mokslo straipsniuose bei mokslo studijoje.

Pažeidžiamų grupių apsaugos baudžiamajame procese tema

- Mokslo straipsnis. Limantė A, Vaičiūnienė R, Apolevič J. Child-Friendly Legal Aid and Individual Assessment of Children in Conflict with the Law: Building the Basis for Effective Participation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021; 19(1):17. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010017> (Impact Factor: 3.390 (2020))
- Mokslo straipsnis. Limantė, A., Vaičiūnienė, R., & Žėkas, T. (2022). Accessibility of Legal Aid to Children in Conflict With The Law: Bringing the General Concept to Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*, 15(2), 152–173. doi:10.2478/bjlp-2022-0014 [Scopus] [CiteScore: 0,50; SNIP: 1,296; SJR: 0,213; Q3 (2022, Scopus Sources)]
- Mokslo straipsnis. Savchenko, I., Babych, S., & Uscila, R. (2021). Some issues on forensic psychological examination of victims enduring domestic violence. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*, 22, 538–554. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.43>

Dvi Ilgalaikės programos vykdytojos, A. Limantė ir J. Apolevič, kartu su kolege publikavo aukšto lygio mokslinį straipsnį vaikų teisių apsaugos baudžiamajame procese tema: **Limantė A, Vaičiūnienė R, Apolevič J. Child-Friendly Legal Aid and Individual Assessment of Children in Conflict with the Law: Building the Basis for Effective Participation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021; 19(1):17.** Šiame straipsnyje daugiausia dėmesio skirta įtariamųjų ir kaltinamųjų vaikų teisės veiksmingai dalyvauti baudžiamajame procese svarbai. Jame nagrinėjama teisė į vaikams palankią teisinę pagalbą ir individualaus vertinimo vaidmuo užtikrinant vaiko teises. Autorės teigia, kad kokybiškas vaiko poreikių nustatymas (pasitelkiant individualaus vertinimo priemonę) ir pasitikėjimu grįstų santykių užmezgimas su specialiai parengtu teisinės pagalbos advokatu yra labai svarbus siekiant vaiko statusą pakelti iki aktyvaus proceso dalyvio statuso ir užtikrinti, kad būtų paisoma geriausių vaiko interesų. Autorės taip pat daro išvadą, kad toks pirminis susidūrimas su teisingumo sistema formuoja vaiko požiūrį (pasitikėjimą arba atmetimą) į valstybines institucijas ir atitinkamai tiesiogiai veikia tolesnių intervencijų veiksmingumą. Savo pozicijai pagrįsti straipsnio autorės pateikia keletą pavyzdžių iš atliktų lyginamųjų tyrimų (interviu, fokusuotos grupinės diskusijos, apklausos, lyginamieji reguliavimo ir praktikos tyrimai).

Tęsiant temą, A. Limantė su kolegomis publikavo ir tolesnį tyrimą, skirtą vaikų teisės į teisinę pagalbą analizei: **Limantė, A., Vaičiūnienė, R., & Žėkas, T. (2022). Accessibility of Legal Aid to Children in Conflict With The Law: Bringing the General Concept to Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*, 15(2), 152–173.** Šiame darbe nagrinėjama teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vaikams prieinamumo samprata, ieškant esminių jos elementų tarptautiniuose standartuose ir nacionalinėje praktikoje. Analizuodami empirinius duomenis apie teisinės pagalbos reguliavimą įvairiose Europos jurisdikcijose, darbo autoriai aptaria, ką reiškia reikalavimas, kad teisinė pagalba turi būti prieinama vaikams ir ką būtų galima padaryti siekiant ją sustiprinti. Straipsnyje teigiama, kad į tikslą gerinti teisinės pagalbos prieinamumą įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vaikams reikėtų žengti įvairiomis kryptimis, įskaitant informacijos apie teisinę pagalbą teikimą vaikui suprantamu ir jo amžių atitinkančiu būdu, vaikų teisinio ugdymo stiprinimą ir vaikams pritaikytos informacinės medžiagos paruošimą bei sklaidą. Be to, itin svarbią reikšmę užima teisinę pagalbą teikiančių advokatų ir kitų specialistų mokymas ir specializacija.

Tęsiant smurto artimoje aplinkoje aukų apsaugos tyrimus, Ilgalaikės programos vykdytojas R. Uscila su kolegomis iš Ukrainos publikavo straipsnį **Savchenko, I., Babych, S., & Uscila, R. (2021). Some issues on forensic psychological examination of victims enduring domestic violence. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*, 22, 538–554.** Straipsnyje nagrinėjami smurto artimoje aplinkoje aukos teismo psichologinės ekspertizės aspektai baudžiamajame procese, kurie yra išskirtinai svarbūs siekiant teisingumo ir užtikrinti, kad aukos teisės būtų tinkamai ginamos. Tokios ekspertizės atlikimas gali būti sudėtingas ir reikalauti specializuotų psichologinių žinių ir kompetencijos. Tyrime atkreipiamas dėmesys į teisinius ir teorinius-metodologinius šios teismo psichologinės ekspertizės skyrimo ir atlikimo pagrindus.

Pažeidžiamų grupių apsauga darbo santykiuose

- Mokslo studija. Ambrazevičiūtė, K. (2022). Moterų lygių galimybių užtikrinimas darbo santykiuose Baltijos valstybėse. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas.
- Mokslo straipsnis. Ambrazevičiūtė, K. (2022). Vienodo darbo užmokesčio principas užtikrinant lygias moterų galimybes darbo santykiuose. *Jurisprudencija*, 29(2), 232–248. doi:10.13165/JUR-22-29-2-03.
- Mokslo straipsnis. Ambrazevičiūtė, K. (2022). Caring about the Caregivers: Challenges for Female Caregivers in Lithuanian and Estonian Labour Law. *Baltic Journal of Law & Politics*, 15(2), 99–128. doi:10.2478/bjlp-2022-0012 [Scopus] [CiteScore: 0,50; SNIP: 1,296; SJR: 0,213; Q3 (2022, Scopus Sources)].
- Recenzuotos knygos skyrius. Ambrazevičiūtė, K., & Limantė, A. (2023). The Labour Law Challenges for Women Caregivers in an Ageing Society: a View from Lithuania. In *Reforma institutov prava varstva starejših* (ed. Gregor Dugar) (pp. 17–31). Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Mokslo straipsnis. Mačernytė-Panomariovienė, Ingrida; Wrocławska, Tatiana. The Right to Annual Leave as a Basic Guarantee for Safe and Healthy Conditions at Work. Remarks Based on Lithuanian and Polish Legal Regulations // *Employee Responsibilities and Rights Journal*. New York: Springer. ISSN 0892-7545. eISSN 1573-3378. 2021, vol. 33, iss. 3, p. 143–169. DOI: 10.1007/s10672-021-09363-5. (SNIP 0,64).
- Mokslo straipsnis. Amankavičiūtė, S., & Žalnieriūtė, M. (2022). Failing to Recognize Objectification and Sexualization of Women as Systemic Discrimination: Workplace Harassment Reforms in Australia. *Harvard Journal of Law and Gender*, 1–6.

Darbo teisės tyrimų srityje didelis dėmesys buvo skirtas moterų lygiateisiškumo klausimui ir realiam lygiateisiškumo užtikrinimui. Moterys darbo teisėje gali būti vertinamos kaip pažeidžiama grupė dėl kelių svarbių priežasčių. Visų pirma, lyčių stereotipai mažina moterų galimybes pasiekti aukštesnį darbo užmokestį bei aukštesnę poziciją darbe. Be to, tyrimai vienareikšmiškai rodo, jog, nepaisant aktyvaus moterų įsitraukimo į darbo rinką pastaraisiais dešimtmečiais, moterų atliekamos namų ūkio ir artimųjų priežiūros trukmė beveik nepakito – daugiausia moterys (ir tik santykinai maža dalis vyrų) rūpinasi vaikais, senyvo amžiaus artimaisiais ir atlieka namų ruošos pareigas. Tokios atsakomybės daro moteris pažeidžiamas darbo rinkoje, nes jos gali susidurti su darbo ir šeimos pareigų nesuderinamumo iššūkiais, o tai apsunkina jų ekonominę padėtį bei gali virsti diskriminacija darbo vietoje. Artimųjų ir namų ūkio priežiūra nepatenka į jokių valstybių ekonominius rodiklius ir yra nevertinama bei neįvertinama, ir, nors užimdama nemažą dalį moters aktyvaus laiko, niekaip neatsispindi jos pajamose. Negana to, labai dažnai priežiūros funkcijos vykdymas yra nesuderinamas su darbine karjera ir užkerta kelią tiek visavertiškai moters realizacijai darbo santykiuose, tiek finansinio pagrindo sukūrimui.

Vadovaudamiesi šia samprata, Ilgalaikės programos vykdymo metu Instituto mokslininkai atliko tyrimus bei publikavo mokslo darbus, kuriuose analizuojamos šios problemos, bei siekė įvardinti galimus būdus joms spręsti.

Savo mokslo studijoje (**Ambrazevičiūtė, K. (2022). Moterų lygių galimybių užtikrinimas darbo santykiuose Baltijos valstybėse. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas**) Ilgalaikės programos vykdytoja K. Ambrazevičiūtė tiria moterų lygių galimybių darbo teisiniuose santykiuose užtikrinimą trijose Baltijos valstybėse: Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Mokslininkė atkreipia dėmesį, kad, nepaisant teigiamų reguliavimo pokyčių, praktinis vienodo darbo užmokesčio principo įgyvendinimas vis dar susiduria su iššūkiais: minimali kolektyvinių darbo santykių įtaka darbo užmokesčio dydžiui, deklaratyvus lygybės politikos įgyvendinimo įmonėse pobūdis, konfidenciali informacija apie darbo užmokesčių yra faktoriai, trukdantys Lietuvos darbo užmokesčio sistemą įvardyti kaip skaidrią. A. Ambrazevičiūtė siūlo Lietuvos Respublikos darbo kodekse numatyti, kad informacija apie individualų darbo užmokesčių nėra konfidenciali kitų tos įmonės darbuotojų atžvilgiu, bei nustatyti tvarką, pagal kurią darbuotojas galėtų susipažinti su tas pačias ar lygiavertes pareigas užimančių bendradarbių darbo užmokesčiu. Ji taip pat atkreipia dėmesį, kad moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkiui įtakos turi ir teisės aktų taikymas apskaičiuojant kintamąją darbo užmokesčio dalį už laikotarpį, kuomet moteris buvo tikslinėse nėštumo, gimdymo bei vaiko priežiūros atostogose. Mokslininkė taip pat apžvelgia vaiko priežiūros atostogų įtaką moterų ir vyrų lygių galimybių darbe užtikrinimui. Ji teigia, kad, nepaisant didėjančių galimybių tėčiams įsitraukti į vaiko priežiūrą, visose trijose Baltijos valstybėse pagrindinis vaiko priežiūros krūvis vis dar tenka moterims. Turint omenyje, kad Lietuva, Latvija ir Estija garantuoja ilgas vaiko priežiūros atostogas, tokia situacija yra nepalanki moterų karjeros galimybėms ir finansiniam saugumui. Galiausiai tyrime A. Ambrazevičiūtė identifikuoja senėjančios visuomenės iššūkius lygioms galimybėms bei svarsto apie reikalingus pokyčius.

Šie tyrimai toliau tęsiami straipsnyje (**Ambrazevičiūtė, K. (2022). Vienodo darbo užmokesčio principas užtikrinant lygias moterų galimybes darbo santykiuose. Jurisprudencija, 29(2), 232–248**), kuriame siekiama apžvelgti ir palyginti vienodo darbo užmokesčio principo įtvirtinimą ES ir Lietuvos teisėje bei nustatyti šio principo įgyvendinimo trūkumus. Straipsnyje pastebima, kad nors Lietuvoje vyrų ir moterų užimtumo skirtumas nėra didelis (moterų užimtumas tik labai nežymiai mažesnis nei vyrų) ir nėra laikytinas aktualia socialine problema, to paties negalima pasakyti apie darbo užmokesčių: moterų darbo užmokesčiai yra neadekvačiai mažesnis, palyginti su vyrų. Mokslininkė teigia, kad prioritetinga kryptis darbo užmokesčio lygybei užtikrinti yra darbo užmokesčio sistemos skaidrumas. Darbo apmokėjimo sistemos nustatymas kolektyvinėse sutartyse galėtų būti efektyvi priemonė siekiant skaidrumo ir darbo užmokesčio atotrūkio tarp lyčių mažinimo. Autorė pažymi, kad Lietuvos darbo teisės sistemoje įtvirtintos papildomos garantijos nėščioms, neseniai pagimdžiusioms ir krūtimi maitinančioms motinoms, tačiau biologinės moters funkcijos apsauga taip pat turi įtakos ir ribotesnėms jos galimybėms gauti didesnę darbo užmokesčių. Atitinkamai mokslininkė teikia pasiūlymus dėl reglamentavimo tobulinimo.

A. Ambrazevičiūtės straipsnyje (**Ambrazevičiūtė, K. (2022). Caring about The Caregivers: Challenges for Female Caregivers in Lithuanian and Estonian Labour Law. *Baltic Journal of Law & Politics*, 15(2), 99–128**) bei A. Ambrazevičiūtės ir A. Limantės skyriuje Liubianos universiteto išleistoje knygoje (**Ambrazevičiūtė, K., & Limantė, A. (2023). The Labour Law Challenges for Women Caregivers in an Ageing Society: a View from Lithuania. In *Reforma institutov prava varstva starejših* (ed. Gregor Dugar) (pp. 17-31). Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani**) plėtojamas kitas aktualus moterų darbinę bei finansinę padėtį lemiantis klausimas – tradiciškai moterims priskiriama vaikų, pagyvenusių žmonių ir kitų artimųjų priežiūra. Šiose publikacijose pastebima, kad moterys, skirdamos didelę savo laiko dalį nemokamos priežiūros funkcijai (kuri didėja senstant visuomenei ir daugėjant vyresnio amžiaus žmonių), turi ribotesnes galimybes visavertiškai dalyvauti darbo santykiuose. Atitinkamai moters finansinė padėtis prastėja, prastėja profesinės galimybės ir senatvėje ji tampa labiau pažeidžiama skurdo. Todėl pastaruoju metu tiek ES, tiek nacionaliniu lygmeniu imtasi veiksmų ieškant optimalių variantų, leidžiančių asmenims, besirūpinantiems artimaisiais, likti darbo rinkoje ir užtikrinti jų pajamų lygį. Šiose publikacijose apžvelgiama moterų, besirūpinančių artimaisiais, padėtis ir teisinės priemonės, kurių imamasi nemokamos priežiūros funkcijas atliekančių moterų padėčiai darbo santykiuose pagerinti bei teikiami pasiūlymai dėl reikalingų pokyčių.

Ilgalaikės programos vykdytojos I. Mačernytės-Panomariovienės straipsnyje (**Mačernytė-Panomariovienė, Ingrida; Wroclawska, Tatiana. The Right to Annual Leave as a Basic Guarantee for Safe and Healthy Conditions at Work. Remarks Based on Lithuanian and Polish Legal Regulations // *Employee Responsibilities and Rights Journal*. 2021, vol. 33(3), p. 143–169**) teisė į atostogas tirama kaip teisės į sveiką darbo aplinką dalis. Straipsnyje teigiama, kad teisė į kasmetines atostogas, atsiradusi dėl poreikio ginti žmogaus orumą, yra pagrindinė dirbančių žmonių teisė, todėl jai reikia tvirtos ir tinkamos apsaugos nacionaliniu lygmeniu. Straipsnyje atkreipiamas dėmesys į papildomas teisės į kasmetines atostogas užtikrinimo garantijas pažeidžiamoms grupėms, tokioms kaip nėščios darbuotojos, darbuotojos, slaugančios savo šeimos narius, sergančius, ar neįgalūs asmenys.

Galiausiai M. Žalnieriūtės ir kolegės straipsnyje (**Amankavičiūtė, S., & Žalnieriūtė, M. (2022). Failing to Recognize Objectification and Sexualization of Women as Systemic Discrimination: Workplace Harassment Reforms in Australia. *Harvard Journal of Law and Gender*, 1–6**) atkreipiamas dėmesys į priekabiavimo, moterų objektyvizavimo ir diskriminacijos problemas darbo santykiuose. Moterų objektyvizavimas ir seksualizavimas darbo santykių kontekste yra svarbi problema, kuri sukuria nevienodas sąlygas ir pažeidžia moterų teises darbo vietoje. Dažnai moterys yra įvardijamos pagal išvaizdą, o ne pagal jų profesinę kompetenciją, o tai gali sukelti diskriminaciją ir apsunkinti karjeros galimybes. Seksualinis priekabiavimas, nepageidaujamas dėmesys ir komentarai darbo vietoje ne tik sukuria nepalankią atmosferą, bet ir gali virsti diskriminacija darbe. Pasitelkdamos Australijos pavyzdį, mokslininkės išryškina vis dar itin aktualią moterų objektyvizavimo ir seksualizavimo problematiką darbo santykių kontekste ir ieško būdų mažinti šiuos neigiamus reiškinius žengiant lyčių lygybės ir pagarbos link.

Taip pat paminėtika, kad Ilgalaikės programos vykdytoja A. Leščinskaitė atlieka tyrimą apie psichologinį smurtą prieš vyresnio amžiaus asmenis darbo santykiuose. Jos publikacijos bus pristatytos Ilgalaikės programos baigiamojoje ataskaitoje.

4.1.3. Smurto lyties pagrindu tyrimai Ilgalaikės programos II etapo metu ir III etapo pradžioje

Vykdamas Ilgalaikės programos II etapo tyrimus pažeidžiamų grupių klausimais, buvo nuspręsta daugiau dėmesio skirti aktualiam asmens teisių klausimui – smurtui lyties pagrindu. Ši tema siejasi su Ilgalaikės programos plane nurodyta aukų teisių kovoje su smurtu artimoje aplinkoje tema, tačiau yra platesnė bei apima daugiau klausimų, ne tik smurtą artimoje aplinkoje. Pažymėtina, kad tema svarbi Ilgalaikės programos kontekste dėl pastaruoju dešimtmečiu stiprėjančio suvokimo apie smurtą lyties pagrindu (ne taip seniai net smurtas šeimoje nebuvo laikomas baustinu) bei kintančio visuomenės mentaliteto ir teisinio reguliavimo.

Smurtas lyties pagrindu yra bendras terminas, vartojamas apibūdinti bet kokią smurto formą, nukreiptą prieš asmenį dėl jo lyties. Nors vyrai ir berniukai taip pat patiria smurtą lyties pagrindu, daugiausia nuo jo nukenčia moterys: per visą gyvenimą su tokio tipo smurtu susiduria 1 iš 3 moterų. Būtent todėl smurtas lyties pagrindu dažnai vartojamas ir suprantamas kaip „smurto prieš moteris“ sinonimas. Smurtas lyties pagrindu gali pasireikšti įvairiose vietose, įskaitant namus, darbo vietą, švietimo įstaigas ir viešąsias erdves, o smurtaujančiais asmenimis gali būti šeimos nariai, intymūs partneriai, kolegos ir aukštesnes pareigas užimantys asmenys darbe ir ugdymo įstaigose, pažįstami ir visiškai nepažįstami žmonės. Smurtas gali pasireikšti tiek internete, tiek fiziniame erdvėje, jis būna įvairių formų – fizinis, psichologinis, seksualinis ir ekonominis.

Įvertinus temos aktualumą, buvo suformuluota kolektyvinės monografijos koncepcija, kuria susidomėjo tarptautiniu mastu pripažinta leidykla „Routledge“. Knyga buvo parengta ir priduta leidyklai, šiuo metu ji yra rengiama spaudai. Knyga bus publikuota 2023 m. pabaigoje. Pažymėtina, kad septyniuose skyriuose bent vienas bendraautorius yra Ilgalaikės programos vykdytojas.

- Monografija (rengiama spaudai). Limantė, A.; Tereškinas, A., Vaičiūnienė, R. „Gender-Based Violence and Law: Global Perspectives and Eastern European Practices“. Routledge, ISBN 9781032469348.

Knygoje pristatomi iššūkiai, su kuriais susiduriama kovojant su smurtu lyties pagrindu Europos šalyse, pagrindinį dėmesį skiriant Lietuvos atvejui. Be Lietuvos, kuri ir yra pagrindinis analizės objektas, aptiriamos ir kelios kitos regiono jurisdikcijos (pvz., Lenkija, Latvija ir kt.). Publikacijoje pastebima, kad posovietinės šalys, paveiktos sovietinio

mentaliteto, stengiasi įveikti smurto artimoje aplinkoje „normalizavimą“ ir užtikrinti lyčių lygybę, tačiau siekdamos socialinių pokyčių, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, susiduria su įvairiais iššūkiais. Pavyzdžiui, politinės diskusijos ir neveiknumas dėl Stambulo konvencijos ratifikavimo rodo, kad visuomenėje vis dar gajos patriarchalinės nuostatos ir smurtui palanki tradicinė lyčių tvarka. Politinės diskusijos Lietuvoje neretai atskleidžia, kad smurtas prieš moteris dažnai pateisinamas ir neutralizuojamas, aiškinant jį tik kaip piktnaudžiavimo alkoholiu ir kitų priklausomybių pasekmę, o gilesnės socialinės ir kultūrinės priežastys nutylimos.

Publikacijoje pristatomi įvairūs teoriniai ir empiriniai tyrimai bei nagrinėjami teoriniai klausimai, susiję su hegemoninio vyriškumo ir pabrėžto moteriškumo koncepcijomis, taip pat su moterų padėties visuomenėje problemomis ir socialiniais pokyčiais, veikiančiais moterų ir vyrų statusą šeimoje.

Knygos I dalyje daugiausia dėmesio skiriama teorinei, politinei ir teisinei reagavimo į smurtą lyties pagrindu sistemai. Šioje dalyje pateikiamos įžvalgos apie pasaulines feminizmo, moterų objektyvacijos ir seksualizacijos, vyriškumo ir jų sąsajų su smurtu prieš moteris problemas. Toliau aptariama tarptautinė ir Europos teisinė sistema, analizuojamas smurtas lyties pagrindu tarptautiniuose dokumentuose ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje, ypatingą dėmesį skiriant Stambulo konvencijai ir regiono konstitucinių teismų praktikai. Vėliau, kolektyvinės monografijos II ir III dalyse, pristatomi konkretūs, daugeliu atvejų empiriniais duomenimis grįsti tyrimai. II knygos dalyje dėmesys sutelkiamas į smurtą artimoje aplinkoje, diskutuojant apie pagalbą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, korekcinį darbą, skirtą keisti smurtavusių asmenų elgesį, ir platesnes smurto artimoje aplinkoje prevencijos strategijas. Galiausiai III dalyje gilinamasi į smurtą lyties pagrindu viešosiose erdvėse, keliant probleminius klausimus, susijusius su nelygiaverčiais galios santykiais, dominavimu ir persidengiančia nelygybe.

Kolektyvinėje monografijoje yra šie skyriai (Ilgalaikės programos vykdytojai pabraukti):

1. A Feminist Approach to Gender-Based Violence: The Role of Objectification and Sexualization of Women (Sandra Amankavičiūtė, Monika Žalnierūtė)
2. Failed Hegemonic Masculinity, Negative Emotions and Gender-Based Violence: Theories and Elaborations (Artūras Tereškinas)
3. Gender-Based Violence in International Instruments and Case Law of the European Court of Human Rights (Agnė Limantė)
4. The Istanbul Convention in the Constitutional Jurisprudence of Central and Eastern European States (Dovilė Pūraitė-Andrikienė)
5. Approaches to Criminalisation of Domestic Violence in Central and Eastern European Countries (Jolanta Apolevič, Elżbieta Kuzborska-Pacha)
6. The Changing Paradigm in Help Provision for Survivors of Intimate Partner Violence: Specialised Complex Help v Generic Social Help Model (Zuzana Vasiliauskaitė, Lilija Henrika Vasiliauské, Evelina Dirmotaitė)
7. Rethinking Work with Intimate Partner Perpetrators: New Prospects for the Successful Implementation of Batterer Intervention Programmes in Lithuania (Rūta Vaičiūnienė, Ilona Michailovič)

8. Economic Empowerment of Women as a Factor Contributing to Prevention of Domestic Violence (Jolanta Apolevič)
9. Gender-Based Violence against Women with Disabilities (Rokas Uscila, Dovilė Juodkaitė)
10. Sexual Harassment at Workplace in Lithuania: What does the Silence Say? (Kristina Ambrazevičiūtė)
11. What Makes Academia (Un)Safe: Experiences, Observations and Consequences of Gender-Based Violence in Different Stages of Individual Researchers' Career (Vilana Pilinkaitė Sotirovič, Giedre Blažytė)
12. Gender-Based Violence Online: Cyberstalking Overview in Lithuania (Liubovė Jarutienė, Ilona Laurinaitytė, Ilona Michailovič).

4.1.4. Pagrindinės šios krypties tyrimų išvados

Atlikus tyrimus pažeidžiamų grupių apsaugos srityje daromos tokios pagrindinės išvados:

- Apie **pažeidžiamumą** reikėtų kalbėti kaip apie kompleksinį, dinamišką ir santykinį reiškinių, atsirandantį dėl socialinės neteisybės, diskriminacijos, nelygybės, stereotipų ir stigmų, sudėtingos asmens padėties ar jo priklausomumo nuo kitų subjektų. Šių grupių situacijai turi būti skiriamas atskiras dėmesys, numatomos ir užtikrinamos papildomos apsaugos priemonės. Tai patvirtina ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau ir – Teismas) praktika, kurioje grupės pažeidžiamumo sąvoka siekiama atkreipti dėmesį į stigmatizaciją, stereotipus ir istorinę diskriminaciją. Šiuo požiūriu Teismas yra aktyvus, jis siekia skatinti teigiamus pokyčius Europos Tarybos valstybių nacionaliniuose įstatymuose ir praktikoje, nustatyti standartus ir atkreipti valstybės institucijų dėmesį į pažeidžiamumo problemas; be to, Teismas nuolat pabrėžia didesnius pozityvius valstybių išipareigojimus, griežtesnę kontrolę ir aukštesnius kontrolės standartus pažeidžiamų grupių teisių apsaugos atveju.
- Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos **konstitucinės justicijos** institucijos, spręsdamos klausimus, susijusius su pažeidžiamų grupių teisėmis, susiduria su iššūkiu užtikrinti pusiausvyrą visuomenėje, sukuriant palankią aplinką pažeidžiamoms grupėms ir kartu užtikrinant deramą pagarbą konstitucinėms vertybėms. Šių institucijų konstitucinė jurisprudencija sustiprino sulaikytų asmenų apsaugą ir reikšmingai prisidėjo prie diskriminacijos dėl lyties, negalios ir amžiaus prevencijos, taip pat prie socialinės apsaugos teisių apsaugos.
- **Vaiko teisių** apsaugos srityje reikšmingas dėmesys turi būti skirtas vaiko pažeidžiamumui, specifiniams poreikiams ir geriausių vaiko interesų apsaugai. Šeimos teisės srityje knygos skyriuje atlikta Lietuvos ir Estijos teismų praktikos analizė atskleidžia geriausių vaiko interesų svarbą ir plačią teismų diskreciją bei didelį lankstumą priimant sprendimus. Dauguma teismų sprendimų atskleidžia, kad prioritetas teikiamas vaiko poreikiams ir geriausiam jų įgyvendinimo būdai. Be to,

kiekviena byla, susijusi su vaiko interesais, yra individuali pagal faktines aplinkybes, todėl teismams tenka įsigilinti į detales, kad nustatytų geriausią sprendimą vaikui.

- Baudžiamosios teisės kontekste vienas svarbiausių uždavinių toliau plėtojant vaikams palankią justiciją Lietuvoje – stiprinti įtraukų, individualizuotą ir įgalintą nepilnamečių dalyvavimą nepilnamečių justicijoje. Be kita ko, kokybiškas vaiko poreikių nustatymas (pasitelkiant individualaus vertinimo priemonę) ir galėjimas gauti teisinę pagalbą iš specialiai parengto teisinės pagalbos advokato yra labai svarbūs aspektai siekiant sudaryti vaikui galimybę prasmingai dalyvauti procese ir užtikrinti, kad būtų paisoma geriausių vaiko interesų.
- Kalbant apie **moterų, turinčių mažamečių vaikų bei besirūpinančių artimaisiais ir juos slaugančių**, apsaugą, nustatyta, kad nors yra daug teisinių priemonių, skirtų moterų teisių lygybei skatinti, tačiau vis dėlto sunku pasiekti norimą rezultatą neužtikrinus visapusiškų priemonių ir instrumentų sistemos. Būtina ieškoti optimalių variantų, leidžiančių moterims, besirūpinančioms mažamečiais vaikais ir kitais artimaisiais (tai itin aktualu senstančioje visuomenėje), likti darbo rinkoje ir užtikrinti jų pajamų lygį. Lankstesnio darbo laiko organizavimo, lanksčių atliekamo darbo formų ir lankstumo naudojantis tėvystės atostogomis užtikrinimas – tai svarbūs etapai siekiant lygybės darbo santykiuose. Be to, moterų užimtumo padėties ir statuso gerinimas neįmanomas be kitų šeimos narių įtraukimo į šeimos priežiūros pareigas. Norint pasiekti lygybę užimtumo srityje ir lygias galimybes, reikalingos subalansuotos priemonės, kurios sustiprintų (bet ne stigmatizuotų) šeiminius įsipareigojimus atliekančių asmenų padėtį.
- **Smurtas lyties pagrindu, pasireiškiantis seksualiniu priekabiavimu**, darbo santykiuose vis dar gana dažnas reiškinys. Nors teisinė sistema turi pakankamai teisinių mechanizmų seksualinio priekabiavimo prevencijai, pagrindinė problema lieka nepakankamas seksualinio priekabiavimo supratimas visuomenėje ir teismų bei ombudsmeno praktikos šioje srityje trūkumas. Todėl reikia investuoti į švietimo ir prevencines programas, leidžiančias visuomenei suprasti seksualinio priekabiavimo darbe reiškinį ir tinkamus bei priimtinus visų darbo santykių dalyvių elgesio modelius.
- Kovoiant su **smurtu prieš moteris ir vaikus**, labai svarbu suvokti, kad toks smurtas yra žmogaus teisių pažeidimas, o ne tik socialinė problema, kuri neigiamai veikia moteris, jų vaikus ir visą visuomenę. Suvokiant smurtą artimoje aplinkoje kaip žmogaus teisių pažeidimą, reikia imtis intervencijų, pagrįstų žmogaus teisių požiūriu.
- **Smurto šeimoje aukoms**, kurių dauguma yra moterys, reikia specialios pagalbos iš kelių institucijų ir specialistų. Pagrindinė tokių institucijų ir specialistų pareiga – teikti tinkamą pagalbą, tenkinant individualius konkrečios aukos poreikius, kartu skiriant dėmesį būtinybei koreguoti smurtinį agresorių elgesį. Pagrindinis nacionalinių programų, skirtų smurtui šeimoje, tikslas – sumažinti bendrą smurto šeimoje mastą šalyje, taip pat daug dėmesio skiriama aukų apsaugai. Tačiau, remiantis naujausių empirinių tyrimų rezultatais, Lietuvoje trūksta vieningo institucinio požiūrio ir daugiainstitucinio bendradarbiavimo, ypač kalbant apie institucijas, teikiančias specializuotą pagalbą smurto aukoms. Šis klausimas ypač svarbus atsižvelgiant į galimą ES prisijungimą prie Stambulo konvencijos.

- Moterų ekonominis įgalinimas, įgyvendinamas kartu su kitomis lyčių lygybės skatinimo priemonėmis, gali būti veiksminga strategija, padedanti palaiapsniui mažinti smurtą šeimoje, nes didina moterų ekonominę nepriklausomybę, mažina jų priklausomybę nuo partnerių ir gerina bendrą moterų gerovę.
- **Vyresnio amžiaus žmonių** teisių apsauga vystosi, tačiau dar nemažoje dalyje sričių reikėtų pokyčių. Darbo teisės srityje mūsų regiono šalys vyresnio amžiaus darbuotojų išlaikymo klausimą sprendė pasitelkdamos panašias teises priemones, kurias galima suskirstyti į du blokus: vienas jų veikia per nediskriminavimo principą, o antrasis apima įvairias darbo teisės priemones (pavyzdžiui, darbo sutarčių rūšis, atleidimo iš darbo taisyklės ar darbo ir poilsio laiko režimą). Kita vertus, papildomos apsaugos priemonės priešpensinio amžiaus darbuotojams, palyginti su kitomis darbuotojų amžiaus grupėmis, rodo, kad priešpensinio amžiaus darbuotojai laikomi priklausančiais itin pažeidžiamai darbuotojų kategorijai. Ši kategorija nėra patraukli dėl stereotipinio įsitikinimo, kad tokie darbuotojai netrukus pasitrauks iš darbo rinkos, todėl nėra verti investicijų.
- Kalbant apie pensijų sistemą, ji turėtų užtikrinti kartų socialinį solidarumą ir teisingą persikirstymą, garantuoti orų gyvenimą, mažinti vyresnio amžiaus žmonių skurdą, skatinti socialinę įtrauktį, užtikrinti pajamų saugumą, paramą ir pagrindines garantijas. Tačiau užtikrinti, kad valstybinės pensijos piliečiams būtų pakankamos, yra sudėtingas klausimas, kuris priklauso nuo padėties darbo rinkoje, veiksmingos užimtumo politikos ir tinkamo valstybės pajamų persikirstymo. Pensijų politika turėtų būti orientuota į tai, kad būtų plečiamas gyventojų dalyvavimas papildomame pensiniame aprūpinime, didinama atsakomybė už asmeninę gerovę ir užtikrinamas socialinis solidarumas bei pasitikėjimas.
- Tyrimai atskleidė, kad kliūčių, trukdančių **neįgaliems asmenims** visapusiškai, veiksmingai ir lygiateisiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, išlieka bei kad neįgalių asmenų apsauga ir įgalinimas išlieka sritimis, kurias vis dar reikia tobulinti. Visų pirma, neįgalių asmenų diskriminacija tebėra aktuali ir turi būti sprendžiama, kad šie žmonės būtų įgalinti, o ne atgrasyti nuo dalyvavimo visuomenės gyvenime. Išlieka realus lygybės ir kovos su diskriminacija priemonių, skirtų sudaryti sąlygas neįgaliems asmenims naudotis pilietinėmis, politinėmis ir socialinėmis, ekonominėmis ir kultūrinėmis teisėmis, poreikis. Antra, neįgaliems asmenims turėtų būti teikiama papildoma parama, kad jie galėtų naudotis visomis savo teisėmis, tačiau priemonėse, skirtose visiems gyventojams, dažnai neatsižvelgiama į papildomos apsaugos poreikį šiai pažeidžiamai grupei. Kalbant apie prieinamumą, kuris palengvina naudojimąsi kitomis teisėmis, kliūtys turėtų būti pašalintos priimant ir įgyvendinant atitinkamas priemones. Be to, reikia atkreipti dėmesį į apsaugos priemones, ypač aktualias psichikos negalią turintiems asmenims (teisė kreiptis į teismą dėl teisinio veiksnio atkūrimo ir dėl priverstinio hospitalizavimo bei nesavanoriško gydymo), taip pat į problemas, susijusias su savarankiško gyvenimo užtikrinimu ir įtraukimu į bendruomenę. Asmeninės pagalbos priemonės neturėtų būti tik formalios (teorinės ar iliuzinės), bet turėtų būti kokybiška paslauga, kurią teiktų specialiai apmokyti asmenys.
- Pažymėtina ir tai, kad su specifiniais iššūkiais susiduria globos įstaigose gyvenantys neįgalūs asmenys. COVID-19 poveikis stacionariose įstaigose gyvenantiems

žmonėms atskleidė esamas ilgalaikės globos įstaigų struktūrinės problemas. Socialinės globos įstaigos Lietuvoje nebuvo pasirengusios valdyti ekstremalias situacijas, nebuvo aiškių veiklos algoritmų arba jie buvo parengti pavėluotai, o dėl *ad hoc* reagavimo atsirado neproporcingų pažeidžiamų asmenų teisių suvaržymų. Tuo pat metu iššūkiai, su kuriais teko susidurti, leidžia įvertinti, kokių pokyčių reikia globos įstaigose, kad būtų pagerinta žmogaus teisių apsauga ekstremaliose situacijose ir už jų ribų.

- **Nusikaltimų aukų** teisių direktyva, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai, yra ES nusikaltimo aukų teisių politikos pagrindas. Jos nuostatomis įtvirtinami būtiniausi aukų dalyvavimo baudžiamajame procese teisių standartai ir individualus požiūris į aukas. Individualus požiūris, kuriuo atsižvelgiama į ypatingą konkrečių nukentėjusiųjų pažeidžiamumą, taip pat labai svarbus įgyvendinant vieną iš pagrindinių Direktyvoje numatytų teisių – teisę į paramą. Todėl Direktyvai įgyvendinti reikia įvairių teisėkūros ir ne teisėkūros priemonių. Pagrindiniu iššūkiu Lietuvai tapo bendrųjų paramos aukoms tarnybų, kurios teiktų bendrąją ir specializuotą paramą visoms nusikaltimų aukoms, kaip to reikalauja Nusikaltimų aukų teisių direktyva, įdiegimas. Teisinės prielaidos bendrųjų paramos aukoms paslaugų įvedimui buvo sudarytos tik 2021 m., priėmus Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymą. Visgi užtikrinti praktinę ir veiksmingą aukų teisių apsaugą, įskaitant teisę gauti visapusiškas paramos aukoms paslaugas, reikia kur kas daugiau pastangų nei formaliai perkelti Direktyvą į valstybės teisės aktus. Parama aukoms yra sudėtinga sistema, apimanti aukų dalyvavimą baudžiamajame procese, specialių paslaugų įvairioms aukų grupėms kūrimą, bendruomenės ir gerovės paslaugas, taip pat visų proceso šalių bendravimą. Paminėtina ir tai, kad stigmatizacija, kuri dažnai lydi aukas, gali užkirsti joms kelią kreiptis į paramos tarnybas arba naudotis jomis. Dėl prieinamos informacijos trūkumo ir struktūrinės diskriminacijos kai kurioms aukų kategorijoms (LGBT, neįgaliems asmenims) gresia pavojus likti nepasiekiamoms atitinkamų paramos aukoms tarnybų. Atsižvelgiant į tai, paramai pažeidžiamiausiems aukoms turėtų būti skiriamas papildomas dėmesys.
- Bene pagrindinis veiksnys, lemiantis daugumos **kalinių** pažeidžiamumą, yra kalinių kriminalinė subkultūra. Tai problema, kuri ne tik sukelia pernelyg dideles kalinių kančias (pavyzdžiui, smurto, patyčių, psichologinio spaudimo patirtis), bet ir apskritai iškreipia bausmės tikslus, trukdo sklandžiam nusikaltusio asmens resocializacijos procesui. Socialiai, ekonomiškai ir fiziškai silpnesni kaliniai subkultūrinėje aplinkoje tampa dar labiau pažeidžiami. Taigi tobulinant bausmių vykdymą turėtų būti sudarytos sąlygos, neskatinančios kasdienės kovos dėl išlikimo. Tik tada galima diskutuoti apie socialinės rehabilitacijos, užimtumo ir kitų priemonių gerinimą. Svarbu, kad už bausmių vykdymą atsakingos institucijos peržiūrėtų laisvės atėmimo bausmių reglamentavimą ir jų vykdymą pagal tarptautinius standartus ir sukurtų veiksmingus mechanizmus bei pakankamus išteklius žmogaus teisių apsaugai įkalinimo įstaigose.
- Beveik kiekvienoje visuomenėje **narkotikus vartojantys asmenys** yra ypač pažeidžiama ir stigmatizuojama socialinė grupė. Daugelis jų taip pat patiria papildomą stigmatizaciją dėl neigiamo visuomenės požiūrio į narkotikus

vartojančius asmenis kaip į galimus nusikaltėlius, daliai pažeidžiamumą sustiprina jų žemas socialinis ir ekonominis statusas arba etninė kilmė. Narkotikų kontrolės politika Lietuvoje grindžiama griežtomis kontrolės priemonėmis. Priešingai nei Vakaruose vyraujančios tendencijos, Lietuvoje panaikinta administracinė atsakomybė už narkotikų įsigijimą ir laikymą ir ši veika kriminalizuota, taigi sugriežtintas teisinis reguliavimas. Apskritai Lietuvos požiūrį į narkotikų problemą galima apibūdinti kaip baudžiamąjį, o ne orientuotą į sveikatos apsaugą. Manytina, kad tokio požiūrio šaknys glūdi vyraujančioje sampratoje, kad narkotikų vartojimas yra moralinė problema, todėl tik narkotikų vartotojai yra atsakingi už savo veiksmus ir turėtų būti griežtai baudžiami. Probleminiai narkotikų vartotojai traktuojami kitaip nei asmenys, turintys kitų psichikos ar sveikatos problemų, nors priklausomybė pirmiausia turėtų būti vertinama kaip sveikatos problema. Dėl tokio vyraujančio teisinio požiūrio atsiranda daug kliūčių, trukdančių užtikrinti teisę į sveikatą ir kitas pagrindines žmogaus teises, taip pat sudaryti sąlygas šiai visuomenės daliai pasveikti.

- **Tautinių mažumų** teisinės apsaugos klausimai mūsų regione yra neatsiejami nuo regiono istorijos. Veiksmingą įvairių kalbinių ir tautinių bendruomenių įtrauktį galima užtikrinti priemonėmis, susijusiomis su tolerancija, dalyvavimu ir solidarios visuomenės kūrimu. Galėjimo vartoti savo kalbą ir mokytis ja klausimas yra itin svarbus šiame kontekste, tačiau ne mažiau aktualūs ir kiti instrumentai, įgalinantys tautinių mažumų apsaugą. Manytina, būtų naudinga sukurti mechanizmus, padedančius užmegzti dialogą su mažumomis ir palengvinančius konsultacijas su jomis joms rūpimais klausimais. Estija yra teigiamas pavyzdys, kur kas trejus ar ketverius metus vykdoma išsami integracijos procesų šalyje stebėseną (socialinėje srityje, darbo rinkoje, švietime, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir pasitikėjimo valstybės institucijomis požiūriu). Tokios stebėsenos tikslas – išsikristalizuoti požiūrį ir patirtį, kuri dominuoja tarp skirtingų tautybių atstovų valstybėje; ji taip pat leidžia įvertinti atliktų veiksmų efektyvumą ir nustatyti sritis, kurias reikia toliau tirti ir imtis veiksmų.
- ES Lietuva išlieka šalimi, kurios padėtis **LGBTQ+** teisių srityje yra nevienareikšmiška. Nors šalyje galioja tam tikri antidiskriminaciniai ir žmogaus teisių įstatymai, jie neužtikrina LGBTQ+ asmenų lygybės ir vienodo požiūrio. Su LGBTQ+ susiję klausimai tebėra politinių kovų laukas ir pagrindinių vertybinių diskusijų apie žmogaus teises, seksualinę ir lyčių įvairovę, šeimą ir seksualines normas objektas. Dažnai LGBTQ+ gyvenimas yra įsipainiojęs į ultrakonservatyvių ir progresyvių jėgų kovą dėl valdžios. Lietuva išlieka viena iš nedaugelio Europos Sąjungos šalių, kurioje teisiškai nepripažįstami tos pačios lyties asmenų santykiai. Kaip liudija tyrimai, taip pat pažeidžiamos LGBTQ+ žmonių teisės į saviraiškos laisvę, į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą bei privatumą.

4.1.5. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbai

- Gangneux, E., Duthuillé, Z., Limante, A., Nikartas, S., Vaiciuniene, R., Gega, K. (2021). Guidelines for child-friendly legal aid for children in conflict with the law. Recommendations and inspiring practices aimed at legal aid providers and policy makers.
- Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas (2021). Jaunimui skirtas leidinys – vadovas „Žinok savo teises! Patarimai nepilnamečiui, kuris tapo įtariamuoju ar kaltinamuoju baudžiamajame procese“.
- Limante, A., Nikartas, S., Vaiciuniene, R., Gangneux, E., Lens, B., Gega, K., Zacaj, H., Abdiu, R. (2021). Legal Aid for Children in Criminal Proceedings: Report on Current European National Frameworks.

Atlikti MTEP darbai buvo skirti vaikų apsaugos baudžiamajame procese temai.

Teisinės pagalbos vaikams gairės (**Gangneux, E., Duthuillé, Z., Limante, A., Nikartas, S., Vaiciuniene, R., Gega, K. (2021) Guidelines for child-friendly legal aid for children in conflict with the law. Recommendations and inspiring practices aimed at legal aid providers and policy makers**) skirtos visiems specialistams, kurie dalyvauja arba turi įtakos teikiant teisinę pagalbą vaikams, kurie yra įtariamieji arba kaltinamieji baudžiamajame procese. Pirma, gairės parengtos kaip praktiška ir naudinga priemonė visiems advokatams, teikiantiems teisinę pagalbą vaikams baudžiamajame procese. Gairės gali padėti jiems geriau pažinti tarptautinius ir Europos standartus, taip pat apmąstyti savo patirtis ir rasti rekomendacijų bei įkvepiančių praktikų jas tobulinti. Antra, atsižvelgiant į tai, kad vaikams tinkama teisinė pagalba taip pat priklauso nuo tarptautinės bendruomenės formuojamų principų ir veiksmingo teisinės pagalbos organizavimo, šios gairės turėtų sudominti politikos formuotojus ir teisinės pagalbos institucijas. Jose aiškiai ir tiksliai įvardijama, kaip būtų galima tobulinti teisinės pagalbos vaikams baudžiamajame procese teikimą, ir išryškunami konkretūs būdai, kaip tą pasiekti.

Leidinys – vadovas „**Žinok savo teises! Patarimai nepilnamečiui, kuris tapo įtariamuoju ar kaltinamuoju baudžiamajame procese**“ skirtas Lietuvos vaikams, parengtas nesudėtinga forma ir kalba. Jame suprantamai paaiškinami klausimai, kurie kyla su teisėsauga susidūrusiems nepilnamečiams, įtariamiesiems ar kaltinamiems nusikaltimo padarymu. Leidinys išplatintas susijusioms valstybės institucijoms ir teisinės pagalbos teikėjams.

Kitame leidinyje (**Limante, A., Nikartas, S., Vaiciuniene, R., Gangneux, E., Lens, B., Gega, K., Zacaj, H., Abdiu, R. (2021) Legal Aid for Children in Criminal Proceedings: Report on Current European National Frameworks**) pristatoma lyginamoji teisinės pagalbos reguliavimo ir praktikos, susiklosčiusios Europos valstybėse, apžvalga. Ši komparatyvinė nacionalinės teisės aktų ir praktikos analizė išryškina pagrindines teisinės pagalbos sistemų problemas ir iškristalيزuoja originalią ir įkvepiančią praktiką, į kurią būtų naudinga atsižvelgti ir ją įdiegti savo nacionalinėse teisinėse sistemose.

4.1.6. Sklaida

a) Surengtos mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (ne mažiau kaip 30 dalyvių)

- 2022 m. lapkričio 25 d. vyko Instituto organizuota tarptautinė konferencija „Legal Protection of Vulnerable Groups: Trends and Perspectives“ (liet. „Teisinė pažeidžiamų grupių apsauga: tendencijos ir perspektyvos“). Nuotoliu.

2022 m. lapkričio 25 d. įvyko **LSMC Teisės instituto organizuota tarptautinė konferencija „Legal Protection of Vulnerable Groups: Trends and Perspectives“** (liet. „Teisinė pažeidžiamų grupių apsauga: tendencijos ir perspektyvos“). Šiame renginyje pristatyta aukščiau aptarta kolektyvinė monografija, dalis jos tyrimų, tačiau kartu skaityti pranešimus buvo pakviesti ir kiti mokslininkai.

Renginyje pranešimus skaitė mokslininkai iš Lietuvos, Latvijos, Estijos, Lenkijos, Slovėnijos ir Kroatijos, pristatę savo tyrimus pažeidžiamų suaugusiųjų, vaikų apsaugos ginkluotuose konfliktuose, aukų teisių, neįgaliųjų teisių bei kitais aktualiais pažeidžiamų grupių teisių apsaugos klausimais. Renginį moderavo Ilgalaikės programos vykdytojos A. Limantė ir D. Pūraitė-Andriekienė. Renginys vyko nuotoliu, dalyvavo virš 100 dalyvių.

Ilgalaikės programos vykdytojai skaitė šiuos pranešimus:

- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą „Defining Vulnerable Groups: from Sociological Understanding to International Legal Framework“ (su dr. A. Tereškiniu).
- Instituto vyresnioji mokslo darbuotoja D. Pūraitė-Andriekienė skaitė pranešimą „The Role of Constitutional Justice Institutions in the Protection of Vulnerable Groups“.
- Instituto mokslo darbuotoja E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą „Development of Child-Friendly Justice in Lithuania“.
- Instituto mokslo darbuotoja L. Beliūnienė skaitė pranešimą „Empowering by law of persons with disabilities in Lithuania: positive shifts and unsolved problems“.
- Instituto mokslo darbuotoja I. Mačernytė-Panomariovienė skaitė pranešimą „Protection of Women’s Rights in Lithuania, Estonia and Poland: In Search of Balance Between Work and Family Life“ (su T. Wroclawska).
- Instituto mokslo darbuotoja J. Apolevič skaitė pranešimą „Legal Protection of National Minorities in Lithuania, Latvia, Estonia and Poland: Current Issues“ (kartu su E. Kuzborska-Pacha).

b) Surengtos mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (mažiau kaip 30 dalyvių)

- 2021 m. lapkričio 17 d. Instituto mokslininkai organizavo ir dalyvavo viename iš Pasaulinio kongreso renginių – apskritojo stalo diskusijoje „Making child-friendly legal aid a reality – learnings and outputs from the LA Child project“.
- 2021 m. gruodžio 10 d. organizuota apskritojo stalo diskusija „Teisinė pagalba vaikams baudžiamajame procese: gerosios praktikos formavimas ir sklaida“.

2021 m. lapkričio 17 d. Instituto mokslininkai kartu su partneriais iš Belgijos „DCI Belgium“ organizavo ir dalyvavo viename iš Pasaulinio kongreso renginių – apskritojo stalo diskusijoje „Making child-friendly legal aid a reality – learnings and outputs from the LA Child project“. Šiame renginyje buvo aptiriamos priemonės, reikalingos siekiant užtikrinti, kad teisinė pagalba baudžiamajame procese vaikams būtų prieinama, veiksminga ir pritaikyta vaikų poreikiams. Diskusijų temos apėmė tarptautinius ir nacionalinius teisės pagrindus, skirtus vaikų teisių apsaugai, bei konkrečius vaikų teisinės pagalbos poreikius ir iššūkius. Taip pat buvo diskutuota apie geriausias praktikas ir sėkmingų iniciatyvų bei programų pavyzdžius. Renginyje dalyvavo apie dvidešimt dalyvių. Renginys susijęs su vykdomais pažeidžiamų grupių apsaugos baudžiamajame procese tyrimais.

2021 m. gruodžio 10 d. organizuota apskritojo stalo diskusija „Teisinė pagalba vaikams baudžiamajame procese: gerosios praktikos formavimas ir sklaida“. Daugiau nei dviejų valandų trukmės diskusijoje dalyvavo nepilnamečių justicijos politiką formuojančių ir įgyvendinančių institucijų (Vaiko teisių tarnybos, Vaiko teisių kontrolieriaus įstaigos, teismų, advokatūros ir prokuratūros) atstovai. Pagrindiniai diskusijos metu aptarti klausimai buvo vaiko poreikių prioretizavimas teisinės pagalbos sistemoje, profesionalų specializacija, darbo sąlygos ir mokymai bei vaikui suprantama informacija baudžiamojo proceso kontekste. Taip pat buvo nagrinėjami teisinės pagalbos vaikams kokybės užtikrinimo ir teisinės pagalbos pažeidžiamiems vaikams aspektai. Renginys susijęs su vykdomais pažeidžiamų grupių apsaugos baudžiamajame procese tyrimais.

c) **Skaityti pranešimai**

- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „International Legal Aid Group Conference“. Renginys vyko 2021-06-22/24, nuotoliu. Skaitytas pranešimas „Legal aid for children in conflict with the law in Europe: towards child-friendly legal aid?“.
- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė bei tyrėjas Arnoldas Rutkauskas tarptautinėje konferencijoje „Católica Graduate Legal Research Conference“ skaitė pranešimą „Protection of Vulnerable Groups: Today and Beyond“. Renginys vyko 2021-10-28. Skaitytas pranešimas „Protecting Vulnerable Groups in Europe: Recent Case Law of the European Court of Human Rights“.
- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „International Scientific Conference - European Trends and

Challenges in the Criminal Policy“. Kaunas, 2022-04-29. Skaitytas pranešimas „Child-Friendly Legal Aid as a Tool to Ensure the Right to an Effective Participation of Children in Criminal (Youth Justice) Proceedings“.

- Instituto mokslo darbuotoja K. Ambrazevičiūtė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Reform of Legal Institutes for the Protection of the Elderly“. Bratislava, nuotoliu, 2022-06-23. Skaitytas pranešimas „The Labour Law Challenges for Women Caregivers in an Ageing Society: A View from Lithuania“.
- Instituto mokslo darbuotoja K. Ambrazevičiūtė skaitė pranešimą „Moterų galimybės darbo rinkoje: nuo saugumo prie lankstumo“. II Nacionalinė socialinės politikos konferencija „Gyvenimo kelias ir jo krizės: kaip (ar)veikia Lietuvos socialinė politika“. 2022-10-14. Vilniaus universitetas.
- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą apskritojo stalo diskusijoje Moldovoje. Pranešimas: „Recommendations for Setting Up the Mechanism of the Partially Financed State Legal Aid“. 2022-12-10, Kišiniovas, Moldova.
- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą apskritojo stalo diskusijoje Moldovoje. Pranešimas: „Discussion on the Draft Legal Regulation for Setting Up the Mechanism of the Partially Financed State Legal Aid“. 2023-05-22, Kišiniovas, Moldova.

2021 m. spalio 28 d. Teisės instituto mokslininkė, Ilgalaikės programos vykdytoja A. Limantė bei tyrėjas Arnoldas Rutkauskas skaitė pranešimą „Protecting Vulnerable Groups in Europe: Recent Case Law of the European Court of Human Rights“ Portugalijos universiteto organizuotoje konferencijoje „Católica Graduate Legal Research Conference“. Mokslininkai pristatė atliktą Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos tyrimą. Pranešimas susijęs su vykdomais pažeidžiamų grupių apsaugos tyrimais.

Keletas pranešimų renginiuose buvo susiję su Instituto detaliau tirta teisinės pagalbos pažeidžiamoms grupėms tema.

2021 m. birželio 22–24 d. didžiausia Australijoje Naujojo Pietų Velso teisinės pagalbos agentūra „Legal Aid NSW“ sukviėtė šios srities ekspertus iš viso pasaulio į nuotolinę Tarptautinės teisinės pagalbos grupės (angl. *The International Legal Aid Group*, ILAG) 2021 metų konferenciją. Renginyje „Access to Justice and the Challenge of COVID-19“ (liet. Teisė kreiptis į teismą ir COVID-19 iššūkiai) pranešimą skaitė ir Teisės instituto mokslininkė A. Limantė. Antrą konferencijos dieną savo pranešime „Legal aid for children in conflict with the law in Europe: towards child-friendly legal aid?“ (liet. Teisinė pagalba įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vaikams Europoje: ar einame vaikams tinkamos teisinės pagalbos link?) mokslininkė pristatė vykdomus tyrimus teisinės pagalbos vaikams tema.

Instituto vykdomi tyrimai teisinės pagalbos vaikams tema buvo pristatyti ir 2022 m. balandžio 29 d. vykusioje tarptautinėje konferencijoje „International Scientific Conference - European Trends and Challenges in the Criminal Policy“, vykusioje Kaune. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą „Child-Friendly Legal Aid as a Tool to Ensure the Right to an Effective Participation of Children in Criminal (Youth Justice) Proceedings“.

Tyrimai teisinės pagalbos srityje buvo pristatyti bei papildomi tyrimai atliekami ir Moldovoje, kur kaip ekspertė Ilgalaiškės programos vykdytoja A. Limantė buvo pakviesta pateikti mokslu grįstas rekomendacijas teisinių šalies reformų vykdytojams. 2022 m. gruodžio 10 d. A. Limantė Kišiniove Teisingumo ministerijoje skaitė pranešimą „Recommendations for Setting Up the Mechanism of the Partially Financed State Legal Aid“, o 2023 m. gegužės 22 d. dalyvavo „Discussion on the Draft Legal Regulation for Setting Up the Mechanism of the Partially Financed State Legal Aid“. Daugiau informacijos apie šį renginį (p. 64):

Taip pat buvo skaityti pranešimai moterų papildomos apsaugos poreikio darbo santykiuose temomis.

2022 m. birželio 23 d. Instituto mokslo darbuotoja K. Ambrazevičiūtė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Reform of Legal Institutes for the Protection of the Elderly“, kuri vyko Bratislavoje bei nuotoliu. Skaitytas pranešimas „The Labour Law Challenges for Women Caregivers in an Ageing Society: A View from Lithuania“. Pranešimas susijęs su aukščiau aptartomis mokslininkės publikacijomis.

2022 m. spalio 14 d. ši mokslininkė skaitė pranešimą „Moterų galimybės darbo rinkoje: nuo saugumo prie lankstumo“. Pranešimas skaitytas II Nacionalinėje socialinės politikos konferencijoje „Gyvenimo kelias ir jo krizės: kaip (ar) veikia Lietuvos socialinė politika“, vykusioje Vilniaus universitete.

d) Tyrimų sklaida žiniasklaidoje

(2021) Paskelbtas tekstas portale *teise.pro*. Arnoldas Rutkauskas, Agnė Limantė, „Isigaliojo EŽTK Protokolas Nr. 15 – keičiamas skundo EŽTT padavimo terminas, įtvirtinami kiti pakeitimai“. Pasiikiama: <https://www.teise.pro/index.php/2021/08/03/isigaliojo-eztk-protokolas-nr-15-keiciamas-skundo-eztk-padavimo-terminas-itvirtinami-kiti-pakeitimai/>

(2021) Paskelbtas tekstas portale *teise.pro*. Agnė Limantė, Arnoldas Rutkauskas, „Provokuojantys užrašai ant marškinėlių EŽTT byloje Z. B. prieš Prancūziją – kada saviraiškos laisvė nebeginama?“. Pasiikiama: <https://www.teise.pro/index.php/2021/11/04/a-limante-a-rutkauskas-provokuojantys-uzrasai-ant-marskineliu-eztt-byloje-z-b-pries-prancuzija-kada-saviraiskos-laisve-nebeginama/>

Paskelbtas tekstas portale *teise.pro*. Ambrazevičiūtė, K. (2022). Daugiau galimybių prižiūrintiems asmenims: Darbo kodekso pakeitimai. Pasiikiama: <https://www.teise.pro/index.php/2022/09/01/k-ambrazeviciute-daugiau-galimybiu-priziurintiems-asmenims-darbo-kodekso-pakeitimai/>

Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (interview, duodantis) (2023). Laba diena, Lietuva. Pranešėjo statusas. LRT.TV

e) Kita sklaida

<https://www.euro-family.eu/news-365-skyrius-apie-vaiku-teisiu-apsauga-seimos-bylose-lietuvoje-ir-estijoje-lsmc-isleistoje-knygoje> (Publikuotos kolektyvinės monografijos tyrimų pristatymas šeimos teisei skirtame puslapyje)

<https://teise.org/20220902-2/> (Prestižinėje leidykloje „Springer“ išleista A. Limantės ir D. Pūraitės-Andriekienės redaguota knyga „Legal Protection of Vulnerable Groups in Lithuania, Latvia, Estonia and Poland“)

<https://teise.org/20221121-2/> (Kviečiame į tarptautinę konferenciją „Teisinė pažeidžiamų grupių apsauga: tendencijos ir perspektyvos“)

<https://teise.org/20221208-2/> (Tarptautinė konferencija „Teisinė pažeidžiamų grupių apsauga: tendencijos ir perspektyvos“)

<https://teise.org/20210425-2/> (Kviečiame į tarptautinį virtualų seminarą „Individualus vaikų baudžiamajame procese vertinimas: geriausių praktikų beiėškant“)

<https://teise.org/sekmingai-ivyko-apskritojos-stalo-diskusija-apie-teisine-pagalba-vaikams-baudziamajame-procese/> („Sėkmingai įvyko apskritojos stalo diskusija apie teisinę pagalbą vaikams baudžiamajame procese“)

<https://teise.org/20211114-2/> („Kviečiame dalyvauti mokymuose ir diskusijoje teisinės vaikų apsaugos baudžiamajame procese klausimais“)

<https://teise.org/20211112-2/> („Kviečiame dalyvauti apskritojos stalo diskusijoje teisinės pagalbos vaikams tema“)

<https://teise.org/20210719-2/> („A. Limantė: ar einame vaikams tinkamos teisinės pagalbos link?“)

<https://teise.org/20220119-2/> (Tyrimai teisinės pagalbos tema pristatyti publikacijoje prestižiniame žurnale)

<https://teise.org/moteru-lygiu-galimybiu-uztikrinimas-darbo-santykiuose-baltijos-valstybese/> (Moterų lygių galimybių užtikrinimas darbo santykiuose Baltijos valstybėse)

<https://teise.org/gaires-del-tinkamos-teisines-pagalbos-vaikams-kurie-yra-itariamieji-arba-kaltinamieji-baudziamajame-procese/> (Gairės dėl tinkamos teisinės pagalbos vaikams, kurie yra įtariamieji arba kaltinamieji baudžiamajame procese)

4.2. TYRIMAI ŠEIMOS TEISĖS SRITYJE

XXI a. akivaizdi tendencija, ypač ryški Europoje, – tai beprecedentė gyventojų migracija. 2020 m. sausio 1 d. ES valstybėse narėse gyveno 13,5 mln. žmonių, turinčių kitos ES valstybės narės pilietybę, o tai sudarė 3 proc. ES gyventojų. Be to, apie 5 proc. visos ES gyventojų buvo ES valstybėse gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai. Natūralu, kad daugelis jų sudarė tarptautines poras, kurių sutuoktiniai ar partneriai buvo skirtingų pilietybių arba tos pačios pilietybės sutuoktiniai ar partneriai gyveno kitoje nei kilmės šalyje.

Tačiau būti tarptautine pora ne visada lengva. Be praktinių ir emocinių sunkumų, su kuriais dažnai susiduria tarptautinės poros, kyla ir teisinių iššūkių. Teisės normų, reglamentuojančių įvairius tarptautinių porų santykių aspektus, rinkinys yra daug platesnis ir sudėtingesnis nei tas, kuris reglamentuoja vienos pilietybės poros, gyvenančios savo šalyje, padėtį. Dažnai šeimos teisės srityje gali būti taikomi kelių šalių nacionaliniai įstatymai, o tai poroms kelia nemažai klausimų.

Vadovaujantis šiuo supratimu, Ilgalaikės programos vykdymo I ir II etapo metu buvo atliekami tyrimai šeimos teisės srityje, pagrindinį dėmesį skiriant mišrioms šeimoms (skirtingų pilietybių šeimos) bei emigrantų šeimoms. Atsižvelgiant į teisinius sunkumus, su kuriais susiduria tokios šeimos skyrybų bei gyvenimo atskirai atveju, tyrimais siekta apžvelgti ir įvertinti jurisdikcijos, taikytinos teisės, priimtų teismų sprendimų ir kitų dokumentų pripažinimo ir vykdymo klausimus. Instituto mokslininkų reguliariai buvo atliekama literatūros, teisinio reguliavimo ir teismų praktikos analizė, o surinkta medžiaga panaudota rengiant publikacijas.

Tyrimo rezultatai publikuoti knygų skyriuose, mokslo straipsniuose žurnaluose su SNIP rodikliu ir kituose recenzuojamuose leidiniuose, skaityti pranešimai tarptautinėse konferencijose. Taip pat džiugu, kad buvo išleista tarptautiniu mastu pripažintos leidyklos „Intersentia“ kolektyvinė monografija, kurios viena redaktorių – Instituto mokslininkė, Ilgalaikės programos vadovė: L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) „The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships“. Intersentia, 2022, ISBN 9781839701993. Knygoje nagrinėjami įvairūs Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo (Reglamentas (ES) 2016/1103) ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių (Reglamentas (ES) 2016/1104), kartu jie vadinami reglamentais „dvyniais“, aspektai. Jame siekiama ne tik atskleisti reglamentų nuostatų esmę, bet ir plačiau pažvelgti bei aptarti klausimus, kurie glaudžiai susiję su sutuoktinių ir partnerių turto režimais. Autoriai taip pat apžvelgia susijusią ESTT praktiką ir, kiek įmanoma, šalių partnerių nacionalinę teismų praktiką. Knygoje publikuoti trys skyriai, kurių autorės ar bendraautorės yra Ilgalaikės programos vykdytojos.

Paminėtina, kad dėl įdirbio šioje srityje Programos vadovė pakviesta dalyvauti „Royal Society of Edinburgh“ finansuojamame projekte „Protection of international families with links to the European Union post-Brexit: Collaborative Scotland-EU partnership“ kaip tinklo partnerė (be finansavimo). Buvo parengta ataskaita apie tarpvalstybinių šeimų ir vaiko teisių padėtį Lietuvoje, o 2023 m. rudenį vyko tarptautinis seminaras.

4.2.1. Europos tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų ir jų santykio tyrimai

- Knygos tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje skyrius. Limantė, A. The System of EU Private International Family Law Instruments. In L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) *The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*. Intersentia, 2022, ISSN 9781839702532.
- Mokslo straipsnis. Limantė, A. (2021). Prorogation of jurisdiction and choice of law in EU family law: navigating through the labyrinth of rules. *Journal of Private International Law*, 17:2, 334–360.
- Mokslo straipsnis. Limantė, A. (2021). Derecho internacional privado de derecho de familia: un analisis de los instrumentos interrelacionados en la UE. *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*, 25, 1–20.

Gavusi kompetenciją veikti, per pastaruosius du dešimtmečius ES priėmė nemažai tarptautinės privatinės teisės instrumentų, skirtų spręsti klausimams, kylantiems dėl tarpvalstybinio šeimų judėjimo. Be to, keletas Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos priimtų dokumentų yra tiesiogiai taikomi ES. Šie dokumentai kartu dažnai vadinami Europos tarptautine privatine šeimos teise. Knygos, išleistos tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje, skyriuje (Limantė, A. **The System of EU Private International Family Law Instruments**. In L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) *The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*. Intersentia, 2022) analizuojama ES tarptautinės privatinės šeimos teisės sistema, siekiama pateikti taikomų instrumentų žemėlapi ir paaiškinti jų tarpusavio ryšius. Skyriuje apibrėžiama kiekvieno dokumento taikymo sritis ir jo vieta tarpusavyje susijusiame tinkle. Instrumentai grupuojami pagal klausimus, tradiciškai išskiriamus tarptautinėje privatinėje teisėje: kuris teismas turi jurisdikciją nagrinėti bylą su tarptautiniu elementu („jurisdikcija“); kokia teisė turi būti taikoma bylai („taikytina teisė“) ir kokiomis sąlygomis teismo sprendimas gali būti pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje („pripažinimas ir vykdymas“). Santykis tarp ES tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų nagrinėjamas ir straipsnyje (Limantė, A. (2021). **Derecho internacional privado de derecho de familia: un analisis de los instrumentos interrelacionados en la UE**. *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*, 25, 1–20), pritaikytame ispanakalbiams skaitytojams.

Straipsnyje (Limantė, A. (2021) **Prorogation of jurisdiction and choice of law in EU family law: navigating through the labyrinth of rules**. *Journal of Private International Law*, 17:2, 334–360) daugiausia dėmesio skiriama šalių autonomijos apimčiai ES šeimos teisės reglamentuose. Mokslininkė analizuoja, ar ES šeimos reglamentuose įtvirtintos nuostatos, suteikiančios šalims autonomiją, yra nuoseklios ir pakankamai plačios, kad šalys galėtų rasti geriausiai jų interesus atitinkantį sprendimą. Straipsnyje daroma išvada, kad reglamentų nuostatos nenuoseklios, sunkiai derinamos tarpusavyje ir ši sritis turėtų būti tobulinama. Mokslininkė pažymi, kad šalių autonomijos privalumai tarptautinėje

privatinėje šeimos teisėje nusveria susijusią riziką, kurią reikėtų sumažinti apsaugos priemonėmis.

4.2.2. Tarptautinių porų turtinių santykių reguliavimo tyrimai

Du naujausi ES šeimos teisės srities dokumentai yra Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo (Reglamentas (ES) 2016/1103) ir Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių (Reglamentas (ES) 2016/1104), kartu vadinami reglamentais „dvyniais“. Šie reglamentai, apimantys tarptautinių porų turto teisinius aspektus, per kelerius metus nuo jų priėmimo pasirodė esantys svarbi Europos šeimos teisės dėlionės detalė – detalė, kuri kasdien yra aktuali Europos tarptautinėms šeimoms. Atsižvelgiant į tai, kad reglamentai „dvyniai“ pakankamai nauji instrumentai ir Ilgalaikės programos rengimo metu nebuvo daug tyrimų šia tema, reglamentams „dvyniams“ nuspręsta skirti daugiau dėmesio ir atlikti daugiau mokslinių tyrimų bei jų sklaidos darbų šioje srityje. Temos pasirinkimas buvo sėkmingas ir I bei II Ilgalaikės programos vykdymo metu buvo publikuoti skyriai tarptautiniu mastu pripažintų leidyklų knygoje, straipsnis žurnale su SNIP rodikliu ir moksliniai straipsniai užsienio žurnaluose.

- Knygos, išleistos tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje, skyrius. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. The Twin Regulations: development and adoption. In L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) *The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*. Intersentia, 2022, ISSN 9781839702532.
- Knygos, išleistos tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje, skyrius. Limantė, A., Kunda, I. Jurisdictional Provisions in the Twin Regulations. In L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) *The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*. Intersentia, 2022, ISSN 9781839702532.
- Knygos, išleistos tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje, skyrius. Pranevičienė, K., & Limantė, A. (2023). Division of Property Between Spouses in Lithuania: From Substantive to Private International Law. In Book series: Volume 2022. Kunda, I., Meškić, Z., Omerović, E., Popović, D.V. (eds) *Balkan Yearbook of European and International Law 2022* (vol. 2022, pp. 47–70). Cham: Springer International Publishing.
- Mokslo straipsnis. Limantė, A.; Pogorelčnik Vogrinc, N. (2021) Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation. *Baltic Journal of Law & Politics*, Vol. 13(2).
- Mokslo straipsnis. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2021). Los reglamentos gemelos: evoluciony y medidas adoptadas // *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*. Almerija: Almerijos universitetas. ISSN 2255-1824. 2021, 25, p. 21–32.
- Mokslo straipsnis. Kunda, I., & Limantė, A. (2021). Disposiciones jurisdiccionales en los Reglamentos Gemelos. *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*, 25, 63–88.

Publikacijoje (**Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. The Twin Regulations: development and adoption. In L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships. Intersentia, 2022**) apžvelgiamas reglamentų „dvynių“ priėmimo procesas. Pirmiausia jame aptariami argumentai, kuriais grindžiamas reglamentavimo sutuoktinių ir registruotos partnerystės turto srityje poreikis. Po to pristatoma bandymų suderinti bent kai kuriuos sutuoktinių turto reglamentavimo aspektus istorija. Galiausiai skyriuje apžvelgiama reglamentų „dvynių“ rengimo ir priėmimo procedūra. Skyriuje pastebima, kad reglamentų „dvynių“ priėmimo procesas užtruko daugiau nei dešimt metų ir kad šie reglamentai taikomi tik daliai ES porų, gali atrodyti ne itin daug žadantis faktas. Visgi mokslininkė daro išvadą, kad šį žingsnį reikėtų vertinti kaip pasiekimą ir žingsnį į priekį, ypač atsižvelgiant į ankstesnes nesėkmingas pastangas suderinti susijusias tarptautines procedūrinės taisykles. Vis daugiau ES valstybių narių priima liberalius poros teisinio statuso režimus, o atsižvelgiant į tai, kad bet kuri valstybė narė gali prisijungti prie reglamentų „dvynių“ sistemos, reiškia, kad galima tikėtis tolesnių pokyčių ir šios srities taikymo išplėtimo.

Kitame šios kolektyvinės monografijos skyriuje (**Limantė, A., Kunda, I. Jurisdictional Provisions in the Twin Regulations**) tiriamos reglamentų „dvynių“ jurisdikcinės taisyklės. Tyrime identifikuojama, kad pagrindiniai principai, kuriais grindžiami jurisdikcijos taisyklių sistemos struktūriniai elementai, įskaitant jurisdikcijos pagrindų pasirinkimą, yra teisinis tikrumas, numatomumas, artumas, turto vienovė, taip pat *forum* ir *ius* konvergencija. Mokslininkės visgi pastebi, kad reglamentuose „dvyniuose“ įtvirtintos jurisdikcijos taisyklių sistemos taikymas praktikoje reikalauja nuodugnaus tarptautinės privatinės teisės ir ES teisės išmanymo, todėl pirmiausia yra skirtas teisės specialistams. Mažai tikėtina, kad neprofesionalios šalys galės remtis šiomis taisyklėmis be profesionalios teisinės konsultacijos, nepaisant to, kiek Europos Komisija remia tokį požiūrį, matomą iš pastaraisiais metais praktinėms ir naudojimui paruoštomis priemonėmis kurti skirtų lėšų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų pasirinkimas, kuris, nors ir ribotai, bet padeda organizuoti porų turtinius santykius, iš esmės priklauso ne tik nuo suinteresuotų šalių informuotumo (panašiai kaip ES Paveldėjimo reglamente), bet ir nuo to, kas joms teikia teisinės konsultacijas.

Knygos, išleistos tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje, skyriuje (**Pranevičienė, K., & Limantė, A. (2023). Division of Property Between Spouses in Lithuania: From Substantive to Private International Law. In Book series: Volume 2022. Kunda, I., Meškić, Z., Omerović, E., Popović, D.V. (eds) Balkan Yearbook of European and International Law 2022 (vol. 2022, pp. 47–70). Cham: Springer International Publishing**) tyrimai tęsiami koncentruojantis į Lietuvos teisę. Šioje publikacijoje nagrinėjamas sutuoktinių turto padalijimas Lietuvos nacionalinėje ir tarptautinėje privatinėje teisėje. Pirmiausia čia pristatomos bendrosios jungtinės nuosavybės ir sutartinio sutuoktinių turto teisinių režimų taisyklės, pateikiamos įžvalgos apie nacionalinį teisinį reguliavimą. Vėliau pereinama prie nacionalinės tarptautinės privatinės teisės normų, taikytinų tarptautinėse bylose, aptarimo. Analizuodamos teismų praktiką, mokslininkės aptaria turto padalijimo tarp sutuoktinių ypatumus Lietuvoje ir atskleidžia sudėtingą nacionalinės tarptautinės privatinės teisės taikymą sudėtingesnėse tarpvalstybinėse situacijose. Tyrime atskleidžiamas proceso kompleksiskumas, kai sutuoktiniams tenka dalytis skirtingose

valstybėse esantį santuokinį turą, ir siūloma bent jau supaprastinti ES tarpvalstybinių bylų sprendimą prisijungiant prie reglamentų „dvynių“. Reglamentų „dvynių“ taikymas analizuojamas ir **ispanų kalba** išleistuose Ilgalaikės programos vykdytojų aukščiau nurodytuose straipsniuose.

Mokslo straipsnis (Limantė, A.; Pogorelčnik Vogrinc, N. (2021) **Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation. *Baltic Journal of Law & Politics*, Vol. 13(2)**) skirtas tolesnei šalių autonomijos klausimo šeimos teisėje analizei. Straipsnyje pagrindinis dėmesys sutelkiamas ties Reglamentu dėl sutuoktinių turto teisinio režimo (Reglamentas (ES) 2016/1103) ir Paveldėjimo reglamentu. Vienas iš pagrindinių šio reglamento bruožų – atvirumas šalių autonomijai. Reglamente numatytais atvejais šalys gali suteikti jurisdikciją savo pasirinktos valstybės narės teismui ir pasirinkti jų sutuoktinių turto teisiniui režimui taikytiną teisę. Kadangi šis reglamentas yra naujas, o jo taikymo patirtis yra gana trumpa, pagal reglamentą leidžiamos šalių autonomijos ribos ir jos privalumai vis dar yra gana neaiškūs. Šiame straipsnyje pateikiama išsami šalių autonomijos, numatytos Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, analizė. Be to, jame išsamiai nagrinėjamas šalių autonomijos klausimas Paveldėjimo reglamente, kuris dažnai tiesiogiai sąveikauja su Reglamentu dėl sutuoktinių turto teisinio režimo.

4.2.3. Paveldėjimo teisės tyrimai

- Mokslo straipsnis. Limantė, A. (2021) The E.E. decision (C-80/19) sheds light on notaries acting as ‘courts’ and on a few other notions within the context of the Succession Regulation. *European Papers*, Vol. 6, 2021, No 1, pp. 45–55 (European Forum) (SNIP 1.131).
- Recenzuotos knygos skyrius. Limantė, A. (2022) Notaries as ‘courts’, habitual residence and several other concepts of the Succession Regulation in the CJEU judgment in Case C-80/19 E.E. In L. Ruggeri and M.J Cazorla Gonzalez (eds.) *Cross-border Couples Property Regimes in Action Before Courts. Understanding the EU Regulations 1103 and 1104/2016 in Practice*. Dykinson S.L, 2022.

Dviejose publikacijose, parengtose tarptautinės paveldėjimo teisės klausimais, užsienio skaitytojams pristatomas Lietuvą liečiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas bei su juo susijusi nacionalinių teismų praktika. Mokslininkė daugiausia dėmesio skiria ESTT išaiškinimams, susijusiems su paveldėjimo bylos tarpvalstybinio pobūdžio supratimu, įprastinės gyvenamosios vietos sąvoka, notarų, „veikiančių kaip teismai“, sampratą, jurisdikcijos taisyklių, autentiškų dokumentų, teismo pasirinkimo ir taikytinos teisės apimties klausimams.

4.2.4. Pagrindinės šios krypties tyrimų išvados

- Laisvas asmenų judėjimas, galimybė dirbti bet kurioje ES šalyje yra ir galimybė, ir iššūkis ES piliečiams ir poroms. Paradoksalu, tačiau dėl didesnių asmeninių laisvių prireikia platesnio reguliavimo, nes naujas gyvenimo būdas neatitinka esamų teisinių pagrindų. Nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys šeimos klausimus, yra nepakankami, ypač kai kalbama apie konfliktines situacijas ar santykių nutraukimą. Todėl reikia tam tikrų kolizijas sprendžiančių taisyklių, kurios suderintų nacionalinių materialinių normų taikymą, ir tam reikėjo priimti ES lygmens dokumentus.
- 2000 m. priėmus reglamentą „Briuselis II“ prasidėjo Europos tarptautinės privatinės teisės era, 2003 m. jis buvo peržiūrėtas reglamentu „Briuselis II bis“. Po to sekė Išlaikymo reglamentas, reglamentas „Roma III“, o visai neseniai – Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių. Taip pat buvo sukurtos sąsajos su Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos parengtais dokumentais. Be to, 2019 m. buvo priimta „Briuselio II bis“ nauja redakcija, kuri taikoma nuo 2022 m. rugpjūčio. Atrodytų, kad Europos tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų rinkinys apima visus svarbiausius tarptautinėms poroms kylančius klausimus. Vis dėlto, kadangi dalis dokumentų buvo priimta taikant tvirtesnio bendradarbiavimo mechanizmus, suderinimo lygis visoje Europoje nėra vienodas. Tad galima tikėtis, kad ateityje esami dokumentai bus peržiūrėti arba priimti nauji, nes šeimos teisė Europoje vystosi kaip niekada sparčiai.
- Pastaruoju metu ES tarptautinėje privatinėje šeimos teisėje vis svarbesnis tampa šalių autonomijos principas. Tačiau jo reglamentavimas išlieka fragmentiškas ir nepakankamai nuoseklus. Nors ES šeimos teisės dokumentuose numatyta tam tikra šalių autonomijos apimtis, kuri iš pirmo žvilgsnio atrodo panaši (pagrindiniai siejamieji veiksniai yra įprastinė gyvenamoji vieta ir pilietybė), giliau pažvelgus į taisykles ir jų galimą taikymą šiek tiek sudėtingesnėse tarptautinėse bylose matyti nemažai trūkumų ir nenuoseklumo. Dabartinis nuoseklumo trūkumas dokumentuose ir tarp jų bei neišsamus šalių autonomijos reglamentavimas apsunkina proceso planavimą ir sklandų užbaigimą. Dažniausiai šalys, iš anksto susitarusios dėl jurisdikcijos ir taikytinos teisės, siekia, kad bylos nagrinėjimas vyktų vienoje jurisdikcijoje ir būtų taikoma viena teisė. Tokia koncentracija turėtų nemažai privalumų, pavyzdžiui, sumažėtų bylinėjimosi išlaidos ir atsirastų geresnių galimybių įvertinti taikytinos teisės klausimus. Tačiau negalėjimas susitarti dėl pirmojo ir esminio klausimo – kur bus nagrinėjama pati santuokos nutraukimo byla – apsunkina tolesnių klausimų, pavyzdžiui, santuokos nutraukimui taikytinos teisės, išlaikymo ir pan., sprendimą.
- Lietuva yra viena iš ES šalių, kurios neprisijungė prie reglamentų „dvynių“ ir kol kas nedalyvauja tvirtesniame bendradarbiavime. Bene pagrindinis argumentas prieš prisijungimą prie tvirtesnio bendradarbiavimo buvo abejonė, ar valstybė, nepripažįstanti tos pačios lyties asmenų santuokų ar registruotų partnerysčių, nebus įpareigota pripažinti tokias sąjungas, jei jos bus sudarytos kitose valstybėse narėse. Kadangi Lietuva nedalyvauja reglamentuose „dvyniuose“ ir nei kitas ES dokumentas, nei Lugano konvencija nereglamentuoja sutuoktinių bendro turto

padalijimo, Lietuvos teismai visuomet taiko Lietuvos Respublikos tarptautinę privatinę teisę ir dvišalius susitarimus (jei tokie yra). Tačiau reikia pripažinti, kad nacionalinės tarptautinės privatinės teisės taisyklės buvo sukurtos tais laikais, kai tarpvalstybinių porų skaičius buvo ribotas ir nebuvo įprasta, kad sutuoktiniai turėtų turto keliose šalyse. Per pastaruosius kelis dešimtmečius padėtis pasikeitė, ir vis dažniau pasitaiko bylų su užsienio elementais. Todėl Lietuvos teismams šeimos bylose dažnai tenka spręsti sudėtingus ir nelengvus tarptautinės jurisdikcijos ir užsienio teisės taikymo klausimus. Tokia situacija skatina peržiūrėti Lietuvos poziciją dėl prisijungimo prie tvirtesnio bendradarbiavimo jurisdikcijos, taikytinos teisės ir sprendimų šeimos turto teisinio režimo bylose pripažinimo ir vykdymo srityje. Nors tai ir nesupaprastintų visų tarpvalstybinių bylų, tačiau taisyklės su bent 18 kitų ES valstybių narių būtų suvienodintos ir supaprastintos. Tai suteiktų teisinio tikrumo, daugiau aiškumo ir praktinių sprendimų nemažai daliai šeimų, kurioms priešingu atveju gali tekti bylinėtis du ar net daugiau kartų, kad būtų išspręsti jų turtinių teisių klausimai.

4.2.5. Sklaida

a) Surengtos mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (ne mažiau kaip 30 dalyvių)

- 2022 m. birželio 30 d. Institutas kartu su užsienio partneriais organizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „Sense and Sensibility in Cross-Border Cases: Couples’ Property“. Kroatija / nuotoliu.

2022 m. birželio 30 d. kartu su užsienio partneriais iš Kroatijos, Italijos, Ispanijos ir Slovėnijos Instituto darbuotojai organizavo tarptautinę konferenciją „Sense and Sensibility in Cross-Border Cases: Couples’ Property“. Renginys vyko Opatijoje (Kroatija) / nuotoliu, jame dalyvavo virš 50 dalyvių. Ilgalaikės programos vykdytojai skaitė šiuos pranešimus:

- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą „Jurisdiction Scheme in the Twin Regulations“.
- Instituto mokslo darbuotoja E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą „The Twin Regulations: A Thorny Road to Their Adoption“.

Ilgalaikės programos vykdytojų pranešimuose buvo pristatyti mokslininkų atlikti tyrimai, publikuoti kolektyvinėje monografijoje **L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships. Intersentia, 2022.**

a) Skaityti pranešimai

- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą „International Academy of Family Lawyers (IAFL)“ konferencijoje „Introduction to European Family Law 'Virtual Kyiv' Webinar“, 2021-03-19. Skaitytas pranešimas „Party autonomy to choose jurisdiction and applicable law for matrimonial property in Europe“.
- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Legal Professionals as Key Actors in Applying EU Law on Couples' Property and Succession“. Briuselis, 2022-03-02. Skaitytas pranešimas: „Analysing the Twin Regulations: a Scientific Approach“.
- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „International Family Law Conference and Debate 2022“. Bratislava / nuotoliu, 2022-06-16. Skaitytas pranešimas: „Matrimonial property cases in European Union countries that do not participate in the Twin Regulations: case study of Lithuania“ (su K. Pranevičiene, Vilniaus universitetas).
- Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Practical Challenges in the Application of the Twin Regulations“. Almerija (Ispanija), 2022-09-19. Skaitytas pranešimas: „Why party autonomy should be strengthened across the EU family law instruments?“
- Instituto mokslo darbuotoja E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Practical Challenges in the Application of the Twin Regulations“. Almerija (Ispanija), 2022-09-19. Skaitytas pranešimas: „Why some Member States did not join the Twin Regulations“.

2021 m. kovo 19 d. Instituto darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą „Party autonomy to choose jurisdiction and applicable law for matrimonial property in Europe“ (liet. Šalių autonomija pasirinkti jurisdikciją ir taikytiną teisę sutuoktinių nuosavybei Europoje) virtualiame seminare „Introduction to European Family Law 'Virtual Kyiv' Webinar“. Seminarą organizavo Tarptautinė šeimos teisės advokatų akademija (**International Academy of Family Lawyers, IAFL**), kuri jungia šeimos teisės specialistus iš įvairių valstybių. A. Limantės pranešime buvo aptariama šalių autonomija kaip svarbus įrankis ES tarptautinės privatinės šeimos teisės srityje. Mokslininkės teigimu, ji didina teisinį stabilumą ir nuspėjamumą, skatina jurisdikcijos ir taikytinos teisės koncentraciją, sutaupo laiko ir mažina bylinėjimosi išlaidas. Mokslininkė atkreipė dėmesį į susijusių ES reglamentų sąveiką, pažymėjo, kad būtina nepamiršti, kad santuokinio turto padalijimo klausimai dažniausiai kyla kartu su skyrybomis, išlaikymu, tėvų pareigomis, kuriuos reguliuoja savarankiški ES reglamentai.

2022 m. kovo 2 d. vykusioje tarptautinėje konferencijoje „**Legal Professionals as Key Actors in Applying EU Law on Couples' Property and Succession**“ buvo diskutuojama sutuoktinių ir partnerių turto teisinių režimų Europoje temomis, aptariamais reglamentais „dvyniai“ ir valstybių praktika juos taikant. Instituto darbuotoja A. Limantė pranešime

„Analysing the Twin Regulations: a Scientific Approach“ pristatė vykdomus tyrimus tarptautinės privatinės šeimos teisės srityje.

2022 m. birželio 16 d. Instituto mokslininkė A. Limantė dalyvavo tarptautinėje šeimos teisės konferencijoje „**International Family Law Conference and Debate 2022**“, kurią organizavo Bratislavos Paneuropos universiteto Teisės fakultetas. Šis renginys organizuotas kaip Vidurio Europos profesorių tinklo, kurį koordinuoja Miškolco universitetas – Vidurio Europos akademija, dalis. Kartu su Vilniaus universiteto lektore advokate K. Pranevičiene dr. Limantė skaitė pranešimą apie sutuoktinių turto bylas Europos Sąjungos šalyse, nedalyvaujančiose reglamentuose „dvyniuose“. Mokslininkės pagrindinį dėmesį skyrė Lietuvos reguliavimui ir teismų praktikai (pranešimo tema: „Matrimonial property cases in European Union countries that do not participate in the Twin Regulations: case study of Lithuania“).

2022 m. rugsėjo 19 d. Almerijoje, Ispanijoje, vyko tarptautinis seminaras „**Practical Challenges in the Application of the Twin Regulations**“. Renginyje, kuriame dalyvavo mokslininkai ir praktikai iš įvairių ES šalių, pranešimus skaitė ir Instituto mokslininkės, Ilgalaikės programos vykdytojos A. Limantė ir E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė. Savo pranešime „Why party autonomy should be strengthened across the EU family law instruments?“ A. Limantė pristatė vykdomus tyrimus šalių autonomijos šeimos teisėje klausimais ir kvietė diskutuoti dėl šalių autonomijos stiprinimo poreikio. E. Kavoliūnaitės-Ragauskienės pranešime „Why some Member States did not join the Twin Regulations“ buvo aptariama, kodėl dalis ES valstybių atsisako prisijungti prie glaudesnio bendradarbiavimo reglamentų „dvynių“ srityje.

b) Tyrimų sklaida žiniasklaidoje

Limantė, A., Pogorelčnik Vogrinc, N., & Ruggeri, L. (2022). Authors speaking: Lucia Ruggeri, Agnė Limantė, Neža Pogorelčnik Vogrinc about their publication *The EU Regulations on Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*. Pasiukiama: <https://intersentia.com/en/author-speaking-ruggeri-limante-pogorelcnik>

Rutkauskas, A. (2021). The CJEU Rules that a Person May Only Have One Habitual Residence. Pasiukiama: www.euro-family.eu

Rutkauskas, A. (2021). ESTT sprendimu asmuo gali turėti tik vieną įprastinę gyvenamąją vietą. Pasiukiama: www.euro-family.eu

Rutkauskas, A. (2021). Application of Article 6 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes: Another Judgement of a Dutch Court. Pasiukiama: www.euro-family.eu, 1-2.

Rutkauskas, A. (2021). Domestic Case-law on the Twin regulations: a Recent Decision by a Dutch Court. Pasiukiama: www.euro-family.eu

Interviu (Limantė, A., Pogorelčnik Vogrinc, N., & Ruggeri, L. (2022). Authors speaking: Lucia Ruggeri, Agnė Limantė, Neža Pogorelčnik Vogrinc about their publication *The EU Regulations on Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*) pristatyta leidykloje „Intersentia“ publikuota kolektyvinė monografija ir joje paskelbti tyrimai.

A. Rutkausko viešinimo publikacijose pristatyta aktuali teismų praktika ir skatinama domėtis vykdomais tyrimais tarptautinės privatinės šeimos teisės temomis.

c) Kita sklaida

<https://teise.org/20210929-2/> („Agnės Limantės straipsnis publikuotas garsiaame tarptautinės privatinės teisės žurnale“)

<https://teise.org/kvieciame-dalyvauti-atvirame-nemokamame-kurse-mooc-tarptautines-privatines-seimos-teises-tema/> (Kviečiame dalyvauti atvirame nemokamame kurse (MOOC) tarptautinės privatinės šeimos teisės tema)

<https://teise.org/20221010-2/> (Tarptautinė konferencija ir seminaras Almerijoje)

<https://teise.org/20220919-2/> (Du svarbūs tarptautinės privatinės šeimos teisės renginiai Almerijoje)

<https://teise.org/20220824-2/> (Naujoje tarptautinės komandos parengtoje knygoje šeimos teisės tema – Instituto mokslininkų skyriai)

<https://teise.org/teises-instituto-mokslininke-skaite-pranesima-tarptautineje-seimos-teises-konferencijoje/> (Teisės instituto mokslininkė skaitė pranešimą tarptautinėje šeimos teisės konferencijoje)

<https://teise.org/20220520-2/> (EU-FAMPRO kursas: žengiame į antrą mokymų etapą ir kviečiame dalyvauti mokymuose Almerijoje (Ispanija))

<https://teise.org/20220503-3/> (Prestižinėje leidykloje „Intersentia“ išleista knyga „The EU Regulations on Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships“)

<https://teise.org/20220503-2/> (Publikuotas naujas reglamentų „Dvynių“ komentaras)

<https://teise.org/20220419-2/> , <https://teise.org/20220428-2/> (EU-FAMPRO sklaida apie kursą)

<https://teise.org/isleistas-knygos-es-reglamentai-del-sutuoktiniu-ir-turto-teisiniu-ir-registruotu-partnerysciu-turtiniu-pasekmiu-vertimas-i-lietuviu-kalb/> (Išleistas knygos „ES reglamentai dėl sutuoktinių turto teisinių režimų ir registruotų partnerysčių turtinių pasekmių“ vertimas į lietuvių kalbą)

<https://teise.org/20220117-2/> (Kviečiame į tarptautinės privatinės šeimos teisės mokymus)

<https://teise.org/20230524-2/> (Prestižinės leidyklos „Springer“ išleistoje knygoje – dr. A. Limantės ir dr. K. Pranevičienės publikacija)

<https://teise.org/20230311-2/> (Garsi Europos tarptautinės privatinės teisės asociacija EAPIL pristato Teisės instituto vykdomo projekto rezultatus)

<https://teise.org/20230109-2/> (IAFL pristato projekto „EU-FamPro“ komandos išleistą knygą „The EU Regulations on Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships“)

TYRIMŲ KRYPTIS: Žmogaus (asmens) teisių raida XXI amžiuje: besikeičiantis teisių turinys ir naujos kartos teisių formavimasis (pagrindinės temos: teisė į privatumą ir asmens duomenų apsauga skaitmenėjančioje visuomenėje, diskriminacijos draudimas, asmens teisė į informaciją; dirbtinio intelekto panaudojimo teisiniai klausimai; konstitucionalizmui tenkantys iššūkiai XXI amžiuje).

4.3. KONSTITUCINĖS TEISĖS SRITIES TYRIMAI

Konstitucinės justicijos vaidmuo užtikrinant asmens teises yra labai svarbus dėl kelių priežasčių. Konstituciniai teismai atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant teisinę priežiūrą, tirdami, ar priimami teisės aktai atitinka Konstituciją, kurioje įtvirtintos pamatinės asmens teisės ir laisvės. Toks suderinamumo su Konstitucija užtikrinimas padeda apsaugoti asmenis nuo perteklinių valdžios veiksmų ir garantuoja jų konstitucines teises. Konstitucinė justicija taip pat prisideda prie teisingumo ir lygybės skatinimo, reaguodama į įstatymus ar politikos priemones, kuriomis diskriminuojamos tam tikros grupės arba pažeidžiami lygybės principai. Be to, būtina nepamiršti, kad konstituciniai teismai yra vienintelės institucijos, kurios įgalintos oficialiai aiškinti Konstitucijas, jie pateikia Konstitucijos nuostatų sampratą (oficialiąją konstitucinę doktriną) ir tokiu būdu formuoja gyvąją Konstituciją, kuri per doktrinos formavimą pritaikoma prie visuomenės ir valstybės raidos pokyčių.

Taigi konstitucinės justicijos institucijoms tenka vienas pagrindinių vaidmenų saugant ir plėtojant asmens teises XXI amžiuje. Konstituciniai teismai ir kitos konstitucinės justicijos institucijos prisideda užtikrinant, kad nacionalinė teisė atitiktų besikeičiančias visuomenės vertybes ir tarptautinius žmogaus teisių standartus. Sparčios technologinės pažangos ir sudėtingų pasaulinių iššūkių akivaizdoje konstituciniai teismai yra mechanizmas, padedantis aiškinti ir pritaikyti konstitucinius principus prie šiuolaikinių problemų, ir taip suteikia tvirtą žmogaus teisių apsaugos pagrindą. Be to, šios institucijos dažnai veikia kaip apsauga nuo galimo piktnaudžiavimo valdžia, suteikdamos piliečiams galimybę kreiptis dėl pažeidimų ir skatindamos atskaitomybės kultūrą, būtiną žmogaus teisėms skatinti dinamiškame XXI a. kontekste.

Atitinkamai konstitucijos justicijos tyrimai buvo įtraukti į Ilgalaikę programą. Ilgalaikėje programoje buvo numatyta, kad I etapo metu bus vykdomi konstitucinės justicijos vaidmens užtikrinant naujos kartos asmens teises tyrimai; o II etape dėmesys bus skiriamas specifiškesniam klausimui – konstitucionalizmui tenkančių iššūkių XXI amžiuje bei viešųjų paslaugų skaitmenizavimo (*Govtech*) tyrimams. Kadangi šios temos susijusios

(buvo išskirtos formuoti tyrimų temas I ir II etapui bei konkretizuoti II etapo užduočių kryptį), šių tyrimų rezultatai aptariami kartu.

Vykdam tyrimus remtasi įvairia metodologija. Analizuoti norminiai šaltiniai: Lietuvos ir kitų šalių konstitucijos, ordinarinės teisės aktai ir šių teisės aktų pakeitimai. Itin svarbią vietą tyrimuose užėmė jurisprudencinių šaltinių (konstitucinės justicijos institucijų nutarimų, išvadų ir sprendimų, kuriuose spręsti įvairūs konstituciniai ginčai žmogaus teisių srityje, formuluota oficialioji žmogaus teisių konstitucinė doktrina) analizė. Nagrinėta ir tyrimams aktuali specialioji literatūra, nagrinėjamų klausimų analizei pasirinktos tų užsienio ir Lietuvos konstitucinės teisės mokslo atstovų mintys, kurios leistų atskleisti kuo didesnę galimų požiūrių aptariama tema amplitudę.

4.3.1. Konstitucinės justicijos vaidmens užtikrinant asmens teises tyrimai

Ilgalaikės programos vykdymo I ir II etape nemažas dėmesys buvo skirtas konstitucinės justicijos vaidmeniui užtikrinant naujos kartos asmens teises bei konstitucinio skundo institutui analizuoti. Vienas iš tikslų, į kuriuos buvo susitelkiama analizuojant konstitucinės justicijos indėlį į asmens teisių apsaugą ir jų vystymą, buvo išanalizuoti Konstitucinio Teismo indėlį stiprinant žmogaus teisių apsaugą ir gynimą Lietuvoje per trisdešimt šio teismo veiklos metų. Taip pat daug dėmesio skirta ir lyginamai konstitucinei teisei ir regiono konstitucinės jurisprudencijos tendencijoms analizuoti. Siekiant įgyvendinti išsikeltus tikslus buvo keliami uždaviniai atskleisti, kokiomis formomis konstitucinės justicijos institucijos prisideda prie žmogaus teisių apsaugos stiprinimo; išanalizuoti svarbiausias regiono konstitucinės justicijos institucijų išnagrinėtas konstitucinės justicijos bylas žmogaus teisių srityje ir svarbiausius oficialiosios konstitucinės žmogaus teisių doktrinos principus; atskleisti, kaip konstitucinės justicijos institucijos prisideda prie žmogaus teisių gynimo nagrinėdamos teismų bei fizinių ir juridinių asmenų prašymus ištirti teisės aktų atitikimą Konstitucijai.

Atliekant tyrimus šia Ilgalaikės programos tema, buvo parengtos ir įteiktos šios temos konkrečius aspektus tiriančios publikacijos, analizuojančios konstitucinių teismų vaidmenį užtikrinant asmens teises, tyrimai pristatyti konferencijose.

Konstitucinės justicijos tyrimai pažeidžiamų grupių temomis

- Knygos tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje skyrius. Pūraitė-Andrikiienė, D. The role of constitutional justice institutions in the protection of vulnerable groups. In Limantė, A., Pūraitė-Andrikiienė, D. (eds) „Legal Protection of Vulnerable Groups in Lithuania, Latvia, Estonia and Poland: Trends and Perspectives“. Springer, 2022, ISBN 9783031069970.

- Knygos tarptautiniu mastu pripažintoje leidykloje skyrius. Pūraitė-Andrikienė, D. *The Istanbul Convention in the Constitutional Jurisprudence of Central and Eastern European States*. In Limantė, A.; Tereškinas, A., Vaičiūnienė, R. „Gender-Based Violence and Law: Global Perspectives and Eastern European Practices“. Routledge, 2023, ISBN 9781032469348.

Prisidėdama prie 4.1.1 dalyje aptarto Ilgalaikės programos vykdytojų atlikto didelės apimties darbo, Ilgalaikės programos vykdytoja D. Pūraitė-Andrikienė parengė publikaciją **Pūraitė-Andrikienė, D. The role of constitutional justice institutions in the protection of vulnerable groups**. In Limantė, A., Pūraitė-Andrikienė, D. (eds) „**Legal Protection of Vulnerable Groups in Lithuania, Latvia, Estonia and Poland: Trends and Perspectives**“. Springer, 2022. Kolektyvinės monografijos skyriuje mokslininkė teigia, kad nors pirminė konstitucinės kontrolės funkcija buvo apsaugoti Konstituciją nuo antikonstitucinių įstatymų, dabar konstituciniai teismai taip pat yra svarbūs pagrindinių teisių apsaugos sistemos elementai. Be to, žmogaus teisių įtvirtinimas (ypač pažeidžiamiausių asmenų teisių) ir reali jų apsauga valstybėje ir visuomenėje atskleidžia skirtumus tarp demokratinių ir autoritarinių konstitucijų. Nepaisant pažeidžiamų grupių apsaugos svarbos demokratinėje visuomenėje, visgi mažai diskutuojama apie tai, kaip konstitucinės justicijos institucijos prisidėjo prie pažeidžiamų grupių teisinės padėties ir prie jų apsaugos stiprinimo. Siekdama užpildyti šią tyrimų spragą, šiame skyriuje D. Pūraitė-Andrikienė siekia plačiau atskleisti, kaip konstitucinės justicijos institucijos Baltijos šalyse ir Lenkijoje prisidėjo prie pažeidžiamų grupių apsaugos stiprinimo. Šiam tikslui pasiekti buvo keliami uždaviniai: apžvelgti pagrindinius konstitucinės justicijos institucijų iššūkius ir pasiekimus pereinamuoju demokratijos laikotarpiu; aptarti šių institucijų vaidmenį žmogaus teisių apsaugos srityje; nustatyti konstitucinės justicijos bylas, kurios labiausiai prisidėjo prie pažeidžiamų grupių apsaugos stiprinimo, taip pat išskirti bendras šių valstybių konstitucinės jurisprudencijos tendencijas aptariamoje srityje.

Tyrimai pažeidžiamų grupių apsaugos tema buvo tęsiami atliekant detalesnį tyrimą smurto lyties pagrindu tema konstitucinės justicijos kontekste ir prisidedant prie 4.1.3 dalyje aptarto tyrimo. Buvo parengta publikacija **Pūraitė-Andrikienė, D. The Istanbul Convention in the Constitutional Jurisprudence of Central and Eastern European States**. In Limantė, A.; Tereškinas, A., Vaičiūnienė, R. „**Gender-Based Violence and Law: Global Perspectives and Eastern European Practices**“. Routledge, 2023, ISBN 9781032469348. Šioje publikacijoje pagrindinis dėmesys skiriamas Europos Tarybos konvencijai dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija) ir su ja susijusiai konstitucinių teismų jurisprudencijai. Mokslininkė pažymi, kad Stambulo konvencija yra pagrindinis tarptautinės teisės instrumentas, kuriuo smurtas prieš moteris pripažįstamas žmogaus teisių pažeidimu, kurio šaknys glūdi nelygiaverčiuose lyčių santykiuose. Tačiau daugelyje Vidurio ir Rytų Europos valstybių Konvencijos ratifikavimo procesą lydėjo stiprus vidinis pasipriešinimas, o kai kurios šalys netgi pareiškė apie planus pasitraukti iš Konvencijos. Ne vienoje regiono valstybių buvo keliami abejonių dėl Konvencijos suderinamumo su šių valstybių konstitucijomis, todėl pastaraisiais metais keli regiono konstituciniai teismai nagrinėjo klausimus, susijusius su Stambulo konvencijos konstitucingumu. Šiame skyriuje mokslininkė siekia pateikti išsamią šių konstitucinės justicijos bylų analizę ir nustatyti priežastis, dėl kurių konstituciniai teismai skirtingai vertino šios tarptautinės konvencijos konstitucingumą. Skyriuje aptariami

Stambulo konvencijos tikslai, pasiekimai ir iššūkiai; išanalizuojamas konstitucinės justicijos institucijų vaidmuo užtikrinant žmogaus teisių apsaugą regiono valstybėse ir šių institucijų įgaliojimai peržiūrėti tarptautinių sutarčių konstitucingumą; bei apžvelgiamos konstitucinės justicijos bylos dėl Stambulo konvencijos konstitucingumo ir susijusių klausimų.

Lietuvos Konstitucinio Teismo vaidmens stiprinant žmogaus teisių apsaugą ir gynimą tyrimai

Siekiant ištirti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo indėlį stiprinant žmogaus teisių apsaugą ir gynimą Lietuvoje per trisdešimt šio teismo veiklos metų, Ilgalaikės programos II etapo metu buvo rengiamas tyrimas, skirtas žmogaus teisių apsaugai ir gynimui Lietuvos Respublikos Konstituciniame Teisme. Dėl temos svarbos ir platumo buvo pasirinkta parengti mokslo studiją, kuri leistų giliau analizuoti esminius temos klausimus. Tarpinės ataskaitos rašymo metu ši studija baigiama rengti ir jos pagrindinės išvados bus plačiau aptartos vėlesnėje Ilgalaikės programos vykdymo ataskaitoje.

- *Rengiamas darbas: Pūraitė-Andrikienė, D. Žmogaus teisių apsauga ir gynimas Lietuvos Respublikos Konstituciniame Teisme: Mokslo studija.*

Taip pat buvo vykdomi tyrimai, specifiskai skirti individualaus konstitucinio skundo ir konstitucinių teismų teisėjų atskirosios nuomonės temoms.

Individualūs konstituciniai skundai yra reikšmingi žmogaus teisių apsaugai, nes suteikia tiesioginę galimybę asmenims kreiptis į teismą, kai šie mano, kad jų konstitucinės teisės buvo pažeistos. Šis mechanizmas tarnauja kaip apsaugos priemonė nuo galimo piktnaudžiavimo valdžia bei įstatymų leidybos aplaidumo. Individualūs konstituciniai skundai taip pat prisideda prie konstitucinės jurisprudencijos plėtojimo, nes jų metu iškeliamos su konkrečiomis situacijomis susijusios bylos, todėl teismai gali spręsti kintančias visuomenės problemas ir aiškinti konstitucinius principus šiuolaikinių iššūkių kontekste. Toks prieinamas ir individualizuotas požiūris į teisingumą didina žmogaus teisių apsaugos veiksmingumą, užtikrindamas, kad konstitucinė sistema ir toliau atitiktų įvairius ir kintančius asmenų poreikius sudėtingoje XXI a. aplinkoje.

Konstitucinių teismų teisėjų atskirosios nuomonės taip pat yra svarbios žmogaus teisių apsaugai, nes jos praturtina teisinį diskursą ir padeda visapusiškiau suprasti sudėtingus klausimus. Šiose nuomonėse pateikiamos skirtingos perspektyvos, kurios atskleidžia alternatyvius teisinius aiškinimus ir svarstymus, skatindamos subtilesnį ir visapusiškesnį požiūrį į žmogaus teisių bylas. Leidžiant teisėjams reikšti skirtingas nuomones, teisinėje sistemoje pripažįstama demokratinėms visuomenėms būdinga minčių įvairovė. Ši įvairovė ne tik didina teismų sprendimų teisėtumą, bet ir padeda kontroliuoti galimą daugumos perteklinį požiūrį, skatindama pusiausvyrą, kuri yra būtina veiksmingai žmogaus teisių apsaugai. Atskirosios nuomonės neretai kvestionuoja vyraujančias normas, skatina teises diskusijas ir kai kuriais atvejais sukuria pagrindą būsimiems teisinio aiškinimo pokyčiams, užtikrindamos, kad kintantis žmogaus teisių apsaugos pobūdis atitiktų visuomenės pažangą ir iššūkius.

- Mokslo straipsnis. Pūraitė-Andrikienė, D. (2023). The Separate Opinions of a Justice of a Constitutional Court: A Case of Lithuania. *Laws*, 12(1), 1–19.
- Rengiamas darbas: Pūraitė-Andrikienė, D. *Understanding the Mechanism of Individual Constitutional Complaints in Lithuania: Main Features and Challenges of the First Years of Application. Access to Justice in Eastern Europe.*
- Rengiamas darbas: Pūraitė-Andrikienė, D. *The Lithuanian Constitutional Court: The gradual emergence of a strong guardian. In Kálmán Pócsa (ed.), Constitutional Review in Central and Eastern Europe. Routledge.*

Publikacijoje (**Pūraitė-Andrikienė, D. (2023). The Separate Opinions of a Justice of a Constitutional Court: A Case of Lithuania. *Laws*, 12(1), 1–19**) nagrinėjamas konstitucinių teismų teisėjų atskirųjų nuomonių vaidmuo. Nors leisti konstitucinių teismų teisėjams skelbti savo atskiras nuomones jau kurį laiką tapo aiškia tendencija Europoje, iki 2008 m. priimto Konstitucinio Teismo įstatymo pakeitimo Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjai tokios galimybės neturėjo. Vis dėlto, įvedus šį institutą Lietuvoje, visuomenėje pasigirdo kritikos dėl jo teisinio reglamentavimo. Todėl šiame straipsnyje nagrinėjamas Konstitucinio Teismo teisėjo atskirosios nuomonės instituto teisinis reguliavimas, taip pat šio instituto taikymas Lietuvoje. Straipsnyje siekiama atskleisti šio reglamentavimo trūkumus, taip pat pateikti siūlymus dėl jo tobulinimo. Aptariami klausimai nagrinėjami kitų Europos Sąjungos valstybių (ypač daug dėmesio skiriama Rytų ir Vidurio Europos valstybėms) atskirosios nuomonės instituto teisinio reguliavimo kontekste. Siekiant pagrįsti šiuos tyrimus, straipsnyje taip pat nagrinėjamas atskirosios nuomonės institutas pasitarimų patalpos slaptumo ir balsavimo rezultatų slaptumo principų kontekste konstitucinės justicijos institucijų sprendimų priėmimo procese.

Tarpinės ataskaitos rašymo metu taip pat baigiamos rengti dvi tarptautinės publikacijos individualaus konstitucinio skundo instituto taikymo Lietuvoje praktikos tema. Šių tyrimų pagrindinės išvados bus plačiau aptartos vėlesnėje Ilgalaikės programos vykdymo ataskaitoje.

4.3.2. Viešųjų paslaugų skaitmenizavimo (*GovTech*) tyrimai žmogaus teisių apsaugos aspektu

Ilgalaikės programos vykdymo II etape tirti ir teisiniai viešojo sektoriaus skaitmenizacijos klausimai, žmogaus teisių apsaugos duomenimis grindžiamoje ekonomikoje ir šiuolaikinėje valstybėje iššūkiai.

GovTech – tai sąvoka, sujungianti žodžius „vyriausybė“ ir „technologijos“. Ji vartojama kalbant apie technologijų naudojimą siekiant gerinti ir tobulinti valdžios institucijų funkcijų atlikimą, racionalizuoti procesus ir skatinti inovacijas viešajame sektoriuje. *GovTech* apima platų technologijų ir praktikos spektrą. *GovTech* iniciatyvų

tikslas – panaudoti technologinę pažangą viešojo sektoriaus iššūkiams spręsti, pagerinti valdymą ir piliečiams teikiamų paslaugų kokybę. *GovTech* yra vis labiau auganti sritis, nes valdžios institucijos visame pasaulyje stengiasi išnaudoti technologijų potencialą veiksmingesniam ir operatyvesniam viešajam administravimui.

Nors *GovTech* žada padidinti viešosios valdžios sektoriaus efektyvumą ir paslaugų teikimą, jos taip pat kelia susirūpinimą dėl žmogaus teisių. Vienas iš pagrindinių rūpesčių – galimas netinkamas surinktų duomenų naudojimas, nes *GovTech* dažnai apima platų piliečių asmeninės informacijos rinkimą ir analizę. Dėl to kyla klausimų, susijusių su privatumu, asmenys gali nežinoti, koku mastu naudojami jų duomenys, gali kilti duomenų saugumo pažeidimų pavojus. Be to, taikant dirbtinį intelektą ir kitas pažangias technologijas *GovTech* iniciatyvose gali atsirasti šališkumo ir diskriminacijos rizika, ypač jei algoritmai nėra kruopščiai kuriami ir stebimi.

- Mokslo straipsnis. Žalnieriūtė, M. (2022). A Struggle for Competence: National Security, Surveillance and the Scope of EU Law at the Court of Justice of European Union. *Modern Law Review*, 85(1), 198–218.
- Mokslo straipsnis. Žalnieriūtė, M. (2022). Reforming the Australian Framework for International Data Sharing. *International Data Privacy Law*, First online, 1–10.
- Mokslo straipsnis. Žalnieriūtė, M. (2022). Data Transfers after Schrems II: The EU-US Disagreements over Data Privacy and National Security. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 55(1), 1–48.

Publikacijoje (Žalnieriūtė, M. (2022). **A Struggle for Competence: National Security, Surveillance and the Scope of EU Law at the Court of Justice of European Union. *Modern Law Review*, 85(1), 198-218**) svarstoma, kad pagrindinių teisių apsaugos ir nacionalinio saugumo pusiausvyros užtikrinimas yra vienas didžiausių šiuolaikinių liberalių demokratijų iššūkių. Šis iššūkis dar niekada nebuvo toks svarbus kaip šiandien: pasaulinės COVID-19 pandemijos protrūkis privertė vyriausybes ir piliečius iš naujo apsvarstyti, kas yra „nacionalinis saugumas“, ir paskatino privačių bendrovių vis dažniau reikalauti, kad jos dalytųsi duomenimis su vyriausybėmis, siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą pasaulinės sveikatos krizės ir nepaprastosios padėties metu. Publikacijoje, aptariant Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją, nagrinėjami duomenų rinkimo ir dalinimosi jais klausimai.

Kitame mokslininkės straipsnyje (Žalnieriūtė, M. (2022). **Data Transfers after Schrems II: The EU-US Disagreements over Data Privacy and National Security. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 55(1), 1–48**) teigiama, kad ilgai lauktame sprendime „Schrems II“ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) žengė radikalų, nors ir ne netikėtą žingsnį, pripažindamas negaliojančiu susitarimą, kuris palengvino duomenų perdavimą tarp Europos Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų. Mokslininkė teigia, jog „Schrems II“ sprendimas dar labiau įtvirtina ir sustiprina principinį ESTT požiūrį į duomenų apsaugą ir analizuoja jo poveikį ES teisei. Duomenų perdavimo klausimai tiriami ir kitoje mokslininkės publikacijoje: Žalnieriūtė, M. (2022). **Reforming the Australian**

4.3.3. Pagrindinės šios krypties tyrimų išvados

- Baltijos šalių ir Lenkijos konstitucinės justicijos institucijos suformulavo plačią oficialią konstitucinę doktriną įvairiais klausimais, susijusiais su žmogaus teisių ir laisvių bei pažeidžiamų grupių teisių apsauga. Daugelis iššūkių pažeidžiamų grupių apsaugos užtikrinimo kelyje šių valstybių konstitucinės justicijos institucijoms buvo panašūs. Jurisprudencija atskleidžia, kad iš esmės regiono konstitucinės justicijos institucijos laikosi pozicijos, kad demokratinės valstybės visuomenėje vyraujantys stereotipai negali būti pateisinimas paneigti pagrindines asmens ar asmenų grupių teises.
- Konstitucinės justicijos institucijų jurisprudencija sustiprino sulaikytų asmenų apsaugą ir reikšmingai prisidėjo prie diskriminacijos dėl lyties, negalios ir amžiaus prevencijos, taip pat prie socialinės apsaugos teisių apsaugos. Visgi pasitaiko ir ginčytinų, asmenų teises ribojančių sprendimų, pvz., neseniai priimtas Lenkijos Konstitucinio Teismo sprendimas dėl visiško abortų draudimo, kuris prisidėjo prie priešingos tendencijos – neproporcingo moterų teisių ribojimo.
- Vidurio ir Rytų Europos valstybių konstitucinė jurisprudencija dėl Stambulo konvencijos konstitucingumo atspindi liberalių ir konservatyvių jėgų diskusijas dėl šios tarptautinės žmogaus teisių konvencijos. Konvencija ir joje vartojama „gender“ sąvoka sukėlė daug diskusijų šiame regione, o konstituciniai teismai priėmė labai skirtingus sprendimus dėl Konvencijos konstitucingumo. Vienose šalyse teismams labiau rūpėjo Konvencijos tekstas ir tikslas, kitose šalyse pagrindiniu diskusijų objektu tapo Konvencijoje vartojama terminija. Pavyzdžiui, Bulgarijos konstitucinio teismo sprendime „gender“ sąvoka buvo įvardyta kaip paslėpta Stambulo konvencijos „lyties ideologija“; Latvijos ir Moldovos konstituciniai teismai tokių rizikų neįžvelgė ir daugiausia dėmesio skyrė pagrindiniam Konvencijos tikslui – smurto prieš moteris ir smurto šeimoje panaikinimui, taip skatinant lyčių lygybę. Rumunijos Konstitucinis Teismas taip pat išreiškė teigiamą požiūrį į Stambulo konvenciją, pabrėždamas Rumunijos įsipareigojimus gerbti ir skatinti lyčių lygybę pagal Konvenciją.
- Lietuvoje politikai ir visuomenė nesutaria dėl Stambulo konvencijos ratifikavimo, todėl dažnai buvo siūloma kreiptis į Lietuvos Konstitucinį Teismą dėl šios tarptautinės sutarties konstitucingumo. Taigi gali būti, kad ateityje Lietuvos Konstitucinis Teismas taip pat turės spręsti Konvencijos konstitucingumo klausimą.
- Nors *GovTech* iniciatyvos suteikia perspektyvą pagerinti valdžios sektoriaus paslaugas, kartu jos kelia nuogąstavimų dėl žmogaus teisių. Didelį susirūpinimą kelia platus asmens duomenų rinkimas ir galimas jų neteisėtas naudojimas. Dėl intensyvesnio valdžios institucijų vykdomo piliečių duomenų rinkimo kyla klausimų

dėl galimo piktnaudžiavimo tokia informacija ir asmens teisių pažeidimų. Svarbia užduotimi tampa rasti pusiausvyrą tarp technologijų panaudojimo geresniam valdymui ir asmens teisių apsaugos, todėl būtina imtis griežtų priemonių, kad būtų galima spręsti etines ir teisines problemas šioje srityje.

4.3.4. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbai

- Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Dėl nuomonės pateikimo konstitucinės justicijos byloje Nr. 7- A/2021 // Teisės e-aktualijos. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas. eISSN 2335-8998. 2021, 19, 1, p. 4–6.
- Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Nuomonė Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai // Teisės e-aktualijos. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas. eISSN 2335-8998. 2021, 19, 1, p. 11–13.
- Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2022). Dėl nuomonės pateikimo Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui. Teisės e-aktualijos, Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas. eISSN 2335-8998. 2022, 20(1), p. 6–8.

Publikacijoje (**Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Dėl nuomonės pateikimo konstitucinės justicijos byloje Nr. 7-A/2021**) pasisakoma dėl reikalavimo, kad kasacinį skundą civiliniame procese surašytų advokatas. Nuomonė parengta vertinant svarstomos nuostatos suderinamumą su teismų veiklą reguliuojančiais nacionaliniais teisės aktais. Nuomonėje daroma išvada, kad reikalavimas, kad kasacinį skundą civilinėje byloje surašytų advokatas ar teisinį išsilavinimą turintis asmuo, yra perteklinis ir nepagrįstai ribojantis skundų, potencialiai atitinkančių įstatyme numatytus skundo turinio priimtinumą kriterijus, priėmimą.

Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Nuomonė Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai, teikiamas Lobistinės veiklos įstatymo kontekste vartojamo termino „nuomonė“ išaiškinimas. Nuomonė teikiama kaip metodinio tipo pagalba valstybės institucijai.

Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2022). Dėl nuomonės pateikimo Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui, pasisakoma dėl Susirinkimų įstatymo pakeitimo ir papildymo.

4.3.5. Sklaida

- d) Skaityti pranešimai

2021 m. lapkričio 19 d. D. Pūraitė-Andrikienė skaitė pranešimą „The Lithuanian Constitutional Court: a strong guardian of the Constitution that has gradually consolidated its position in the State“ tarptautinio projekto „Teisminės valdžios apribojimai, nustatomi įstatymų leidėjams Europoje 1990-2020 (JUDICONEU-EU)“ dalyvių susitikime Vengrijoje.

2022 m. lapkričio 25 d. Instituto vyresnioji mokslo darbuotoja D. Pūraitė-Andrikienė skaitė pranešimą „The Role of Constitutional Justice Institutions in the Protection of Vulnerable Groups“ tarptautinėje konferencijoje „Legal Protection of Vulnerable Groups: Trends and Perspectives“.

2021 m. lapkričio 19 d. Instituto vyresnioji mokslo darbuotoja D. Pūraitė-Andrikienė skaitė pranešimą „The Lithuanian Constitutional Court: a strong guardian of the Constitution that has gradually consolidated its position in the State“. Renginys vyko Vengrijoje, Vengrijos nacionaliniame viešosios tarnybos universitete, tarptautinio projekto „Teisminės valdžios apribojimai, nustatomi įstatymų leidėjams Europoje: 1990–2020“ (angl. *Judicial Constraints on Legislatures in Europe 1990-2020*) (JUDICON-EU) rėmuose. Projekto tikslas – įgyvendinti tarptautinį palyginamąjį tyrimą, kurio tikslas – palyginti konstitucinių teismų (ar kitų konstitucinės justicijos institucijų) sprendimų galią ir įvairovę Europoje, ypač šių sprendimų poveikį (šio poveikio stiprumą) įstatymų leidžiamajai valdžiai. Projekto rėmuose vykusiame renginyje mokslininkė pristatė savo tyrimus Lietuvos Konstitucinio Teismo veiklos tema.

2022 m. lapkričio 25 d. Instituto vyresnioji mokslo darbuotoja D. Pūraitė-Andrikienė skaitė pranešimą „The Role of Constitutional Justice Institutions in the Protection of Vulnerable Groups“ aukščiau šioje ataskaitoje minėtoje tarptautinėje konferencijoje „Legal Protection of Vulnerable Groups: Trends and Perspectives“, kurią organizavo Instituto Ilgalaikės programos vykdytojai. Pranešime mokslininkė aptarė savo atliktus tyrimus, publikuotus kolektyvinėje monografijoje.

4.4. DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO IR ASMENS TEISIŲ APSAUGOS SKAITMENĖJANČIOJE VISUOMENĖJE TYRIMAI

Pagal Ilgalaikę programą vykdyti tyrimai daug dėmesio skyrė dirbtinio intelekto panaudojimo teisiniams klausimams, teisei į privatumą ir asmens duomenų apsaugai skaitmenėjančioje visuomenėje, diskriminacijos draudimui. Buvo parengta viena mokslo studija, knygos skyrius bei keletas mokslinių straipsnių žurnaluose, įtrauktuose į „Scopus“ duomenų bazę.

Pažymėtina, kad, išskyrus aktualius klausimus šioje srityje, Ilgalaikės programos vykdytojų buvo inicijuoti du Lietuvos mokslo tarybos finansavimą gavę mokslininkų grupių projektai:

- Projektas „Veido atpažinimo technologijos valstybės institucijų veikloje: teisiniai iššūkiai ir galimi sprendimai“ (VeidAI), įgyvendintas 2021–2023 m. Vienas esminių šio projekto rezultatų – „Cambridge University Press“ knyga (bus išleista 2024 m.), kurios mokslinės redaktorės yra ir šios Ilgalaikės programos vykdytojos, o knygoje bus paskelbti keturi Ilgalaikės programos vykdytojų parengti skyriai.
- Projektas „Dirbtinis intelektas teismuose: iššūkiai ir galimybės“ (TeismAI), įgyvendinamas 2023–2025 m. Šio mokslininkų grupių projekto vykdytojos yra ir šios Ilgalaikės programos vykdytojos.

Atitinkamai dalis planuotų tyrimų buvo atlikti minėtų projektų rėmuose ir sumažėjo šios krypties tyrimų apimtis. Šių projektų metu parengtos publikacijos bei sklaidos darbai nėra įtraukiami prie Ilgalaikės programos vykdymo rezultatų ir jie nėra apžvelgiami šioje ataskaitoje.

4.4.1. Asmens teisių apsaugos skaitmenėjančioje visuomenėje tyrimai

Labai sparčiai auganti dirbtinio intelekto kūrimo ir naudojimo sritis kelia susirūpinimą dėl tinkamo žmogaus teisių, įskaitant asmens privatumo ir duomenų apsaugos, užtikrinimo. Greitai plėtojantis ir ypač nekontroliuojant dirbtinio intelekto technologijų, kyla iššūkių, susijusių su asmens privatumu, nediskriminacija, nešališkumu, taip pat kyla grėsmė susirinkimų ir saviraiškos laisvėms. Šie klausimai buvo išskirti kaip vieni prioritetinių klausimų Ilgalaikės programos tyrimuose.

- Mokslo studija. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2023). *Teisė į privatumą, asmens duomenų apsauga ir dirbtinis intelektas: teisinio reguliavimo iššūkiai Lietuvoje ir Europoje*. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas.

Mokslo studija (Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2023). **Teisė į privatumą, asmens duomenų apsauga ir dirbtinis intelektas: teisinio reguliavimo iššūkiai Lietuvoje ir Europoje**) skirta teisės į privatumą ir asmens duomenų apsaugos dirbtinio intelekto eroje tyrimams. Mokslo studijos tikslas – atsižvelgiant į dirbtinio intelekto panaudojimo apimtis ir jų plėtrą, atskleisti Lietuvos ir Europos Sąjungos teisinio reguliavimo dėl dirbtinio intelekto naudojimo įvairiose srityse iššūkius, susijusius su grėsmėmis teisei į privatumą ir duomenų apsaugą, bei aptarti tobulintinas teisinio reguliavimo sritis.

Studiją sudaro penkios pagrindinės dalys. Pirmojoje analizuojamos dirbtinio intelekto sistemos – aptariama dirbtinio intelekto samprata, raidos istorija, plėtojimo perspektyvos, pristatomos dirbtinio intelekto rūšys ir atsižvelgiant į jų skirtumus preliminariai įvertinamas galimas poveikis žmogaus teisėms. Antrojoje studijos dalyje aptariamos su dirbtinio intelekto naudojimu susijusios rizikos ir grėsmės individualiems asmenims ir visuomenei, t. y. aptariami veiksniai, paskatinę imtis reguliacinių dirbtinio intelekto iniciatyvų. Trečiojoje dalyje analizuojamos Europos Sąjungos, Europos valstybių ir Lietuvos teisės į privatumą ir asmens duomenų apsaugą užtikrinimo nuostatos, kurios yra reikšmingos vertinant, ar dirbtinio intelekto kūrimo ir naudojimo praktika nepažeidžia šių teisių. Ketvirtoji studijos dalis skirta išsamiai analizuoti dirbtinio intelekto kūrimo ir naudojimo plėtros aspektus, kurie kelia grėsmę asmens privatumui ir duomenų apsaugai ir kuriems turėtų būti skiriamas ypatingas reguliacinis dėmesys. Galiausiai penktojoje studijos dalyje tiriami dirbtinio intelekto teisinio reguliavimo planai ir perspektyvos, įvertinant, ar ir kiek jie padės užtikrinti teisę į privatumą ir asmens duomenų apsaugą atsižvelgiant į ankstesnėje dalyje išskirtas grėsmes.

4.4.2. Dirbtinio intelekto panaudojimo visuomenės saugumui užtikrinti tyrimai

Dirbtinio intelekto panaudojimo visuomenės saugumui užtikrinti moksliniai tyrimai tampa vis aktualesni šiuolaikinėje visuomenėje. Kadangi dirbtinio intelekto technologijos toliau tobulėja, jų pritaikymo galimybės stiprinant visuomenės saugumą yra labai plačios ir įvairios. Tyrinėdami dirbtinio intelekto diegimą tokiose srityse kaip viešųjų erdvių stebėjimas, Ilgalaikės programos vykdytojai siekia ieškoti sprendimų, kad šios technologijos būtų diegiamos atsakingai, gerbiant asmens teises.

- Mokslo straipsnis. Žalnieriūtė, M. (2021). Burning Bridges: Facial Recognition Technology and Public Space Surveillance in the Modern State. *The Columbia Science and Technology Law Review*, 284–307.
- Recenzuotos knygos skyrius. Žalnieriūtė, M. (2022). How Public Space Surveillance is Eroding Political Protests in Australia. In *Überwachung im öffentlichen Raum 9* (p. 67–80). Verfassungsbooks.
- Mokslo straipsnis. Žalnieriūtė, M. (2022). Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom. *American Journal of International Law*, 116(3), 585–592.

Visame pasaulyje viešosiose erdvėse ir miestuose diegiamos automatinio veido atpažinimo technologijos keičia šiuolaikinės policijos veiklos metodus. 2020 m. rugpjūtį priimtas sprendimas byloje *R (on the application of Bridges) v Chief Constable of South Wales Police* buvo pirmasis sėkmingas teisinis iššūkis automatizuotai veido atpažinimo technologijai pasaulyje. Šis sprendimas ir jo reikšmė nagrinėjami straipsnyje **Žalnieriūtė, M. (2021). Burning Bridges: Facial Recognition Technology and Public Space Surveillance in the Modern State. *The Columbia Science and Technology Law Review*, 284–307.** Byloje *Bridges* Jungtinės Karalystės apeliacinis teismas nusprendė, kad Pietų Velso policijos pajėgų automatinės veido atpažinimo technologijos naudojimas buvo neteisėtas. Analizuodama sprendimo argumentus, mokslininkė teigia, kad šis sprendimas gali turėti įtakos būsimai veido atpažinimo politikai daugelyje šalių. *Bridges* sprendimas nustato tam tikrus apribojimus anksčiau nevaržomai policijos diskrecijai nuspręsti, į ką nukreipti ir kur įdiegti technologiją. Vis dėlto, pastebi mokslininkė, nors sprendime reikalaujama, kad policija priimtų aiškesnę teisinę sistemą, kad apribotų šią diskreciją, iš esmės jis nedraudžia naudoti veido atpažinimo technologijos masiniam stebėjimui viešose vietose ar politiniams protestams stebėti. Tad straipsnyje daroma išvada, kad *Bridges* sprendimas toli gražu nėra didelė pergalė tiems, kurie priešinasi stebėjimo infrastruktūros plėtrai viešosiose erdvėse.

Publikacijoje (**Žalnieriūtė, M. (2022). How Public Space Surveillance is Eroding Political Protests in Australia. In *Überwachung im öffentlichen Raum* 9 (p. 67–80)**) keliami visuomenės stebėjimo moderniomis technologijomis ir teisės į protestą klausimai. Mokslininkė daro išvadą, kad jei vyriausybė ir teisėsaugos institucijos galės naudoti sekimo priemones, pavyzdžiui, metaduomenų sekimą ir veido atpažinimo technologijas, be jokių apribojimų ar apsaugos priemonių, teisė anonimiškai protestuoti bus apribota, taip užgniaužiant politines teises.

Mokslo straipsnyje (**Žalnieriūtė, M. (2022). Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom. *American Journal of International Law*, 116(3), 585–592**) tęsiama visuomenės stebėjimo moderniomis technologijomis tema. Straipsnyje nagrinėjama Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) byla *Big Brother Watch ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*, kurioje Didžioji kolegija nusprendė, kad kai kurie Jungtinės Karalystės sekimo režimo aspektai pažeidžia Europos žmogaus teisių konvencijos (EŽTK) 8 ir 10 straipsniuose garantuojamas teises į privatumą ir saviraiškos laisvę. Pagal šią programą JK valdžios institucijos galėjo masiškai perimti ryšių duomenis, gauti duomenis iš ryšių paslaugų teikėjų ir gauti medžiagą iš užsienio žvalgybos tarnybų, ir visa tai daryti labai laisvai. EŽTT nustatė, kad JK programa pažeidė Konvenciją dėl kelių procedūrinių trūkumų. Vis dėlto galiausiai sprendimas reiškia, kad vyriausybinius sekimas yra labai liberalus.

4.4.3. Dirbtinio intelekto priemonių darnaus vystymo tyrimai

- Mokslo straipsnis. Matulionytė, R. (2022). Reconciling Trade Secrets and Explainable AI: face recognition technology as a case study. *European intellectual property review*, 44(1), 36–42.

- Mokslo straipsnis. Matulionytė, R. (2021). Australian Copyright Law Impedes the Development of Artificial Intelligence: What Are the Options? *International review of intellectual property and competition law*, 52(4), 417–443.

Naudojant dirbtinį intelektą teisėsaugos srityje kyla keletas svarbių etinių ir teisinių problemų. Vienas iš jų – dirbtinio intelekto paaiškinamumo principas, kuris minimas daugelyje nacionalinių ir tarptautinių dirbtinio intelekto etikos gairių. Šioje stityje atliekamuose Ilagalaikės programos tyrimuose analizuojama, ką galėtų reikšti dirbtinio intelekto paaiškinamumo principas, susijęs su dirbtinio intelekto naudojimu valdžios institucijų veikloje, t. y. kam, kodėl ir kaip reikėtų atskleisti detales apie dirbtinio intelekto veikimą ir jo rezultatus. Taip pat tiriamos teisinės kliūtys, trukdančios užtikrinti pageidaujamą dirbtinio intelekto technologijų paaiškinamumą, tokios kaip komercinių paslapčių apsauga, kuri dažnai taikoma AI moduliams ir neleidžia susipažinti su patentuotais algoritmo elementais.

Ši tema plėtojama tyrime **Matulionytė, R. (2022). Reconciling Trade Secrets and Explainable AI: face recognition technology as a case study. *European intellectual property review*, 44(1), 36–42.** Mokslininkė teigia, kad dirbtinio intelekto pramonė vis dažniau naudoja komercinių paslapčių argumentą, siekdama apsaugoti komercinius interesus, kuriais grindžiami dirbtinio intelekto moduliai. Tai, mokslininkės nuomone, gali prieštarauti dirbtinio intelekto paaiškinamumo principui. Šiame straipsnyje nagrinėjama, kokiose situacijose gali kilti komercinės paslapties apsaugos ir dirbtinio intelekto paaiškinamumo principo konfliktas ir kaip šį konfliktą būtų galima išspręsti.

Straipsnyje (**Matulionytė, R. (2021). Australian Copyright Law Impedes the Development of Artificial Intelligence: What Are the Options? *International review of intellectual property and competition law*, 52(4), 417–443**) pastebima, kad dirbtinis intelektas yra nauja technologija, kuri turi didžiulį potencialą prisidėti sprendžiant ekonomines bei socialines visuomenės problemas. Tačiau dalyje šalių autorių teisių įstatymai gali trukdyti plėtoti dirbtinį intelektą, pvz., mašininį mokymąsi, ypač kai mašininio mokymosi procesuose naudojamas autorių teisėmis saugomas turinys, ir reikalaujama gauti leidimą. Savo tyrime mokslininkė nagrinėja šiuos autorių teisių aspektus, ieškodama, kaip autorių teisių apsaugą būtų galima suderinti su visuomenei naudinga dirbtinio intelekto raida.

4.4.4. Pagrindinės šios krypties tyrimų išvados

- Dirbtinis intelektas yra vienas svarbiausių pastarųjų metų technologinių sprendimų, leidžiančių žmonijai iš esmės keisti įprastas darbo rutinas, spartinti gamybą, gyventojų aptarnavimą, viešųjų paslaugų teikimą, optimizuoti viešąjį ir privatų gyvenimą. Sparti dirbtinio intelekto technologijų plėtra rodo, kad dirbtinio intelekto kūrimas ir naudojimas nuolat kinta, kuriami ir praktikoje naudojami nauji modeliai, dirbtinis intelektas bus pritaikomas vis įvairesnėse srityse. Dirbtinis intelektas didina tiek atskirų valstybių, tiek Europos Sąjungos konkurencingumą tarptautiniu

lygmeniu, dėl to politiniu lygmeniu laikomasi požiūrio, jog teisė turi prisitaikyti prie technologinių naujovių ir nustatyti saugiklius, kad žmogaus teisės jas naudojant nebūtų pažeidžiamos, o ne stabdyti technologinį progresą.

- Nepaisant dirbtinio intelekto pažangos teikiamos naudos, šių sistemų naudojimas turi ir šalutinį poveikį – kelia įvairaus pobūdžio ir įvairios prigimties grėsmių tiek tam tikroms visuomenės grupėms, tiek individualiems asmenims. Ypač tai pasakytina apie tokius atvejus, kai dirbtinis intelektas pats generuoja sprendimus ir išvadas tik iš duomenų, be jokių žmogaus teikiamų instrukcijų. Tokia situacija patraukė teisės į privatumą ir asmens duomenų apsaugos institucijų dėmesį visame pasaulyje ir taip pat privertė žmogaus teisių gynėjus ir politikus reaguoti ir ieškoti teisinių sprendimų.
- Dirbtinio intelekto sistemų naudojimui keliami teisiniai reikalavimai dėl teisės į privatą gyvenimą užtikrinimo ir asmens duomenų apsaugos apima ir reikalavimą taikyti proporcingumo ir būtinumo testą, taip pat atitikti duomenų mažinimo, duomenų tikslumo, saugojimo ribojimo, duomenų apsaugos ir atskaitingumo reikalavimus. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat yra pateikęs taisykles, kurių turi būti laikomasi naudojant dirbtinio intelekto sistemas – užtikrinant privataus gyvenimo apsaugą būtina atsižvelgti į visuomenės raidą bei mokslo ir technologijų pažangą; asmuo turi žinoti (iš anksto ar bent jau *post factum*) apie jo atžvilgiu naudotą asmens duomenų rinkimą; taikant bet kokią priemonę, kuria ribojama teisė į privatumą, turi būti įvertinama, ar negalima tų pačių tikslų pasiekti neįsiterpiančią į privatą žmogaus, šeimos gyvenimą ir neapribojant žmogaus teisės į privatumą; teisė į privatumą apima ir teisę į psichinį neliečiamumą.
- Nepaisant to, kad prekių ir paslaugų teikimui naudojant dirbtinio intelekto sistemas keliami tie patys reikalavimai užtikrinti žmogaus teises, kaip ir teikiant bet kokias kitas prekes ir paslaugas, tačiau dėl dirbtinio intelekto sistemų išskirtinumo atsiranda naujų iššūkių, kuriems trūksta teisinio reguliavimo – pavyzdžiui, dėl nuolatinės technologinės pažangos gerinant duomenų kokybę kyla vis didesnė grėsmė, kad renkami duomenys turės informacijos apie privatą asmens gyvenimą; pasitelkus dirbtinį intelektą asmens duomenys renkami vis iš įvairesnių šaltinių, tuo sudarant galimybes gauti tokį duomenų rinkinį, kuris savaime pažeis žmogaus teisę į privatumą, ir dar daugiau – dirbtinis intelektas tam tikrais atvejais peržengia žmogaus gebėjimų ribas (pvz., geba iš anksto diagnozuoti ligas, kai to dar niekas nepastebi). Be to, didėjant duomenų kiekiui, techninėms galimybėms rinkti duomenis, galimybėms gretinti duomenis tarpusavyje ir pasitelkus dirbtinį intelektą iš esamų duomenų generuoti naujus duomenis, manipuliuojant daryti poveikį asmenų psichinei neliečiamybei, priimti asmenims didelį poveikį turinčius sprendimus neturint galimybės paaiškinti jų priėmimo argumentų bei logikos ir atsižvelgiant į tai, kad šios tendencijos tik stiprės – neabejotinai didėja poreikis kuo skubiau imtis teisinių priemonių siekiant ginti asmenų teisę į privatumą ir duomenų apsaugą.
- Dirbtinio intelekto integravimas užtikrinant viešąją saugumą taikomas vis plačiau, tačiau jo platus taikymas viešajam stebėjimui kelia didelį susirūpinimą. Veido atpažinimo technologijos kelia neišvengiamą pavojų privatumui ir pilietinėms laisvėms. Šių sistemų gebėjimas fiksuoti ir analizuoti veido bruožus viešosiose erdvėse didina nepagrįsto sekimo grėsmę, asmenys gali būti identifikuojami ir sekami be jų žinios ar sutikimo. Tai ne tik kvestionuoja teisę į privatumą, bet ir kelia

diskriminacijos ir piktnaudžiavimo riziką, ypač jei ši technologija nėra veiksmingai reguliuojama. Be to, dirbtinio intelekto valdomas viešasis stebėjimas turi neigiamą poveikį teisei protestuoti ir viešai reikšti nesutikimą su valdžios sprendimais. Baimė būti nuolat stebimam ir patirti galimas pasekmes gali atgrasyti asmenis nuo dalyvavimo taikiose demonstracijose ar kitokios nuomonės reiškimo. Toks poveikis kenkia demokratiniam žodžio ir susirinkimų laisvės principams, slopindamas visuomeninį diskursą. Be to, nesant išsamių teisės aktų ir skaidrumo mechanizmų, yra galimybė piktnaudžiauti ir neleistinai naudotis neskelbtina informacija, o tai kelia ilgalaikę grėsmę asmens teisėms ir bendrai pilietinės visuomenės struktūrai. Siekiant užtikrinti atsakingą ir etišką technologijų taikymą, būtina rasti pusiausvyrą tarp dirbtinio intelekto panaudojimo visuomenės saugumui užtikrinti ir pagrindinių teisių apsaugos.

- Kad valdžios institucijos galėtų atsakingai naudoti dirbtinio intelekto technologijas, būtina laikytis paaiškinamumo ir skaidrumo principų. Kadangi dirbtinio intelekto sistemos tampa neatsiejama viešųjų paslaugų ir sprendimų priėmimo procesų dalimi, labai svarbu užtikrinti, kad šios technologijos būtų paaiškinamos. Paaiškinamumas reiškia, kad dirbtinio intelekto algoritmai turi būti suprantami ir suinteresuotieji asmenys galėtų suprasti automatinių sprendimų loginį pagrindimą. Kita vertus, skaidrumas apima aiškios ir prieinamos informacijos apie duomenų šaltinius, algoritmus ir sprendimų priėmimo procesus, susijusius su dirbtinio intelekto sistemomis, teikimą. Skaidrios dirbtinio intelekto sistemos leidžia visuomenei įvertinti šiose technologijose užtikrinamą teisingumą, nešališkumą ir etinių aspektų laikymąsi. Teikdamos svarbą paaiškinamumui ir skaidrumui, valdžios institucijos prisidėtų prie etikos standartų laikymosi, sumažintų diskriminacinių rezultatų riziką ir skatintų visuomenės pasitikėjimą dirbtinio intelekto technologijų kūrimu ir diegimu.

4.4.5. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbai

- Žalnieriūtė, M. (2021). From Digital Platforms to Facial Recognition Technologies: Structural Challenges to Women's Activism. Submission to the Thematic Report on Girls' and Young Women's Activism for the 50th Session of the United Nations Human Rights Council, 1–9.
- Žalnieriūtė, M. (2021). Protests and Public Space Surveillance: From Metadata Tracking to Facial Recognition Technologies. Submission to the Thematic Report to the 50th Session of the Human Rights Council.
- Žalnieriūtė, M. (2021). From Data Retention to Facial Recognition Technologies: Counter-Terrorism Implications for Human Rights and the Rule of Law. Submission to the Thematic Report to GA76 on the Human Rights Dimensions of Technical Assistance and Capacity Building in the Counter-Terrorism and Countering, 1–9.

- 2023-01-10 Išvada dėl Europos Komisijos direktyvų dirbtinio intelekto atsakomybei reglamentuoti, parengta pagal Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos užklausą, gautą 2022-12-08. Rengėjas: D. Rimkutė.

Keletas Ilgalaikės programos įgyvendinimo metu parengtų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbų buvo įteikti tarptautinėms organizacijoms.

Teikime Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos 50-ajai sesijai skirtai teminei ataskaitai apie mergaičių ir jaunų moterų aktyvumą (**Žalnieriūtė, M. (2021). From Digital Platforms to Facial Recognition Technologies: Structural Challenges to Women's Activism. Submission to the Thematic Report on Girls' and Young Women's Activism for the 50th Session of the United Nations Human Rights Council, 1–9**) Ilgalaikės programos vykdytoja M. Žalnieriūtė atkreipia dėmesį, kad tiek internete, tiek viešosiose miestų erdvėse, kurias vis dažniau stebi vyriausybės bei teisėsaugos institucijos, moterys susiduria su įvairiais iššūkiais. Pirma, daugelyje pasaulio šalių galioja diskriminaciniai veidų dengiančių drabužių įstatymai, draudžiantys musulmonų veidų dengiančius drabužius viešose erdvėse ir taip užkertantys kelią jaunoms moterims ir merginoms aktyvistėms iš musulmonų kultūrinės aplinkos naudotis savo teisėmis į susirinkimų, saviraiškos ir nuomonės laisvę bei kitomis teisėmis. Antra, daugelyje viešųjų vietų, įskaitant miestus ir oro uostus, vis dažniau naudojamos veido atpažinimo technologijos. Veido atpažinimo technologija kelia grėsmę feminisčių ir kitų aktyvisčių teisei anonimiškai protestuoti. Trečia, skaitmeninėje aplinkoje ir žiniasklaidos platformose marginalizuotoms grupėms, pavyzdžiui, LGBTI bendruomenėms, priklausančios moterys susiduria su naujomis grėsmėmis ir iššūkiais – jų pasisakymai ir saviraiška dažnai slopinami ir panaudojami prieš jas. Detaliau pateikusi savo mokslinių tyrimų analizę šiais klausimais ir atskleidusi esminius probleminius aspektus, mokslininkė kviečia JT Moterų ir mergaičių diskriminacijos darbo grupę imtis priemonių šioms rizikoms spręsti, kartu pasiūlydama veiksmų planą.

Teikime Žmogaus teisių tarybos 50-osios sesijos teminei ataskaitai (**Žalnieriūtė, M. (2021). Protests and Public Space Surveillance: From Metadata Tracking to Facial Recognition Technologies. Submission to the Thematic Report to the 50th Session of the Human Rights Council**) Ilgalaikės programos vykdytoja M. Žalnieriūtė pastebi, kad protesto judėjimai visame pasaulyje įgauna vis didesnę pagreitį, tačiau daugelis vyriausybių įgyvendino įvairias priemones, kurios suvaržo teisę protestuoti, ypač per krizes, pavyzdžiui, pasaulinę COVID-19 pandemiją. Šiame teikime, skirtame Žmogaus teisių tarybos 50-ajai sesijai skirtai teminei ataskaitai, mokslininkė atkreipia dėmesį į keletą svarbių šioje srityje klausimų. Pirma, ji pažymi metaduomenų sekimo ir duomenų saugojimo įstatymų vaidmenį slopinant politinius protestus visame pasaulyje. Antra, diskutuojama apie viešosiose erdvėse naudojamų veidų atpažinimo technologijų poveikį teisei į taikius susirinkimus ir protestus ir tai, kad daugelyje pasaulio šalių nėra priežiūros mechanizmų ar tinkamų apsaugos priemonių šioms dirbtinio intelekto technologijoms. Galiausiai atkreipiamas dėmesys į privačių subjektų vaidmenį padedant vyriausybėms slopinti protestus; ir tarptautinės žmogaus teisių teisinės sistemos nepakankamumas siekiant užtikrinti privačių subjektų vykdomą žmogaus teisių apsaugą.

Teikime JT Generalinės Asamblėjos 76-osios sesijos teminei ataskaitai (**Žalnieriūtė, M. (2021). From Data Retention to Facial Recognition Technologies: Counter-Terrorism Implications for Human Rights and the Rule of Law. Submission to the**

Thematic Report to GA76 on the Human Rights Dimensions of Technical Assistance and Capacity Building in the Counter-Terrorism and Countering, 1–9) taip pat keliami klausimai dėl dirbtinio intelekto technologijų poveikio žmogaus teisėms ir teisinei valstybei, tačiau sutelkiamas dėmesys į kovos su terorizmu sritį. Teikime atkreipiamas dėmesys į nacionalinių ir tarptautinių duomenų saugojimo ir dalijimosi žvalgybos informacija režimų, skirtų kovai su terorizmu, smurtiniu ekstremizmu ir nacionaliniu saugumu, poveikį žmogaus teisėms. Taip pat pažymimas privačių subjektų vaidmuo užtikrinant pagrindinių žmogaus teisių apsaugą kovojant su terorizmu, smurtiniu ekstremizmu ir nacionaliniu saugumu ir atitinkamos privalomos tarptautinės žmogaus teisių teisinės sistemos nepakankamumas. Be to, diskutuojama dėl automatizuoto sprendimų priėmimo poveikio teisinei valstybei kovos su terorizmu srityje. Galiausiai mokslininkė pažymi viešosiose erdvėse naudojamų veido atpažinimo technologijų, skirtų kovai su terorizmu ir smurtiniu ekstremizmu, poveikį žmogaus teisėms ir tai, kad daugelyje pasaulio šalių nėra jokių tokių technologijų, naudojamų daugelyje pasaulio šalių, priežiūros mechanizmų.

Be to, buvo parengtas mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbas, skirtas LR Teisingumo ministerijai. **Išvada dėl Europos Komisijos direktyvų dirbtinio intelekto atsakomybei reglamentuoti (parengta pagal LR teisingumo ministerijos užklausa, gautą 2022-12-08; rengėjas: D. Rimkutė)** skirta įvertinti Europos Komisijos 2022 m. rugsėjo 28 d. pateiktus pasiūlymus dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl nesutartinės civilinės atsakomybės taisyklių pritaikymo dirbtiniam intelektui; bei dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais, kuria siekiama pakeisti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 85/374/EEB. Išvadoje analizuojami esminiai siūlomi pakeitimai bei teikiami rekomendaciniai pasiūlymai Teisingumo ministerijai dėl reagavimo į šiuos pasiūlymus.

4.4.6. Sklaida

e) Skaityti pranešimai

- Instituto mokslo darbuotoja E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą „Asmens duomenų apsaugos iššūkiai besikeičiančiame pasaulyje“. Baigiamasis viešųjų konsultacijų ciklo renginys „Asmens duomenų apsaugos iššūkiai besikeičiančiame pasaulyje“, Teisingumo ministerija, 2022 m. birželio 7 d.

2022 m. birželio 7 d. Teisingumo ministerija surengė baigiamąjį viešųjų konsultacijų ciklo renginį „Asmens duomenų apsaugos iššūkiai besikeičiančiame pasaulyje“, kurio metu apibendrintos diskusijų su socialiniais partneriais metu aptartos išvalgos ir galimi sprendimai, padėsiantys spręsti kylančias esamo asmens duomenų apsaugos teisinio reglamentavimo taikymo problemas. Atsižvelgiant į konsultacijų rezultatus, Vyriausybei planuoti pateikti siūlymai dėl galimo reguliavimo keitimo. Šiame renginyje Instituto mokslo darbuotoja **E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą „Asmens duomenų apsaugos**

iššūkiai besikeičiančiame pasaulyje“. Mokslininkė daug dėmesio skyrė savo tyrimų dirbtinio intelekto panaudojimo klausimais išvadoms.

f) Tyrimų sklaida žiniasklaidoje

- Paskelbtas tekstas portale *teise.pro*. Deimantė Rimkutė. Dirbtinis intelektas ir civilinė atsakomybė. Pasiekama: <https://www.teise.pro/index.php/2021/05/09/d-rimkute-dirbtinis-intelektas-ir-civiline-atsakomybe/>

Straipsnyje (**Deimantė Rimkutė. Dirbtinis intelektas ir civilinė atsakomybė**) siekiant atsakyti į klausimą, ar dabartinis reguliavimas būtų pakankamas dirbtinio intelekto sistemos šiandien sukeltos žalos atlyginimui, aptariama dirbtinio intelekto samprata, taip pat problemiškausi didesnio pavojaus šaltinio valdytojo ir gamintojo atsakomybės klausimai, vertinant nacionalinį reglamentavimą. Teigiama, kad jei šiandien dirbtinio intelekto sistemos sukeltą žalą, civilinės atsakomybės reguliavimas būtų pakankamas, siekiant nustatyti žalą atlyginti turinčius asmenis, tačiau reikalautų papildomo aktualių teisės normų išaiškinimo.

5. ILGALAIKĖS PROGRAMOS VYKDYMO TOLESNIS PLANAS

Toliau tęsiant Ilgalaikėje programoje numatytus tyrimus, III ir IV Ilgalaikės programos vykdymo etapais planuojama skirti dėmesį klausimams, kurie Ilgalaikės programos vykdytojų buvo išskirti kaip nepakankamai išnagrinėti I ir II etapo metu bei kuriems skiriamas nepakankamas dėmesys Lietuvos moksle. Taigi planuojami tyrimai tęs ir toliau plėtos šioje Ilgalaikės programos vykdymo tarpinėje ataskaitoje aptartas temas.

Tyrimų kryptis

Žmogaus (asmens) teisių raida XXI amžiuje: besikeičiantis teisių turinys ir naujos kartos teisių formavimasis (pagrindinės temos: teisė į privatumą ir asmens duomenų apsauga skaitmenėjančioje visuomenėje, diskriminacijos draudimas, asmens teisė į informaciją; dirbtinio intelekto panaudojimo teisiniai klausimai; konstitucionalizmui tenkantys iššūkiai XXI amžiuje).

- Vykdamas Ilgalaikės programos tyrimus buvo pastebėta, kad, nepaisant teigiamų pokyčių teisės aktuose ir visuomenės sąmonėje, diskriminacijos klausimai darbe vis dar išlieka aktualūs ir papildomai tirtini. Todėl III Ilgalaikės programos vykdymo etape bus siekiama analizuoti **asmenų apsaugos nuo diskriminacijos klausimus darbo santykiuose**, dėmesį skiriant vyresnio amžiaus asmenims bei asmenims su mažais vaikais. Planuojama parengti ir paskelbti mokslo straipsnį (-ius) žurnaluose su SNIP rodikliu ar kitas publikacijas. Taip pat planuojama analizuoti savarankiškai dirbančių asmenų (populiarėjanti užimtumo forma) teisių apsaugos klausimus per nediskriminavimo prizmę.
- III Ilgalaikės programos vykdymo etape planuojama daugiau skirti dėmesio **asmens duomenų apsaugos klausimams skaitmenėjančioje visuomenėje**. Specifinis dėmesys planuojamas skirti asmens duomenų apsaugai **finansų srityje bei darbo santykiuose**. Finansų įstaigos yra įpareigosos pažinti savo klientus, pirmiausiai, dėl pinigų plovimo, teroristų finansavimo ir mokesčių vengimo prevencijos. Ilgalaikės programos vykdymo III etapu planuojama plačiau tirti, koku teisiniu pagrindu ir kokia realia apimtimi renkami klientų asmens duomenys, kokios iškyla praktinės problemos dėl galimų rinkti asmens duomenų apibrėžtumo bei kokios kitos grėsmės kyla asmenims (finansų įstaigų klientams) dėl jų duomenų ir privatumo apsaugos. Asmens duomenų apsaugos finansų srityje tema planuojama parengti mokslo studiją. Kalbant apie darbo teisės sritį, atsižvelgiant į tai kad darbuotojų atrankai darbdaviai sukaupia nemažai informacijos apie kandidatus ir pradeda naudoti dirbtinį intelektą, šioje srityje taip pat gali kilti asmens duomenų apsaugos klausimų, tad šiai aktualiai temai analizuoti planuojama parengti mokslo straipsnį.
- Be to bus vykdomi tolesni modernių **dirbtinio intelekto panaudojimo teisėsaugos veikloje bei vykdamas kitas viešąsias funkcijas tyrimai**, tiriant skaidrumo

reikalavimus bei kitus aktualius klausimus. Planuojamas parengti mokslo straipsnis (iai), kuris (kurie) toliau vertintų, kaip teisėsaugos institucijų naudojamos veido atpažinimo technologijos turėtų vystytis ir kaip užtikrinti šių priemonių suderinamumą su asmens teisėmis, pagrindiniu tyrimo klausimu pasirenkant skaidrumo reikalavimą.

- **Tolesni konstitucionalizmui tenkančių iššūkių XXI amžiuje tyrimai.** Planuojama tęsti LR Konstitucinio Teismo sprendimų analizę, vertinant, kaip besivystanti konstitucinė doktrina atspindi asmens teisių sampratos pokyčius. Ankstesniais tyrimo etapais nemažas dėmesys skirtas individualaus skundo institutui, pažeidžiamų grupių, smurto lyties pagrindu klausimams ir buvo identifikuota, kad papildomai reikalingi **legislatyvinės omisijos** Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje tyrimai. Taigi bus siekiama įvertinti, kaip konstitucinė jurisprudencija reaguoja į įstatymų leidėjo neveikimą ir asmens teisių užtikrinimui reikalingų teisės aktų nepriėmimą laiku. Be to, šioje srityje planuojama parengti knygos skyrių toliau minimam **vaiko teisių** tyrimui.

Tyrimų kryptis:

Asmens teisių apsauga susiduriant su demografiniais ir kitais aktualiais iššūkiais (pažeidžiamų asmenų grupių apsauga (pagrindinės temos: vaiko teisės ir jų apsauga; vyresnės kartos asmenų teisių apsauga; aukų teisės kovoje su smurtu artimoje aplinkoje); šeimos teisės reguliavimo iššūkiai; ribojančių priemonių nustatymas įstatymu).

Planuojami tyrimai:

- **Vaiko teisių apsauga Centrinės ir Rytų Europos šalyse.** Ilgalaikės programos vykdymo III ir IV etapais, plėtojant pažeidžiamų grupių apsaugos klausimus ir jau atliktus tyrimus vaiko teisių apsaugos temomis, planuojama atlikti didesnės apimties tyrimą, kuris būtų paskelbtas kolektyvinės monografijos forma. Tyrime bus nagrinėjami daugialypiai iššūkiai, su kuriais susiduria Vidurio ir Rytų Europos šalys, siekdamas užtikrinti savo jauniausių piliečių gerovę ir teises. Atsižvelgiant į istorinius, kultūrinius ir socialinius bei ekonominius veiksnius, lėmusius regiono raidą, šiame moksliniame tyrime, kurį planuojama parengti anglų kalba, bus analizuojama, su kokiomis unikaliomis kliūtimis susiduria šios šalys, ir kaip kinta teisinis reguliavimas ir praktika užtikrinant vaikų teises. Tyrimas apims vaiko teisių civilinės teisės, administracinės teisės, baudžiamojo proceso teisės temas bei susijusius klausimus.
- Kaip minėta apžvelgiant jau atliktus Ilgalaikės programos tyrimus, senstančioje visuomenėje itin aktuali tema tampa vyresnės kartos asmenų teisių apsauga, lygybės ir nediskriminavimo užtikrinimas. Atitinkamai tolesniuose Ilgalaikės programos vykdymo etapuose bus vykdomi tyrimai **vyresnės kartos asmenų teisių apsaugos** tema, pagrindinį dėmesį skiriant vyresnio amžiaus asmenų teisių apsaugai **darbo santykiuose**. Planuojama parengti ir paskelbti mokslo straipsnius žurnaluose su SNIP rodikliu bei kitas publikacijas.

- Toliau planuojami tęsti ir *tarptautinių šeimų apsaugos* tyrimai, specifiskai analizuojant vaiko teisių apsaugos tėvų skyrybų ar gyvenimo atskirai atvejais, nagrinėjant šeimos bylas su užsienio elementu (tarptautinis vaikų grobimas, vaiko išklausymas šeimos bylose, išlaikymo klausimai). Be to, planuojama skirti dėmesio 2022 m. įsigaliojusiam Briuselis IIter reglamentui (2019 m. birželio 25 d. Reglamentas Nr. 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo), kurio analizė aktuali tiek teisės mokslui, tiek teisės praktikams, taikantiems šį instrumentą kasdieniniame darbe. Pažymėtina, kad mokslo darbų šia aktualia tema Lietuvoje kol kas itin ribota. Planuojami mokslo straipsniai žurnaluose su SNIP rodikliu ir / arba mokslo studija.
- Ilgesnio laiko perspektyvoje permąstant COVID pandemijos metu egzistavusius ribojimus, planuojamas parengti mokslo straipsnis, kuriame būtų pristatomas *ribojančių priemonių nustatymo tyrimas* šiame kontekste.

6. PASTABOS APIE PROGRAMOS VYKDYMO EIGĄ

Ilgalaikės programos vykdymo metu susidurta su darbuotojų kaita, tai, tikėtina, vyks ir tolesniais Ilgalaikės programos vykdymo etapais. Ši kaita apsunkina detalių ir konkrečių ateities darbų planavimą, kadangi daug temų yra susiję su mokslininkų specializacija ir pakeisti vieną mokslininką kitu prasmingai tęsiant pirmojo pradėtus tyrimus yra itin sudėtinga. Atitinkamai tolesnis darbų planavimas galimas tik apsibrėžiant bendras gaires.

Programą vykdančios institucijos
vadovas

(parašas)

Agnė Limantė

(vardas, pavardė)

1 PRIEDAS. PUBLIKUOTI MOKSLINIŲ TYRIMŲ REZULTATAI

Ilgalaikėje programoje numatytas rezultatas:

Per 2021–2023 m. parengti mokslo darbų (monografijų, mokslo studijų, straipsnių rinkinių): 2 vnt.

Parengta:

Kolektyvinės monografijos: 2 vnt.

Mokslo studijos: 2 vnt.

Mokslinės knygos tarptautiniu mastu pripažintose leidyklose

1. Išleista tarptautiniu mastu pripažintos leidyklos kolektyvinė monografija: Limantė, A., Pūraitė-Andrikienė, D. (eds) *Legal Protection of Vulnerable Groups in North-Eastern Europe: Trends and Perspectives*. Springer, 2022, ISBN 9783031069970. Joje yra šie Instituto darbuotojų skyriai (Programos vykdytojai pabraukti):
 - Definition of vulnerable groups (Agnė Limantė, Artūras Tereškinas)
 - Vulnerable groups in the case-law of the European Court of Human Rights (Agnė Limantė)
 - The role of constitutional justice institutions in the protection of vulnerable groups (Dovilė Pūraitė-Andrikienė)
 - Protection of child rights in family cases in Lithuania and Estonia (Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, Triin Uusen-Nacke)
 - Protection of women’s rights in Lithuania, Estonia and Poland: in search of balance between work and family life (Ingrida Mačernytė-Panomariovienė, Merle Erikson, Tatiana Wroclawska)
 - Protection of elderly employees in the ageing society: experience of Lithuania and Estonia (Kristina Ambrazevičiūtė)
 - Improving the financial situation of the elderly? Towards better pension regulation in the Baltic States (Audrius Bitinas)
 - Protecting persons with disabilities in the Baltic States: empowering by law (Lina Beliūnienė)
 - Provision of services in long-term mental health and social care institutions during the COVID-19 pandemic in Lithuania: meeting and overcoming the challenges (Rokas Uscila, Dovile Juodkaitė)
 - Developing a child-friendly juvenile justice system in Lithuania (Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė)

- The dignity of punishment: vulnerable prisoners' rights in Lithuania (Simonas Nikartas, Liubovė Jarutienė)
 - Domestic violence against women in Lithuania and Poland – Seeking adequate protection of victims (Ilona Michailovič, Svetlana Justickaja, Rūta Vaičiūnienė, Joanna Banach-Gutierrez)
 - Implementation of the Victims' Rights Directive in Lithuania and Estonia: challenges and achievements (Erika Leonaitė, Anna Markina, Katre Pall)
 - Chasing the high: drug users as a vulnerable group in Lithuania (Mindaugas Lankauskas, Aurelijus Gutauskas)
 - Legal Protection of National Minorities in Lithuania, Latvia, Estonia and Poland: Current Issues (Jolanta Apolevič, Elżbieta Kuzborska-Pacha)
 - Between injustice and legal change: the situation of LGBTQ+ people in Latvia and Lithuania (Artūras Tereškinas, Annija Kārklīņa, Anita Rodiņa)
2. Parengta tarptautiniu mastu pripažintos leidyklos kolektyvinė monografija: Limantė, A. Tereškinas, A., Vaičiūnienė, R. (eds) *Gender-Based Violence and the Law: Global Perspectives and Eastern European Practices*. Intersentia, 2023, ISBN 9781032469348. Joje bus publikuoti šie Instituto darbuotojų skyriai (Programos vykdytojais pabraukti):
- A Feminist Approach to Gender-Based Violence: The Role of Objectification and Sexualization of Women (Sandra Amankavičiūtė, Monika Žalnieriūtė)
 - Failed Hegemonic Masculinity, Negative Emotions and Gender-Based Violence: Theories and Elaborations (Artūras Tereškinas)
 - Gender-Based Violence in International Instruments and Case Law of the European Court of Human Rights (Agnė Limantė)
 - The Istanbul Convention in the Constitutional Jurisprudence of Central and Eastern European States (Dovilė Pūraitė-Andrikiienė)
 - Approaches to Criminalisation of Domestic Violence in Central and Eastern European Countries (Jolanta Apolevič, Elżbieta Kuzborska-Pacha)
 - Rethinking Work with Intimate Partner Perpetrators: New Prospects for the Successful Implementation of Batterer Intervention Programmes in Lithuania (Rūta Vaičiūnienė, Ilona Michailovič)
 - Economic Empowerment of Women as a Factor Contributing to Prevention of Domestic Violence (Jolanta Apolevič)
 - Gender-Based Violence against Women with Disabilities (Rokas Uscila, Dovilė Juodkaitė)
 - Sexual Harassment at Workplace in Lithuania: What does the Silence Say? (Kristina Ambrazevičiūtė)
 - Gender-Based Violence Online: Cyberstalking Overview in Lithuania (Liubovė Jarutienė, Ilona Laurinaitytė, Ilona Michailovič)

Mokslo studijos

1. Ambrazevičiūtė, K. (2022). Moterų lygių galimybių užtikrinimas darbo santykiuose Baltijos valstybėse. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas [M.kr.: S 001] [Aut.l.: 6,286] [Indėlis: 1,000] [Indėlis autoriniais lankais: 6,286]
2. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2023). Teisė į privatumą, asmens duomenų apsauga ir dirbtinis intelektas: teisinio reguliavimo iššūkiai Lietuvoje ir Europoje. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas [M.kr.: S 001] [Aut.l.: 6,357] [Indėlis: 1,000] [Indėlis autoriniais lankais: 6,357]

Ilgalaikėje programoje numatytas rezultatas:

Per 2021–2023 m. parengti tarptautinių publikacijų leidiniuose, įtrauktuose į tarptautiniu mastu pripažintas duomenų bazes (SCOPUS, WOS), arba kaip skyrius knygose, išleistose prestižinėse leidyklose: 4 vnt.

Publikuota:

Tarptautinės publikacijos leidiniuose, įtrauktuose į tarptautiniu mastu pripažintas duomenų bazes (SCOPUS, WOS): 12 vnt.

Recenzuotų prestižinių leidyklų išleistų knygų skyriai: 4 vnt.

Tarptautinės publikacijos leidiniuose, įtrauktuose į tarptautiniu mastu pripažintas duomenų bazes (SCOPUS, WOS)

1. Limantė, A. Prorogation of jurisdiction and choice of law in EU family law: navigating through the labyrinth of rules. *Journal of Private International Law*, 17:2, 334-360, DOI: 10.1080/17441048.2021.1953253 (SNIP 2,058)
2. Limantė, A. The E.E. decision (C-80/19) sheds light on notaries acting as ‘courts’ and on a few other notions within the context of the Succession Regulation. *European Papers*, Vol. 6, 2021, No 1, pp. 45-55 (European Forum) (SNIP 1.131)
3. Limantė, A.; Pogorelčnik Vogrinc, N. Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation. *Baltic Journal of Law & Politics*, Vol. 13(2) (SNIP 0.535)
4. Mačernytė-Panomariovienė, Ingrida; Wrocławska, Tatiana. The Right to Annual Leave as a Basic Guarantee for Safe and Healthy Conditions at Work. Remarks Based on Lithuanian and Polish Legal Regulations // *Employee Responsibilities and Rights Journal*. New York : Springer. ISSN 0892-7545. eISSN 1573-3378. 2021, vol. 33, iss. 3, p. 143-169. DOI: 10.1007/s10672-021-09363-5. (SNIP 0,64)
5. Matulionytė, R. (2021). Australian Copyright Law Impedes the Development of Artificial Intelligence: What Are the Options? *International review of intellectual property and competition law*, 52(4), 417-443. doi:10.1007/s40319-021-01039-9 [Dimensions;

- Emerging Sources Citation Index (Web of Science); Scopus; SpringerLink] [CiteScore: 1,40; SNIP: 1,461; SJR: 0,449; Q2 (2021, Scopus Sources)]
6. Limantė A, Vaičiūnienė R, Apolevič J. Child-Friendly Legal Aid and Individual Assessment of Children in Conflict with the Law: Building the Basis for Effective Participation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022; 19(1):17. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010017> (Impact Factor: 3.390 (2020))
 7. Žalnieriūtė, M. (2022). Reforming the Australian Framework for International Data Sharing. *International Data Privacy Law*, First online, 1-10. doi:10.1093/idpl/ipac016 [Scopus; Social Sciences Citation Index (Web of Science)] [IF: 2,500; AIF: 1,698; IF/AIF: 1,472; Q1 (2021, InCites JCR SSCI)] [CiteScore: 3,40; SNIP: 1,565; SJR: 0,614; Q1 (2021, Scopus Sources)]
 8. Žalnieriūtė, M. (2022). Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom. *American Journal of International Law*, 116(3), 585-592. doi:10.1017/ajil.2022.35 [Scopus; Social Sciences Citation Index (Web of Science)] [IF: 2,989; AIF: 2,157; IF/AIF: 1,385; Q1 (2021, InCites JCR SSCI)] [CiteScore: 3,20; SNIP: 2,178; SJR: 1,110; Q1 (2021, Scopus Sources)]
 9. Žalnieriūtė, M. (2022). A Struggle for Competence: National Security, Surveillance and the Scope of EU Law at the Court of Justice of European Union. *Modern Law Review*, 85(1), 198-218. doi:10.1111/1468-2230.12652 [Wiley Online Library; Current Contents / Social & Behavioral Sciences; IPSA International Political Science Abstracts; Current Law Index; LegalTrac; Scopus; Criminal Justice Abstracts; Central ProQuest; Index to Legal Periodicals & Books; Expanded Academic; Social Sciences Citation Index (Web of Science)] [IF: 1,540; AIF: 1,698; IF/AIF: 0,906; Q2 (2021, InCites JCR SSCI)] [CiteScore: 1,90; SNIP: 2,377; SJR: 0,371; Q1 (2021, Scopus Sources)]
 10. Limantė, A., Vaičiūnienė, R., & Žekas, T. (2022). Accessibility of Legal Aid to Children in Conflict With The Law: Bringing the General Concept to Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*, 15(2), 152- 173. doi:10.2478/bjlp-2022-0014 [Scopus] [CiteScore: 0,50; SNIP: 1,296; SJR: 0,213; Q3 (2022, Scopus Sources)]
 11. Ambrazevičiūtė, K. (2022). Caring about The Caregivers: Challenges for Female Caregivers in Lithuanian and Estonian Labour Law. *Baltic Journal of Law & Politics*, 15(2), 99-128. doi:10.2478/bjlp-2022- 0012 [Scopus] [CiteScore: 0,50; SNIP: 1,296; SJR: 0,213; Q3 (2022, Scopus Sources)]
 12. Pūraitė-Andrikienė, D. (2023). The Separate Opinions of a Justice of a Constitutional Court: A Case of Lithuania. *Laws*, 12(1), 1-19. doi:10.3390/laws12010011 [Emerging Sources Citation Index (Web of Science); Scopus] [CiteScore: 0,70; SNIP: 1,743; SJR: - 1,000; Q3 (2022, Scopus Sources)]

Recenzuotų tarptautinių mastu pripažintų leidyklų išleistų knygų skyriai

1. Limantė, A. The System of EU Private International Family Law Instruments. In L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) *The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*. Intersentia, 2022

- (<https://intersentia.be/nl/the-eu-regulations-on-matrimonial-property-and-property-of-registered-partnerships.html>), p. 3-24.
2. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. The Twin Regulations: development and adoption. In L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) *The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*. Intersentia, 2022 (<https://intersentia.be/nl/the-eu-regulations-on-matrimonial-property-and-property-of-registered-partnerships.html>), p. 25-37.
 3. Limantė, A., Kunda, I. Jurisdictional Provisions in the Twin Regulations. In L. Ruggeri, A. Limantė, N. Pogorelčnik Vogrinc (eds.) *The Regulation of Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships*. Intersentia, 2022 (<https://intersentia.be/nl/the-eu-regulations-on-matrimonial-property-and-property-of-registered-partnerships.html>), p. 71-101.
 4. Pranevičienė, K., & Limantė, A. (2023). Division of Property Between Spouses in Lithuania: From Substantive to Private International Law. In Book series: Volume 2022. Kunda, I., Meškić, Z., Omerović, E., Popović, D.V. (eds) *Balkan Yearbook of European and International Law 2022* (vol. 2022, pp. 47-70). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-031-29432-7

Ilgalaikėje programoje numatytas rezultatas:

Per 2021–2023 m. parengti straipsnių Lietuvos ir užsienio mokslo spaudoje, kiekvieno apimtis ne mažesnė nei 0,5 a. l.; ne mažiau ¼ planuojamų straipsnių paskelbti užsienio mokslo periodikoje: 18 vnt.

Publikuota:

Mokslo straipsniai Lietuvos ir užsienio mokslo periodiniuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose: 10 vnt.

Recenzuotų knygų skyriai: 3 vnt.

Mokslo straipsniai Lietuvos ir užsienio mokslo periodiniuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose

1. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, Eglė. Los reglamentos gemelos: evoluciony y medidas adoptadas // *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*. Almerija: Almerijos universitetas. ISSN 2255-1824. 2021, 25, p. 21–32.
2. Limantė, A. (2021). Derecho internacional privado de derecho de familia: un analisis de los instrumentos interrelacionados en la UE. *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*, 25, 1–20. doi:10.25115/ridj.vi25
3. Kunda, I., & Limantė, A. (2021). Disposiciones jurisdiccionales en los Reglamentos Gemelos. *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*, 25, 63–88. doi:10.25115/ridj.vi25

4. Savchenko, I., Babych, S., & Uscila, R. (2021). Some issues on forensic psychological examination of victims enduring domestic violence. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*, 22, 538-554. doi:10.32353/khrife.2.2020
5. Žalnieriūtė, M. (2021). Burning Bridges: Facial Recognition Technology and Public Space Surveillance in the Modern State. *The Columbia Science and Technology Law Review*, 284–307.
6. Amankavičiūtė, S., & Žalnieriūtė, M. (2022). Failing to Recognize Objectification and Sexualization of Women as Systemic Discrimination: Workplace Harassment Reforms in Australia. *Harvard Journal of Law and Gender*, 1–6.
7. Žalnieriūtė, M. (2022). Data Transfers after Schrems II: The EU-US Disagreements over Data Privacy and National Security. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 55(1), 1–48.
8. Matulionytė, R. (2022). Reconciling Trade Secrets and Explainable AI: face recognition technology as a case study. *European intellectual property review*, 44(1), 36–42
9. Ambrazevičiūtė, K. (2022). Vienodo darbo užmokesčio principas užtikrinant lygias moterų galimybes darbo santykiuose. *Jurisprudencija*, 29(2), 232–248. doi:10.13165/JUR-22-29-2-03

Recenzuotų knygų skyriai

1. Limantė, A. (2022) Notaries as ‘courts’, habitual residence and several other concepts of the Succession Regulation in the CJEU judgment in Case C-80/19 E.E. In L. Ruggeri and M.J Cazorla Gonzalez (eds.) *Cross-border Couples Property Regimes in Action Before Courts. Understanding the EU Regulations 1103 and 1104/2016 in Practice*. Dykinson S.L, 2022.
2. Žalnieriūtė, M. (2022). How Public Space Surveillance is Eroding Political Protests in Australia. In *Überwachung im öffentlichen Raum* 9 (pp. 67-80). Verfassungsbooks.
3. Ambrazevičiūtė, K., & Limantė, A. (2023). The Labour Law Challenges for Women Caregivers in an Ageing Society: a View from Lithuania. In *Reforma institutov prava varstva starejših* (ed. Gregor Dugar) (pp. 17-31). Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.

2 PRIEDAS. REZULTATŲ SKLAIDA BEI MTEP DARBAI

Ilgalaikėje programoje numatytas rezultatas:

Per 2021–2023 m. surengti mokslines šalies / tarptautines konferencijas / seminarus, ne mažiau kaip 30 dalyvių: 1 vnt.

Surengta:

Surengtos mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (ne mažiau kaip 30 dalyvių): 2 vnt.

Surengtos mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (mažiau kaip 30 dalyvių): 2 vnt.

Surengtos mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (ne mažiau kaip 30 dalyvių)

1. 2022 m. lapkričio 25 d. įvyko LSMC Teisės instituto organizuota tarptautinė konferencija „Legal Protection of Vulnerable Groups: Trends and Perspectives“ (liet. „Teisinė pažeidžiamų grupių apsauga: tendencijos ir perspektyvos“). Moderatorės: dr. A. Limantė ir dr. D. Pūraitė-Andrikienė. Renginys vyko nuotoliu, dalyvavo virš 100 dalyvių. Ilgalaikės programos vykdytojai skaitė šiuos pranešimus:
 - a. Instituto vyriausieji mokslo darbuotojai A. Limantė skaitė pranešimą „Defining Vulnerable Groups: from Sociological Understanding to International Legal Framework“ (su dr. A. Tereškinu).
 - b. Instituto vyresnioji mokslo darbuotoja D. Pūraitė-Andrikienė skaitė pranešimą „The Role of Constitutional Justice Institutions in the Protection of Vulnerable Groups“.
 - c. Instituto mokslo darbuotoja E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą „Development of Child-Friendly Justice in Lithuania“.
 - d. Instituto mokslo darbuotoja L. Beliūnienė skaitė pranešimą „Empowering by law of persons with disabilities in Lithuania: positive shifts and unsolved problems“.
 - e. Instituto mokslo darbuotoja I. Mačernytė-Panomariovienė skaitė pranešimą „Protection of Women’s Rights in Lithuania, Estonia and Poland: In Search of Balance Between Work and Family Life“ (su T. Wroclawska).
 - f. Instituto mokslo darbuotoja J. Apolevič skaitė pranešimą „Legal Protection of National Minorities in Lithuania, Latvia, Estonia and Poland: Current Issues“ (kartu su E. Kuzborska-Pacha).

Daugiau informacijos apie renginį: <https://teise.org/20221208-2/>

[Renginio programa.](#)

2. 2022 m. birželio 30 d., kartu su užsienio partneriais, Instituto darbuotojai organizavo tarptautinę konferenciją „Sense and Sensibility in Cross-Border Cases: Couples’ Property“. Renginys vyko Opatijoje (Kroatija) / nuotoliu, dalyvavo virš 50 dalyvių. Ilgalaikės programos vykdytojai skaitė šiuos pranešimus:

g. Instituto vyriausiji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Sense and Sensibility in Cross-Border Cases: Couples’ Property“. Opatija (Kroatija) / nuotoliu, 2022-06-30. Skaitytas pranešimas: „Jurisdiction Scheme in the Twin Regulations“.

h. Instituto mokslo darbuotoja E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Sense and Sensibility in Cross-Border Cases: Couples’ Property“. Opatija (Kroatija) / nuotoliu, 2022-06-30. Skaitytas pranešimas: „The Twin Regulations: A Thorny Road to Their Adoption“.

Daugiau informacijos apie renginį: <https://conflictoflaws.net/2022/conference-invitation-sense-and-sensibility-in-cross-border-cases-couples-property/>

[Renginio programa.](#)

Surengtos mokslinės konferencijos, seminarai, apskritojo stalo diskusijos (mažiau kaip 30 dalyvių)

1. 2021 m. lapkričio 17 d. Instituto mokslininkai organizavo ir dalyvavo viename iš Pasaulinio kongreso renginių – apskritojo stalo diskusijoje „Making child-friendly legal aid a reality – learnings and outputs from the LA Child project“. Renginys vyko nuotoliu. Moderatorė: dr. A. Limantė.

Daugiau informacijos apie renginį: <https://teise.org/20211112-2/>
[Renginio programa.](#)

2. 2022 m. gruodžio 10 d. vyko Instituto organizuota apskritojo stalo diskusija „Teisinė pagalba vaikams baudžiamajame procese: gerosios praktikos formavimas ir sklaida“. Renginį organizavo ir jame dalyvavo Instituto mokslininkai, įskaitant Ilgalaikės programos vykdytoją dr. J. Apolevič.

Daugiau informacijos apie renginį: <https://teise.org/sekmingai-ivyko-apskritojo-stalo-diskusija-apie-teisine-pagalba-vaikams-baudziamajame-procese/>

Ilgalaikėje programoje numatytas rezultatas:

Per 2021–2023 m. perskaityti pranešimų Lietuvos ir užsienio mokslinėse konferencijose, seminaruose: 12 vnt.

Perskaityta:

Pranešimai tarptautinėse mokslo konferencijose/seminaruose: 10 vnt.

Pranešimai nacionalinėse mokslo konferencijose/seminaruose: 4 vnt.

Pranešimai tarptautinėse mokslo konferencijose/seminaruose

1. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „International Legal Aid Group Conference“. Renginys vyko 2021-06-22/24, nuotoliu. Skaitytas pranešimas „Legal aid for children in conflict with the law in Europe: towards child-friendly legal aid?“. Daugiau informacijos apie renginį: <https://teise.org/20210719-2/?fbclid=IwAR1f9EQ6eJNiaWqRvyIYJMFpT7F6CQ82zMGzreej8mQ2dLsxf1CpACqmhQk>
[Agnės Limantės pranešimo video.](#)
2. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė bei tyrėjas Arnoldas Rutkauskas skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje *Católica Graduate Legal Research Conference* „Protection of Vulnerable Groups: Today and Beyond“, 2021-10-28. Skaitytas pranešimas „Protecting Vulnerable Groups in Europe: Recent Case Law of the European Court of Human Rights“. Daugiau informacijos apie renginį: <https://catolicalaw.fd.lisboa.ucp.pt/events/catolica-graduate-legal-research-conference-protection-vulnerable-groups-today-and-beyond-1696>
[Renginio programa.](#)
3. 2021 m. lapkričio 19 d. Instituto vyresnioji mokslo darbuotoja D. Pūraitė-Andrikienė skaitė pranešimą „The Lithuanian Constitutional Court: a strong guardian of the Constitution that has gradually consolidated its position in the State“ tarptautinio projekto „Teisminės valdžios apribojimai, nustatomi įstatymų leidėjams Europoje 1990-2020 (JUDICONEU-EU)“ dalyvių susitikime Vengrijoje, Vengrijos nacionaliniame viešosios tarnybos universitete. Daugiau informacijos apie renginį: <https://teise.org/lietuvos-teises-instituto-mokslininke-dalyvaus-tarptautiniame-projekte/>
4. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą *International Academy of Family Lawyers (IAFL)* konferencijoje „Introduction to European Family Law 'Virtual Kyiv' Webinar“, 2021-03-19. Skaitytas pranešimas „Party autonomy to choose jurisdiction and applicable law for matrimonial property in Europe“. Daugiau informacijos apie renginį (įskaitant ir A. Limantės pristatymą): <https://www.iafl.com/resources/webinars/virtual-kyiv-session-4-divorce-and-financial-splits/>
5. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Legal Professionals as Key Actors in Applying EU Law on Couples' Property and Succession“. Briuselis, 2022-03-02. Skaitytas pranešimas: „Analysing the Twin Regulations: a Scientific Approach“. Daugiau informacijos apie renginį: <https://www.euro-family.eu/eventi-202-legal-professionals-as-key-actors-in-applying-eu-law-on-couples-property-and-succession-international-conference-brussels-2-march-2022>
[Renginio programa.](#)

6. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „International Scientific Conference - European Trends and Challenges in the Criminal Policy“. Kaunas, 2022-04-29. Skaitytas pranešimas: „Child-Friendly Legal Aid as a Tool to Ensure the Right to an Effective Participation of Children in Criminal (Youth Justice) Proceedings“.
[Konferencijos įrašas.](#)
[Renginio programa.](#)
7. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „International Family Law Conference and Debate 2022“. Bratislava / nuotoliu, 2022-06-16. Skaitytas pranešimas: „Matrimonial property cases in European Union countries that do not participate in the Twin Regulations: case study of Lithuania“ (su K. Pranevičiene, Vilniaus universitetas).
Daugiau informacijos apie renginį: <https://www.paneurouni.com/aktuality-prava/familylaw/>
8. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Practical Challenges in the Application of the Twin Regulations“. Almerija (Ispanija), 2022-09-19. Skaitytas pranešimas: „Why party autonomy should be strengthened across the EU family law instruments?“
Daugiau informacijos apie renginį (įskaitant ir failą su konferencijos abstraktais): <https://teise.org/20221010-2/>
9. Instituto mokslo darbuotoja E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Practical Challenges in the Application of the Twin Regulations“. Almerija (Ispanija), 2022-09-19. Skaitytas pranešimas: „Why some Member States did not join the Twin Regulations“.
Daugiau informacijos apie renginį (įskaitant ir failą su konferencijos abstraktais): <https://teise.org/20221010-2/>
10. Instituto mokslo darbuotoja K. Ambrazevičiūtė skaitė pranešimą tarptautinėje konferencijoje „Reform of Legal Institutes for the Protection of the Elderly“. Bratislava / nuotoliu. Skaitytas pranešimas: „The Labour Law Challenges for Women Caregivers in an Ageing Society: A View from Lithuania“.
<https://www.pf.uni-lj.si/aktualno/vabilo-na-mednarodno-konferenco-reforma-institutov-prava-varstva-starejsih-23-6-2022/>

Pranešimai nacionalinėse konferencijose, seminaruose, apskritojo stalo diskusijose

1. Instituto mokslo darbuotoja K. Ambrazevičiūtė skaitė pranešimą „Moterų galimybės darbo rinkoje: nuo saugumo prie lankstumo“. II Nacionalinė socialinės politikos konferencija „Gyvenimo kelias ir jo krizės: kaip (ar)veikia Lietuvos socialinė politika“. 2022 m. spalio 14 d. Vilniaus universitetas.
Daugiau informacijos apie renginį: <https://www.fsf.vu.lt/naujienos/fakulteto-ivykiai/4927-ii-oji-nacionaline-socialines-politikos-konferencija>
[Konferencijos įrašas.](#)
2. Instituto mokslo darbuotoja E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė skaitė pranešimą „Asmens duomenų apsaugos iššūkiai besikeičiančiame pasaulyje“. Baigiamasis viešųjų

konsultacijų ciklo renginys „Asmens duomenų apsaugos iššūkiai besikeičiančiame pasaulyje“, Teisingumo ministerija, 2022 m. birželio 7 d.

[Renginio programa.](#)

3. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą apskritojo stalo diskusijoje Moldovoje. Pranešimas: „Recommendations for Setting Up the Mechanism of the Partially Financed State Legal Aid“. 2022-12-10, Kišiniovas, Moldova.
4. Instituto vyriausioji mokslo darbuotoja A. Limantė skaitė pranešimą apskritojo stalo diskusijoje Moldovoje. Pranešimas: „Discussion on the Draft Legal Regulation for Setting Up the Mechanism of the Partially Financed State Legal Aid“. 2023-05-22, Kišiniovas, Moldova.

Daugiau informacijos apie renginį (p. 64):

https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/newsletter_06-08_2023_en.pdf

Ilgalaikėje programoje numatytas rezultatas:

Per 2021–2023 m. pateikti kitų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros darbų: 6 vnt.

Pateikta: 10 vnt

1. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Dėl nuomonės pateikimo konstitucinės justicijos byloje Nr. 7-A/2021 // Teisės e-aktualijos. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas. eISSN 2335-8998. 2021, 19, 1, p. 4–6.
[Nuoroda į leidinį.](#)
2. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. Nuomonė Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai // Teisės e-aktualijos. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas. eISSN 2335-8998. 2021, 19, 1, p. 11–13.
[Nuoroda į leidinį.](#)
3. Gangneux, E., Duthuillé, Z., Limante, A., Nikartas, S., Vaiciuniene, R., Gega, K. Guidelines for child-friendly legal aid for children in conflict with the law. Recommendations and inspiring practices aimed at legal aid providers and policy makers. Nuoroda į leidinį: <https://lchild.eu/the-projects/la-child/guidelines-on-legal-aid-for-children/> (dokumentas lietuvių k. https://teise.org/wp-content/uploads/2021/11/LA-CHILD_LT-suaugusiems.pdf).
4. Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas. Jaunimui skirtas leidinys – vadovas „Žinok savo teises! Patarimai nepilnamečiui, kuris tapo įtariamuoju ar kaltinamuoju baudžiamajame procese“. Nuoroda į leidinį: <https://teise.org/lt/lti-veikla/projektines-veiklos/teisine-pagalba-vaikams-baudziamajame-procese-gerosios-praktikos-formavimas-ir-sklaida-la-child/> (bendra dokumento forma, nepritaikyta konkrečiai jurisdikcijai, anglų k. <https://lchild.eu/wp-content/uploads/2021/11/Know-ur-rights-FinalBrochureEN.pdf>)

5. Limante, A., Nikartas, S., Vaiciuniene, R., Gangneux, E., Lens, B., Gega, K., Zacaj, H., Abdiu, R. Legal Aid for Children in Criminal Proceedings: Report on Current European National Frameworks. Developed in the framework of the project: Legal aid for children in criminal proceedings: developing and sharing best practices.
[Nuoroda į leidinį.](https://latchild.eu/wp-content/uploads/2021/06/FINAL-LT-LA-Child-european-report.pdf) (Dokumentas lietuvių k. <https://latchild.eu/wp-content/uploads/2021/06/FINAL-LT-LA-Child-european-report.pdf>)
6. Žalnieriūtė, M. (2021). From Digital Platforms to Facial Recognition Technologies: Structural Challenges to Women’s Activism. Submission to the Thematic Report on Girls’ and Young Women’s Activism for the 50th Session of the United Nations Human Rights Council, 1–9.
[Nuoroda į publikaciją.](#)
7. Žalnieriūtė, M. (2021). Protests and Public Space Surveillance: From Metadata Tracking to Facial Recognition Technologies. Submission to the Thematic Report to the 50th Session of the Human Rights Council.
Nuoroda į publikaciją: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3882317
8. Žalnieriūtė, M. (2021). From Data Retention to Facial Recognition Technologies: Counter-Terrorism Implications for Human Rights and the Rule of Law. Submission to the Thematic Report to GA76 on the Human Rights Dimensions of Technical Assistance and Capacity Building in the Counter-Terrorism and Countering, 1–9.
Nuoroda į publikaciją: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3876833
9. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2022). Dėl nuomonės pateikimo Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui. Teisės e-aktualijos, 20(1), 6–8.
[Nuoroda į leidinį.](#)
10. Rimkutė, D. (2023). Išvada dėl Europos Komisijos direktyvų dirbtinio intelekto atsakomybei reglamentuoti, parengta pagal LR teisingumo ministerijos užklausą, gautą 2022-12-08. Teisės e-aktualijos, 21 (1), 4–12.
[Nuoroda į leidinį.](#)

Tyrimų rezultatų sklaida žiniasklaidoje

1. Paskelbtas tekstas portale *teise.pro*. Arnoldas Rutkauskas, Agnė Limantė, „Išgaliojo EŽTK Protokolas Nr. 15 – keičiamas skundo EŽTT padavimo terminas, įtvirtinami kiti pakeitimai“.
Pasiikiama: <https://www.teise.pro/index.php/2021/08/03/isigaliojo-eztk-protokolas-nr-15-keiciamas-skundo-eztk-padavimo-terminas-itvirtinami-kiti-pakeitimai/>
2. Paskelbtas tekstas portale *teise.pro*. Agnė Limantė, Arnoldas Rutkauskas, „Provokuojantys užrašai ant marškinėlių EŽTT byloje Z. B. prieš Prancūziją – kada saviraiškos laisvė nebeginama?“
Pasiikiama: <https://www.teise.pro/index.php/2021/11/04/a-limante-a-rutkauskas-provokuojantys-uzrasai-ant-marshkineliu-eztt-byloje-z-b-pries-prancuzija-kada-saviraiskos-laisve-nebeginama/>

3. Paskelbtas tekstas portale *teise.pro*. Deimantė Rimkutė. Dirbtinis intelektas ir civilinė atsakomybė.
Pasiukiama: <https://www.teise.pro/index.php/2021/05/09/d-rimkute-dirbtinis-intelektas-ir-civiline-atsakomybe/>
4. Paskelbtas tekstas portale *teise.pro*. Ambrazevičiūtė, K. (2022). Daugiau galimybių prižiūrintiems asmenims: Darbo kodekso pakeitimai.
Pasiukiama: <https://www.teise.pro/index.php/2022/09/01/k-ambrazeviciute-daugiau-galimybiu-priziurintiems-asmenims-darbo-kodekso-pakeitimai/>
5. Limantė, A., Pogorelčnik Vogrinc, N., & Ruggeri, L. (2022). Authors speaking: Lucia Ruggeri, Agnė Limantė, Neža Pogorelčnik Vogrinc about their publication The EU Regulations on Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships.
Pasiukiama: <https://www.larcier-intersentia.com/en/author-speaking-ruggeri-limante-pogorelcnik>
6. Rutkauskas, A. (2021). The CJEU Rules that a Person May Only Have One Habitual Residence.
Pasiukiama: <https://www.euro-family.eu/news-239-the-cjeu-rules-that-a-person-may-only-have-one-habitual-residence>
7. Rutkauskas, A. (2021). ESTT sprendimu asmuo gali turėti tik vieną įprastinę gyvenamąją vietą.
Pasiukiama: <https://www.euro-family.eu/news-238-estt-sprendimu-asmuo-gali-tureti-tik-viena-iprastine-gyvenamaja-vieta>
8. Rutkauskas, A. (2021). Application of Article 6 of the Regulation on Matrimonial Property Regimes: Another Judgement of a Dutch Court.
Pasiukiama: <https://www.euro-family.eu/news-221-application-of-article-6-of-the-regulation-on-matrimonial-property-regimes-another-judgment-of-a-dutch-court>
9. Rutkauskas, A. (2021). Domestic Case-law on the Twin regulations: a Recent Decision by a Dutch Court.
Pasiukiama: <https://www.euro-family.eu/news-220-domestic-case-law-on-the-twin-regulations-a-recent-decision-by-a-dutch-court>
10. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (interview, duodantis) (2023). Laba diena, Lietuva. Pranešėjo statusas. LRT.TV
<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000260661/laba-diena-lietuva-pranesejo-statusas-sunkiausia-ukrainos-ziema-ir-istirtas-havanos-sindromas>